

● SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLAM
ENSTİTÜLERİ TALEBE
FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Sedat ŞENERMAN

● YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ

Ahmed CENGİZ

BU SAYIDA

SELÂM	İslâm MEDENİYETİ
MÜSBET İLİM ve İSLÂM ...	Prof. Dr. N. ERBAKAN
İMAM - HATİP ÖĞRENCİYE (Şiir)	Mücteba UĞUR
RAMAZAN ve ORUÇ	Hasan ÇELİKKAYA
LEVAKIHU'L - ENVAR	Dr. Ahmed H. KAYALAR
TÜRKLER ve İSLÂM	Filibeli A. HİLMİ
GÖZ ve GÖRMEK	Hâdiye KARAKÜÇÜK
İSRÂ ve MİRAC	Kemal SANDIKÇI
Cami Psikolojisi ve Sosyolojisi Üzerine bir Deneme	Ali Murad DARYAZ
Karaborsacılık Üzerine	Hüsnü DİKEÇLİĞİL
Anadolu Fütuhâtında İslâm- laştırma ve Türkleştirme ...	Mehmed ŞEKER
İSLÂM MEDENİYETİ (Şiir)	Halil KARAKÜÇÜK
KAN	Dr. Sevim ASIMGİL
SUALLERE CEVAPLAR ...	Gazi MERT
Devletin İktisadi ve İçtimâi Vazifeleri	Ali Rıza TEMEL
Türk Yazı San'atları Müzesi	İ. Hakkı KONYALI
KARATAY MEDRESESİ ...	Veli ERTAN
Uydurukça Dil İle Millî Tiyat- ro Olmaz	M. Necati SEPETÇİOĞLU
Türkçe Konuşan ve Oynayan Her Tiyatro Millîdir	Vasfi Rıza ZOBU
Komünizme Reddiye	Semahaddin CEM
Hıristiyanlıktaki Hurâfeler ...	Ziya KAZICI
HİKMETLİ SÖZLER	İmam ŞAFİİ
HABERLER	İslâm MEDENİYETİ
II. CILDIN FİHRİSTİ	İslâm MEDENİYETİ

**İSLAM MEDENİYETİ
YAYINLARINDAN**

Gençliğin kaleminden
Üç Cephesiyle

AKİF

Fiatı : 6. T

İsteme Adresi :

P.K. 1315

Sirkeci/İSTANBUL

İSTANBUL İMAM - HATİP OKULU

MEZUNLARI CEMİYETİ'nin

ÇIKARMAKTA OLDUĞU

TOHUM

Mecmuasını

OKUYUNUZ,

OKUTUNUZ,

ABONE OLUNUZ.

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 8/6

Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme ve Havale Adresi :
İSLAM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECİ

TEMSİLCİLERİMİZ

ANKARA : A. Gürbüz AKYÜZ, Gazi M. Kemal Bulvarı
Uz Apartmanı, 7/5-6 - Kızılay / Ankara
İZMİR : T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı : İhsan EMÇİ
KAYSERİ : T.İ.E.T.F. Mah. İcra K. Bşk: İ. Ethem ELİBOL
KONYA : T.İ.E.T.F. Mah. İcra Kom. Bşk. Hasan TAŞ

TEKNİK KADRO

Umumi Neşriyat Müdürlüğü:
Murat ARSLAN

Ressam :
Gürbüz AZAK

Dizgi ve Baskı : F A T İ H M A T B A A S I — İSTANBUL
Yıl: 2 — Sayı 24

Basıldığı tarih: 10/11/1969

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 25 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 12,5 TL.
Öğrencilere: Yıllık 20 TL.
» 6 aylık 10 TL.
Yabancı memleketlere posta
ücreti ilâve edilir.

Bir sayısı: 250 Kuruş.

İLÂN TARİFESİ

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Tek renk: 2.000 TL.

İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.
Tek renk: 1.000 TL.

Renkli ilân sahifesi :

Tamamı : 1.200 TL.
1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınamaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 کتبه نجیب الدین عسکری

Y Ü K S E K

İSLÂM ENSTİTÜLERİ AÇILIRKEN

Türkiye Yüksek İslâm Enstitülerinin en kıdemlisi 11., en yenisi 4. öğretim yılına başlarken mecmuamız da 2. cildini tamamlamaktadır. Bu iki yönlü mutlu gelişmeye; kuruluş hazırlıkları tamamlanmak üzere bulunan 5. Yüksek İslâm Enstitüsünü de katacak olursak memleketimiz ve davamız adına sevinmememize imkân yoktur.

İslâm'ın bünyesinde -hem- büyük bir boşluğun doldurucu kadrosunu yetiştirmekte olan bu müesseseler, İslâm'a sunduğu elamanlarıyla şimdiden ehemmiyetini ispat etmiş durumdadır. Mevcut 1500 e yakın talebesi, 500 ü aşkın mezunuyla, aşağı yukarı bütün kademelerde vazife alan Enstitü mensuplarından çok şeyler bekleyen milletimize karşı en azından umduğunu verebilmek, her İslâm Enstitüsü Talebe ve Mezununun birinci derecede düşüncesi olduğu muhakkaktır. Bu düşünceye bir de gayenin ulviyeti eklenirse arkadaşların ne olgun bir fikir yapısına sahip olduğu ortaya çıkacaktır.

İmam-Hatip Okullarında mükemmel denecek derecede kültür ve meslek dersleriyle yetiştikten sonra İslâm'ın ruh ve şûrunun işlendiği dört senelik bir devre içinde tahsilini tamamlayan bu elemanlardan istenen ve beklenenin de seviye ve kalite itibarıyla o derece büyük olacağı tabiidir. Şunu iftiharla belirtiriz ki, mesleğinde tam iyâkat göstermekte olan arkadaşlarımız bunun dışında görev alacakları her kadroda başarı gösterecek kabiliyet ve hüviyettedirler.

Her şey tedricî bir sıra takip ederek mükemmelliğe kavuşur. Cenab-ı Hakk'ın Kanunlarının, Dinler Tarihi dizisi içerisinde geçirdiği merhaleler bunun âyan-beyan delilidir. Son din, İslâm da bütün incelik ve tekâmülleri haiz bir mükemmellik manzumesi durumundadır. Bunun gibi Yüksek İslâm Enstitüleri de bazı İdarî ve tedrisatla alâkalı merhaleleri atlayacak; özlenen, arzulanan durumuna kavuşacaktır. Bunlar: Program, yönetmelik ve Akademi meseleleri olarak özetlenebilir.

Muasır medeniyet seviyesine yükselme yarışında maddî kalkınmanın özü mesabesinde olan manevî kalkınma, bu eksiklikler de tekemmül edince -İnşallah- bu kadronun eliyle gerçekleşecektir.

Yeni ders yılına başlamaları sebebiyle İstanbul, Konya, Kayseri ve İzmir Yüksek İslâm Enstitülerine Allah'tan başarılar temenni ederiz.

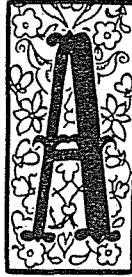
İSLÂM MEDENİYETİ

SALAM

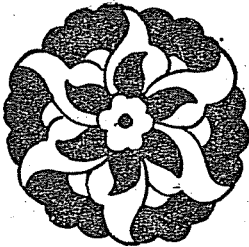
başyazı

MÜSPET İLİM ve İSLÂM

Prof. Dr. Necmeddin
ERBAKAN

tom parçalandığı zaman madde enerji haline geliyor. Yine enerjiyi bir yerde toplamak mümkün olduğu takdirde ondan da madde meydana geliyor. O halde madde nedir? Enerji nedir? Asıl olan bunların hangisidir? Diye osrdüğümüz zaman bugün Batı ilmi bunun en fazla yetişmiş olan âlimlerinden meselâ Einstein, cevabını veremiyor. Ve bu cevap verememe karşısında kendi durumlarının bir çıkmaz içinde olduğunu kendileri itiraf ediyor. Hani gelip de bir Müslümana yukardan bakan bir insan var ya, o insan bilmelidir ki kendisinin bir varlık olarak istinad etmiş olduğu Batı ilmi, bugün gelmiş, bir çıkmazın içine saplanmıştır. Bir tıkanıklığın içerisinde. Bu tıkanıklık, mefhumların ne olduğunu bilmemekten ileri geliyor. Daha başka şeyden de ileri geliyor. Meselâ Batılı insan bu prensipleri tatbik etmek suretiyle hesap yapmak istediği zaman, bugün hesapları da yapıyor. Bir çıkmazın içerisinde. Biz üniversitede doktoralar yaptırıyoruz. Bütün diğer Batı memleketlerinde de doktorlar yaptırılıyor. Yaptırılmış olduğumuz doktoralarda birazcık karışık bir mesele olduğu zaman bu meseleleri biz halledemiyoruz. Karşınıza gelen bu insanların çok defâ size bu açıklığı ile söylemezler, fakat bunları biz aramızda itiraf etmeğe mecburuz. Şimdi şu anda ben arzu ederim ki, Batı üniversitelerinde doktoralar yaptırmış bir ilim adamı karşınızda olsa da, bu meseleyi biz onlardan münakaşa etsek, siz aranızda hakem olsanız. Diyorum ki Batı bugün yapmış olduğu hesapların, kullanmış olduğu mefhumların ne olduğunu kendisi bilmez, bu bir. İkincisi bu hesapları yaparken bir çıkmazın içindedir. Batının hesap ve riyaziye imkânları, bunları çözmeğe yetmez. Peki ne yapıyorsunuz siz bu doktora çalışmalarınızda? Bakın, ben size anlatayım ne yapıyoruz. Meselâ farzedelim ki doktora çalışmamızda şurdan bir gemi gidiyor, bu geminin arkasında acaba nasıl dalgalar meydana gelecek? Bunu hesaplayın deseler, şimdi bizim üniversitemizde ilim diye yaptığımız şey şudur: Bu gemiyi yürütüyoruz, geminin arkasındaki dalgaların, bir modelin üzerinde fotoğraflarını alıyoruz. Bakıyoruz ki şöyle dalgalar meydana geliyor, geliyoruz masa başında biz bunu hesaplayacağız diyoruz. Hesaplamak için yaptığımız şey, şu üç tane prensibi formüllerle yazmaktır. Yazdıktan sonra diyoruz ki, bunları çöz bakalım, hallet. Çözemiyoruz, yani muhakeme silsilesini yürütemiyoruz, bir yerde tıkanıp kalıyoruz iyi mefhumlar seçemediğimiz için. Bundan sonra birtakım kolaylıklar yapıyoruz. Ama bu kolaylıklar ilim değildir. Bu kolaylıklar bir ressamın resim yap-

ması gibi hususlardır. Üzerinde şu önemli değildir, bu önemlidir diye diye hesapları kendi elimizde oynatarak o fotoğrafını almış olduğumuz şekle benzetmeğe çalışıyoruz. Ve istiyoruz ki, daha önce fotoğraf-taki şekil buradaki hesabın neticesi olarak meydana gelsin. Neden böyle bir çalışma şekline giriyoruz, çünkü bu prensipleri, kullandığımız mefhumları göz-mek için matematik bilgimize yetmiyor. Çünkü bizim meseleleri çözmek için içerisinde girmiş olduğumuz yol çıkamaz bir yoldur. İşte Batıdaki ilimlerin siz bugün aya füzeyle gittiğine bakmayın, ilim saba-sındaki çalışma itibarıyla bir çıkamaz noktanın içerisinde gelip saplanmış Batı.

Şu misaller ile bize her zaman karşımıza bir kuvvetmiş gibi, Müslümanlığın karşısına bir kuvvetmiş gibi gösterilmek istenen, Batının bütün içinin, özünün ortasında ne var? Bunu açıklamak için bunları anlattım. Bizim karşımızda birtakım fiyakalı duruşlar takınarak, bunların arkasından efendim bu hesaplar yapılır, siz bilmezsiniz diyenler aslında kendi kullandıkları şeyleri kendileri bilmezler ve girmiş oldukları yol da bir çıkamaz yoldur. Peki ne olacak? Şu çıkamaz yoldan çıkmak mümkün mü? Bu çıkamaz yoldan çıkmanın mümkün olup olmadığı meselesini görüşmek için müslümanlığın bu ilimlere nasıl baktığı meselesini incelememiz gerekir.

Bakın bu formüllere ve bu hesaplara Müslümanlar nasıl bakıyorlar? Bunun için önce bu Batılı adamın birtakım fiyakalarla kullanmış olduğu şu formüllerin, bütün şu bilgilerin sahibi kimdir? Önce bunu araştıralım. Şu Batılı adam ne biliyorsa getirsin hepsini üstüste yığsın karşımıza, Ben şunu bunu biliyorum desin. Bunların hepsini üstüste koyalım; bunun bir boyu var, şu kadar. İşte onun bildiğinin hepsi bu kadardır. Hepimiz iyi biliriz; insanların bütün bilgisini toplasak Cenabı Hakk'ın sonsuz ilmi muvacehesinde denizdeki bir noktayı dahi tutmaz. Onun için bu adamın böyle bir fiyaka yapmaya aslında hakkı yok. O kulluğunu bilse Cenabı Hakk'ın ilminin genişliğini takdir ve tasavvur edebilse o pozların hiç birini yapmaz. Cenabı Hak'tan sadece kendisine daha fazla ilim vermesini niyaz eder. Ve bunun bilgilerinin hepsini toplayıp üstüste koyalım, meselâ şu kadar bir boy etmiş olsun bu. Şimdi bu bilginin sahipleri kimdir? Bu bilgi nasıl meydana gelmiştir? Bunu incelememiz gerekir. İnsanlığın bugün sahip olduğu bilgilerin hepsini insanlık tarihinde birbiri üzerine eklene eklene meydana geldiğini biliyoruz. Bugün elimizdeki yazılı vesikalar beşbin sene öncesine kadar gidiyor. Ondan öncesine ait bir yazı olmadığı için acaba daha önce insanlar neler biliyorlardı? Bu hususta bir bilgimiz yok. Onun için şimdi bugünkü durumdan geriye doğru gidelim ve insanlığın beş bin senelik tarihinde acaba ilim nasıl gelişmiş onu incelemeğe bakalım:

İlk insanı sıfır kabul edelim. Şimdiye kadar geçen beşbin senede insanlığın bilgisi acaba nasıl gelişmiş? Beş bin sene önceki insan, ilk insan, taş devrinde, mağarada yaşıyor. Ateş nedir henüz bilmiyor. Yavaş yavaş Cenabı Hak insanlara zekâ vermiş, akıl vermiş, birtakım nimetler vermiş. İn-

san diğer mahlûklardan farklı bir yaratıktır. Diğer hayvanlar meselâ bir arslan, maymun v.s. muayyen kabiliyetlerle techiz edilmiş. Fakat insanlardaki zekâ bunlarda yok. Meselâ bir insan karşısındaki düşmanın bir taş atacağı zaman bu taşın ne büyüklükte olması lâzım ki o hayvanı devirebilsin, bunu akhyle takdir edebiliyor. Hayvan karşısındaki düşmana ne büyüklükte ve ne atacağını akıl edemiyor. Ama Cenabı Hak insanlara akıl vermiş, başka nimetler vermiş. Bu nimetler sayesinde muhtelif şeyleri takdir etmeğe başlamış. İnsanlık tarihinde bilgi bakımından mühim bir husus, ateşin öğrenilmesidir. Belki insanlar yanardağların lavların gördüler; belki tahtları, taşları birbirine sürdüler, ateşi yaktilar. Bunun nasıl olduğunu bilmiyoruz. Ama insanlık yavaş yavaş ateşi öğrendi. Bundan sonra insanlar muhtelif tarihlerde muhtelif şeyler öğrendiler. Öğrene öğrene bugüne kadar geldiler. İlk insanın bilgisini, ilk çağlardaki insanın bilgisi olarak söylemekten çekiniyorum. Çünkü Âdem (a.s.)'in bilgisinin ne olduğunu biz bilemiyoruz. İlk insanları biliyoruz, taş devrinde yaşayan insanların bilgisini biliyoruz.

Acaba beş bin senelik insanlık tarihinde, ilk noktadan zamanımıza kadar insanlar bugünkü bilgilerini nasıl elde ettiler? Tabii olan izah, insanlar bugünkü bilgilerini, zamanla öğrene öğrene, merdivenden çıkma elde ettiler, demek olacaktır. Fakat ilimler tarihinde yapılmış olan incelemeler gösteriyor ki, insanlar ilk bilgilerinden bugünkü bilgilerine böyle basamak basamak muntazam bir merdiveni çıkarmış gibi gelmemişlerdir. Ya nasıl gelmişlerdir? Bunu incelediğimiz zaman şöyle bir gelişme görüyoruz. İlk devrin insanları yavaş yavaş bilgi sahibi olmuşlardır. Bir yere gelmişler, bu yerden sonra birdenbire artmış. Ondan sonra bu artış yine yavaşça cereyan etmiş. İnsanlık tarihinde bilgilerin birdenbire arttığı başlangıç nokta neresidir? İki tane mühim nokta var (B ve C noktaları). Nereleridir bu yerler? Bugünkü ilimler tarihi diyor ki, insanların bilgilerinin artmaya başladığı bininci nokta asr-ı saâdettir. Bu noktada 7. asra raslıyor. Asr-ı saadette insanların ilimleri birdenbire artmaya başlıyor. Nereye kadar gitmiş? (C) noktasına kadar gitmiş. Burası milâdî 14. ve 15. asır (Hicri 7. ve 8. asır).

İlim tarihindeki tetkikler, insanlığın bilgisinin bu şekilde geliştiğini gösteriyor. Bu iki noktadan biri (B), Müslümanların ilmi bütün insanlardan teslim alıp inkişaf ettirmeğe başladıkları tarihtir. Diğer nokta (C), Haçlı seferlerinden sonra, rönesansta Avrupalıların ilimleri Müslümanlardan aldıktan sonra yürütmeğe başladıkları tarihtir. Binaenaleyh insanlık tarihinde asr-ı saâdetten rönesansa kadar geçen yedi asırlık bir devir var ki, bu devirde bütün insanlığın ilimlerini Müslümanlar inkişaf ettiriyor. Tetkikler gösteriyor ki, bugünkü insan bilgisinin en aşağı yüzde 60-70 ini Müslümanlar inkişaf ettirmişlerdir. Bunun mânası ne demek? Bize poz yapan, şu karşımıza gelip de Müslümanları küçük görmeğe kalkan insanın ilminin yarısından fazlasının sahibi Müslümanlardır. O insanın bu tavrı takınması, sadece bunları bilmediğinden dolayı. Acaba hakikaten böyle midir? Yani hakikaten Müslümanlık

devrinde, bu ilimlerin inkışafı bu derece yükselmiş midir? Bunun tetkikine geçmeden önce sizlere şu iki noktaya ait, üçer hususiyet söylemek istiyorum. Bakınız, asr-ı saâdetde Müslümanların ilme yapmış olduğu hizmet nasıl olmuştur? Rönesansta varupalıların Müslümanlardan ilmi alışı nasıl olmuştur?

Bizim karşımıza gelmiş olan insanlar sadece, Batı ilmi diye birşey vardır, sizin bundan haberiniz yoktur demekle kalmazlar, ayrıca bir takım İslâm düşmanı müştşeriklerin kendilerine öğrettikleri birtakım yanlış fikirlerle de doludurlar. Ve bunlar müştşeriklerin şu sözlerini tekrar ederler: «Müslümanların ilme aslında sizin büyüttüğünüz kadar hizmeti olmamıştır. Onlar eski Yunan'da, eski Hindistan'da eski Mısır'da bulunan ilimleri almışlar, öğrenmişler, insanlık sevki tabiiisiyle bunları da bir miktar inkışaf ettirmişler ve ondan sonra bu ilmin sahibi olan Avrupalılara getirip tekrar teslim etmişlerdir.» derler. Bu külliye yanlıştır. Müslümanlar hakikaten eski Mısırlıların, eski Yunanlıların ve eski Hindlilerin ilimlerini inceleyip almışlardır. Fakat bu alışı, üç mühim hususiyet vardır:

1) Bu ilmi, bu bilgiyi kimin kitabından aldıklarını açıklamışlardır. Demişlerdir ki, biz Batlamyüs'un kitabında okuduk; biz Öklid'in kitabında okuduk, böyle diyor; biz Pılsagor'un kitabında okuduk, şöyle diyor diye daima aldıkları kaynağı belirtmişlerdir.

2) İslâm âlimleri bu eskilere ait kitapları okuyarak bilgileri alırken bunları ezbere almamışlardır. Bunları hemen kabul de etmemişlerdir. Bu bilgileri tashih etmişlerdir.

3) İslâm âlimleri Yunanlılardan, Mısırlılardan, Hindlilerden ilmi alırken kendileri yüksek seviyede bulunup, aldıkları milletler aşağı seviyede bulunuyorlardı. Yani aşağıdan yukarıya doğru almışlardır. Bu ne demektir. Şimdi bunu size açıklamaya çalışacağım. Üçüncü hususiyetle Müslümanlar kendinden önceki ilmi alırlarken aşağıdan yukarıya doğru almışlardır. Buna mukabil Haçlı seferleri yapıp da Avrupalılar Müslümanlarla temas ederek onlardan birtakım ilimler almaya başladıkları zaman da üç hususiyet göze çrpmektedir:

1) Avrupalılar bu ilmi kimden aldıklarını kat'iyen söylememişlerdir. Müslümanların kitaplarını okumuşlar, fakat kimin kitabından hangi bilgiyi aldıklarını kendi kitaplarında zikretmemişlerdir. Diğer Avrupalılar bu kitapları okudukları zaman, o adam bunu kendi yazmış zanetmişlerdir. Böylece birtakım yanlış yere büyütülmüş insanlar vardır Avrupa'da. Bizim kitaplarımıza bugün bu isimler gelip geçmiştir. Biz bu prensipleri onların bulmuş olduklarını zanederiz. Oysaki onlar bu prensipleri Müslümanların kitaplarını okuyarak almışlardır. Acaba böyle midir? Bunların isbatı için size misaller arzedeceğim. Yalnız önce şu hususiyetleri bitirelim.

2) Avrupalılar Müslümanlardan ilmi alırken bu ilimleri anlamadan almışlardır. Bizim bugün büyük gördüğümüz Avrupalı muhterem insanlar nasıl anlamazlar, nasıl olur efendim? Şimdi misaller vereceğim. Hep beraber göreceğiz, anlamadan aldıklarını.

3) Avrupalılar Müslümanlardan ilimleri alırlar-

ken kendi seviyeleri bu ilimleri almaya müsait değildi. Yeni Avrupalılar Müslümanlardan ilimleri alırken yukarıdan aşağıya almışlardır. Müslümanlar yukarıdaydı? Avrupalılar bu ilimleri alırken önce lisanları bu ilimleri almağa müsait değildi. Müslüman kitaplarındaki mefhumları kavrayamıyorlardı. 14. asırda tercüme etikleri bir kitaptaki mefhumları ancak 18. asırda anlamağa başlamışlardır. Yani dört asır sonra. Bazı ilimleri ise beş asır sonra anlamışlardır.

Özetle, Müslümanlar başkalarından ilmi alırken bunu kimden aldıklarını bildirmişlerdir. Bu ilimleri olduğu gibi almamışlar, yanlışlarını düzeltmişler, tashih etmişlerdir. Bilgiyi aldıkları milletlerden daha yukarı seviyede idiler. Buna mukabil Avrupalılar Müslümanlardan ilmi alırlarken Müslümanlardan daha aşağı seviyede idiler. Kimden ne aldıklarını zikretmemişlerdir.: Zikretmedikleri gibi bunları anlamadan almışlardır. Bu aldıklarını anlamak için de çok asırlar harcamak mecburiyetinde kalmışlardır.

Şimdi biz bunları burada, aramızda rahatlıkla konuşuyoruz. Fakat mühim mesele İslâm düşmanı müştşeriklerin karşısında bunları konuşmak ve onlara bu meseleyi kabul ettirmek. Onun için bu konuşmuş olduğumuz hususların hakikate uygunluğunu ispat etmek mecburiyetindeyiz.

Bu hususiyetlere ait bazı misaller vermeğe çalışalım. Şimdi ortaya daha büyük bir iddia koyuyorum. Diyorum ki, bugün Batılının ilmi dediğimiz fiziği, kimyayı, matematiği, astronomiyi, tıbbı, tarihi, coğrafyayı ve hattâ bugünkü ilimlerin hepsini Müslümanlar kurmuşlardır. Bu tabii çok büyük bir iddia... Fakat bu iddianın isbatına hazırız.

Meselâ en mühim mevzulardan bir tanesi, aya, yıldızlara gitme konusudur bugün, değil mi? Bu aya, yıldızlara gitme konusu bizim astronomi dediğimiz yıldızlar bilgisine ait bir husustur. Diyorum ki biz, astronominin kurucusu Müslümanlardır. Kimdir bu Müslümanlar? Size bunlardan sadece birkaç tanesinden bahsedeyim: Meşhur İslâm âlimlerinden el-Battani isimli büyük bir astronomi âlimi yani feza ilmi âliminden bahsetmek istiyorum. el-Battani kimdir? İçinizde bilen var mı? Belki bazılarımız bunun ismini işittik. Bizim kendi âlimlerimiz maalesef bize öğretilmemiştir. Çoğumuz Batlamyos'un ismini işitmişsinizdir (Ptoleme veya Batlamyos diye...) Niçin? Çünkü bizim kitaplarımız birtakım taraf tutan Batıların kitaplarından tercüme edilmiştir. Halbuki Ptoleme (Batlamyos) nerde, el-Battani nerde? Bakın bunların arasındaki farkı size açıklamaya çalışayım. El-Battani kendinden önceki Mısırlı âlim Batlamyos'un kitaplarının hepsini inceliyor. Bu sırada Batlamyos'un güneşin feza da bulunmuş olduğu yerden aynı yere tekrar gelmesi için, yani bir senelik bir zamanın geçmesi için, bizim bugünkü tabirimize arzın kendi etrafında 260 defa dönmesi lâzımdır, dediğini, yani bir seneyi 260 gün zannettiğini görüyor El-Battani, Batlamyos'un düşüncesinde yalandığını, bir senenin 365 gün, 5 saat, 46 dakika. 22 saniye olduğunu söylüyor. Şimdi müştşerik bize el-Battani ile Batlamyos arasındaki farkın basit bir

fark olduğunu iddia edebilir mi? Şu görmüş olduğumuz rakam bugünkü en hasas ölçü aletleriyle yapılmış olan ölçüye nazaran bir senenin hakiki müddeti bakımından sadece iki dakika ve 24 saniye kadar farklı bir miktardır. El-Battani, senenin uzunluğunu bu kadar hassas bir şekilde ölçüp ortaya koymuştur. Peki, bir seneyi 260 gün zannetmenin durumu nedir? Bir seneyi saniyesine kadar bildirmenin durumu nedir? Evet bu farklar başka sahalarda şimdi göreceğimiz gibi devam edecek. Niçin? Çünkü Müslümanlar ilmi ellerine almış, bu tarihlerden sonra, Batlamyos eski devirlerde kalmış olan bir insandır.

Eski Mısırlılar Akdeniz'in genişliğini yani, meselâ Mersin'den İskenderiye'ye kadar olan mesafeyi bugünkü hakiki mesafenin yirmide biri kadar olduğunu zannediyorlardı. Yani Ankara ile Konya'nın arası 260 kilometre. Onlar Ankara ile Konya'nın arasını 10 kilometre zannediyorlardı. İş İslam âlimlerine gelince Akdeniz'in hakiki genişliğini ilk defa İslam âlimleri ölçmüşlerdir. Nasıl ölçtüler? Abbasiler devrinde, Halife Me'mun, ben Akdeniz bölgesindeki Müslüman toprakların kadastrosunu çıkartmak istiyorum. Herkesin hakkını tesbit etmek istiyorum. Bana bütün Akdeniz boyundaki İslam diyarlarının ölçülerini kesin olarak çıkartıp getireceksiniz, dedi ve bu işi âlimlerine vazife olarak verdi. İslam âlimleri o zamanki imkânlarla göre Akdeniz'in genişliğini ölçmek için, şöyle bir yol takip ettiler. Akdeniz'in kenarında sahilde bulunan bir şehirden ölçüye başladılar. Yüksek bir tepenin üstüne çıkıyorlar, o tepeden itibaren görebildiği kadar, ileriki mesafeye bakıyor. Şimdi çıkmış olduğu tepenin denizden yüksekliğini ölçüyor. Güneş batarken tepeden o zamanki aletlerle aradaki açıyı ölçüyor. Daha açık bir misal üzerinde konuşursak, meselâ Konya'da bir tepeye çıktık. Bakıyoruz Kulu'nun orda güneş batıyor. Güneşin orada kaç derecelik bir zaviye ile battığını ölçüyoruz. Bulduğumuz tepenin yüksekliğini ölçüyoruz. Bu yüksekliği ve bu zaviyeyi ölçtükten sonra aradaki mesafeyi hesapla buluyoruz. Yani Kulu'dan Konya'ya kadar olan mesafeyi hesaplıyoruz. Nasıl hesaplıyor? Sırf bunu hesaplamak için bizim bugün trigonometride kullandığımız sinüs, kosinüs, tanjan, kotanjan mefhumlarını icat ederek hesaplıyor. Bu mefhumları ilk defa bulan Halife Me'mun zamanındaki Müslüman âlimlerdir. Bunlar bu mesafeyi hesaplarken karşısındaki açının sinüs ve kosinüsünü hesaplıyor ve bu hesaplar vasıtasıyla mesafeleri ölçüyorlar. Şimdi bu sinüs meselesi üzerine tekrar döneceğiz. Sadece bütün Akdeniz'in genişliğini nasıl ölçtüklerini arz edeyim. Burdan gidiyor, Kulu'daki tepeye çıkıyor; oradan da Ankara istikametine bakıyor. Ara yerdeki mesafeyi ölçüyor, böylece tepelere çıka çıka şehirler arasındaki mesafeleri ölçe ölçe Akdeniz'in bütün uzunluğunu hesaplıyor. Bu suretle bulmuş oldukları uzunluk Akdeniz'in bugün bildiğimiz uzunluğun kendisidir. Eski Mısırlıların Akdeniz'in uzunluğunu bugünkünün yirmide biri kadar zannetmelerine rağmen Müslüman âlimleri işi ele alın-

ca o günkü imkânsızlıklara rağmen hakiki mesafeyi hesaplayabiliyorlar.

Şimdi bu sinüs meselesine gelelim. Trigonometri okuyan nisbeten yaşlı kardeşlerimiz, ağabeylerimiz burda bilirler ki, eskiden trigonometri dersi okunurken sinüs kosinüs kelimeleri yerine ceyp, taceyp kelimeleri kullanılırdı. Bizim otuz sene önce yazılmış lise kitaplarında bunlar ceyp, taceyp olarak geçer. Ceyp kelimesi arapça bir kelimedir. İlk defa halife Me'mun zamanındaki Müslüman âlimleri mesafe ölçerlerken bu kelimeyi kullanmışlardır. Şu uzunluğu o zamanki insanlar cebe benzetmişler ve buna bizim Türkçede cep demek olan ceyp demişlerdir. Hesaplarında, kitaplarında «ceyp aşağı, ceyp yukarı» diye bir sürü hesaplar yapmışlardır. Şimdi bu kitapları Haçlı seferlerinden sonra Avrupalılar almışlar, bakmışlar ki, bunlar Akdeniz'in genişliğini fevkâlade doğru bir şekilde ölçmüşler. Bunu nasıl yaptıklarını ve hesaplamalarda -ceyp gibi kullandıkları tabirleri anlamamışlardır. Bu hesapları anlamadan lügü açmışlar, Arapçadaki ceyp kelimesinin Lâtince karşılığı olan sinüs kelimesini kullanmışlardır. Avrupalılar buna sinüs dedikleri için, biz de her şeyimizi Avrupalılardan aktarmağa kalktığımızdan bugün kendi mekteplerimizde kendi bulduğumuz ilimlerin adlarını onların anlamadan kullandıkları kelimelerle okutuyoruz. Onun için sinüs, kosinüs tabirlerini kullanıyoruz. Halbuki bunları bulanlar Müslümanlardır. Malın sahibi Müslümanlardır. Avrupalı bizden bunu anlamadan almış, biz de anlamadan onlardan alıyoruz.

Bütün Müslümanların yaptıkları sadece bunlardan ibaret değildir. Müslümanlar bugünkü coğrafyada bildiğimiz arz daireleri arasındaki mesafeleri ölçmüşlerdir. Halife Me'mun zamanında, Haran ovasında, bizim Türkiye'de bulunan bir kaza ile Irak'ta bulunan diğer bir şehir arasındaki mesafelerin fiilen ölçülmesi ve mesafelerde güneş bölgelerine ait yapılan hesaplarla tesbit edilmiştir. Arz daireleri arasındaki miktar bugünkü bilgimize göre 111.000 kilometredir. Daha halife Me'mun zamanında bunun 111.000 kilometre olduğu hesaplanarak ortaya konulmuştur.

Mesele bundan ibaret değildir. Müslümanlar, bu ilimler arasında sinüsti, kosinüsti v.s. bulduktan başka bunların tablolarını da yapmışlardır. Sinüs cedvelini bugün mekteplerde kullanıyoruz. Hattâ bu cedvellerin çokları tercüme edilmiştir. Tercüme edilen kitaplara bakarsak İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da basılmış kitaplardır. Ve biz zavallı insanlar olarak bugün zannederiz ki bu kitapların içindeki hesapları ilk defa yapanlar Avrupalılardır. Halbuki ilk defa trigonometri cedvellerini Müslümanlar hazırlamışlardır. Hem de öylesine bir hassasiyetle... Büyük Müslüman âlimlerinden Horasanlı Gıyâseddin Cemşid, «Risâletü'l-Muhittıyye» adlı kitabında bir derecenin sinüsünü ilk defa hesaplamıştır. Şimdi tekrar karşınızda Avrupalıyı, hususiyetle müşteriki alıp soralım. Diyelim ki, Siz diyorsunuz ki, Müslümanlar bu ilimleri Yunanlılardan ve Mısırlılardan aldılar. Nerde Mısırlılarda sinüs mef-

humu, nerde Mısırlılarda trigonik hesap mefhumu? Nerde Mısırlılarda sinüs bir derecenin kıymeti? Böyle şey yok. Ama Gıyaseddin Cemşid, sinüs bir dereceyi bakın ne hassasiyetle hesaplamıştır: 0,017 452 404 437 238 571. Takriben virgülden sonra 18 hane hassasiyetle sinüs bir dereceyi hesaplıyor. Bugün bu hesabi elektronik makine ile yaptığımız zaman hiç bir rakamı şaşmıyor. Gıyaseddin Cemşid, trigonometri cedvelini bu hassasiyetle oturup yapmıştır. Nasıl yapmış? Onların bu işi nasıl yaptıklarını düşündüğümüz zaman akullar duruyor. Öyle metotlar bulmuşlar ki onların metotları karşısında hayranlıktan başka bir şey duymak mümkün değildir.

Keza bugün yine Avrupalılara «pi adedi» nin kimin tarafından bulunduğunu sorsak, efendim pi sayısını eski Yunanlılar bulmuşlar, derler. Hayır. Pi sayısını ilk defa bulan ve pi sayısının rakamlarını hassasiyetle hesaplayanlar yine Müslümanlardır. Ve yine Gıyaseddin Cemşid'in Risaletü'l-Muhitiyye adlı kitabından bu hesabı sizlere veriyorum. Gıyaseddin Cemşid pi sayısı için şu rakamları veriyor: 3,141 592 635 589 743 ve 2. Yani virgülden sonra yine 18 hane hassasiyetle pi sayısını doğru olarak hesaplıyor. Bugün elektronik makinalara hesaplattığımız zaman bunun hiç bir rakamını yerinden oynatmıyoruz. Çünkü «asr-ı saâdet gelmiştir. İnsanların ilmi Müslümanların eline geçmiş ve ilim, asıl ilim olmağa başlamıştır.

Müslümanlar sadece trigonometri ve astronomi ilimlerini kurmakla kalmamışlardır. Müslümanlar bugün okuduğumuz cebir ilmini kurmuşlardır. Müslümanlar bugün gördüğümüz bütün matematiğin esaslarını kurmuşlardır. Bakın, bizim karşınıza gelip «Biz aya gidiyoruz, yıldızlara gidiyoruz», diyen insanlardan birine, şu hesabı nasıl yapıyorsun? dediğimiz zaman birtakım rakamlar yazacak... Hangi rakamları yazacak? 1, 2, 3... gibi bildiğimiz rakamları yazacak. Bu rakamların sahibi Müslümanlardır. Bu rakamların şekillerini Müslümanlar bulmuşlardır. Avrupalının şu rakamları Afrika ve İspanya'daki Batı Müslümanlarının kullandıkları rakamlar gibidir. Şu rakamlar ise, yani eski yazıda kullandığımız rakamlar ise Doğu Müslümanlarının kullandıkları rakamlardır. Binaenaleyh Avrupalıların kullandığı rakamların sahibi dahi Müslümanlardır.

Daha ileri gidiyorum. Karşınızda bizi hakir görme alışkanlığı içerisinde fiyaka yapan insanın hesapları yaparken kullanmış olduğu metotları onlara verenler de Müslümanlardır. Nasıl olmuş? Bakınız, müsteşrik bize geliyor ve diyor ki, Müslümanlar eski Hindlilerden eski Mısırlılardan ve eski Yunanlılardan ilmi almıştır. Bu nasıl ilim alıştı ki, eski Yunanda rakamlar 60 dan daha büyük değildir. Zira eski Yunanda 60 dan daha büyük rakam yoktur. Niçin? Çünkü eski Yunanlıların kaç tane harfleri varsa o kadar da rakamları vardır. Yani harfleri bitiyor, rakamları da bitiyor. Müslümanlar geliyor ve diyorlar ki, bizim geniş ufkumuza sizin bu basit kalıplarınız kifayet etmez. Biz yeni bir rakam sistemi getireceğiz. Ne getireceksiniz? Cevap

olarak diyorlar ki, biz her türlü sayıyı ifade edecek bir rakam sistemini getireceğiz. Meselâ, biri ele alalım. Bunu şöylece, (1) işaretiyle ifade edeceğiz. Bunu böyle yazar önüne bir nokta koyarsanız bu o zaman (10) olacaktır; iki tane nokta koyarsanız bu, (100) olacak; üç tane nokta koyarsanız o zaman da (1000) olacak, deyip bugünkü «aşarı» (onluk) sistem dediğimiz sistemi icat ediyorlar.

Bu sayede sonsuz rakamı ifade etmek mümkün oluyor. Dahası var. Bu aşarı sistemi alıp getirmek suretiyle bugünkü toplama, çıkarma, çarpma ve bölmenin de prensiplerini koyuyorlar. Halbuki eski Yunanlılar toplama, çıkarma, çarpma ve bölmeleri yapamazlardı. Çünkü onların rakam sistemleri buna müsait değildi. Bu çeşit toplama ve çıkarmaları yapmak için çubuklarla çalışırlardı. Muhtelif boyalarda çubuklar alırlar ve bu çubukları uç uca eklemek suretiyle hesap yapıyorlardı. Nihayet Müslümanlar bunların yaptıklarını incelediler. Yetersiz bulup bu aşarı sistemi getirdiler. Bu ondalık sistem insanlığa yapılan ne büyük hizmet...

Müslümanlar sadece «her şeyi size veriyorum ama, yalnız şu bizim ondalık sisteminizi verin» deseler, ortada Avrupalıya ait hiç bir şey kalmaz. Fakat beyler geliyorlar, diyorlar ki, bu sizin Müslümanlık dediğiniz şey gericiliktir. Hay hay biz bu gericiliğe razıyız, yalnız bizim mallarımızı bize geri verin, çıkın bizim karşımıza da «ilericilik diye» biz artık ondalık sistem kullanmayacağız» deyin. Yeni bir hesap metodunu getirin de görelim siz! Bu çeşit hesap metotlarını getirmiş ve bu çeşit ilimleri insanlığa hediye etmiş olan Müslümanlardır. Ama biz kendimizi tanımıyoruz.

Bakın, bu kadar da basit değil Müslümanların yaptıkları. Müslümanlar cebir ilmini de bulmuşlardır. Nedir bu cebir ilmi dediğimiz? Cebir ilminin kelimesi dahi el-Cabir adlı İslâm âliminden geliyor. Avrupalılar da buna el-Cabir demeye öilleri dönmediği için, bunun okunmasını beceremedikleri için el-Câbir adını el-Gebra diye okurlar ve bugün İngiltere'de, Almanya'da basılan bütün cebir kitaplarının üzerinde el-Gebra demek suretiyle el-Câbir'in adına izafeten bu ilmi takdim ediyorlar. Biz de bu ilmi liselerde cebir diye okuyoruz. Kim bulmuş bunları? Elbette Müslümanlar bulmuştur. Peki ne yapmıştır bu Câbir? Câbir'in yaptığı şu: Eski Yunanlıların ve Hindlilerin yaptıklarını incelemiş. Ama müsteşriklerin dediği gibi onlara sahip çıkmamış. Ya ne yapmış? Onların inceledikleri hususlara bakmış, bunların birtakım cebir meselelerini üçgenlerle, hendedi şekillerle yaptıklarını görmüş. Çünkü cebir ilmi eski Yunanda, Mısırda ve eski Hint'te yoktu. Câbir birtakım büyüklükleri harflerle göstererek bugünkü cebirin esaslarını ortaya koymuştur. Bugün bizim karşımıza geçip de fiyakasını yaptıkları bu ilmin sahibi de Câbir'dir... Yani Cebir'nin sahibi de Müslümanlardır. Bir eşitliğin iki tarafına aynı miktar ilâve edilirse, çıkartılırsa, çarpılırsa veya bölünürse bu eşitlik kat'iyen bozulmaz diyen Câbir'dir. Câbir ne yapmış? Birinci derecedeki denklemlerin çözümünü vermiş kitabında... İkinci dereceden denklemlerin çözümünü vermiş. Aynı zamanda üçüncü

derece denklemlerin gözümünü vermiş. Bugün üniversitede okuyan talebelerimizin çokları üçüncü dereceden denklemi çözemezler. Fakat Câbir, yani Müslümanların ilimleri ilerlettiği devrin büyük bir âlimi olan el-Câbir, üçüncü derece denklemlerinin gözümünü vermiş, ayrıca karekök almayı göstermiş ve hemde bütün bunların yanında küpkök almayı da göstermiştir. Bunlar öyle büyük mesafeler ki, bu mesafeleri eski basit vaziyetinden alıp da götürmek ancak Müslümanların ferasetiyle olmuştur. Efendimiz (S.A.) buyuruyor: «Mü'minin ferasetinden korkun. Onlar Allah'ın nuriyle bakarlar». Bu bakış sadece manevî sahada olmamıştır, maddî sahada da olmuştur. İslâm âlimlerinin bu ilimlere getirdikleri disiplinleri incelediğimiz zaman aklımız durur. Bunlar bu büyük otoriteyi, bu büyük disiplini nasıl kurmuşlar, diye hayret edersiniz. Çünkü eskiden çubuklarla, şekillerle bu meselelerin çözülmesi nerde? Bugün on asır geçmesine rağmen halâ Câbir'in getirdiği ilmin yerine daha iyisini getirmek mümkün olmamıştır. Hadi ilerçilik yapın da görelim sizi...

Şu bizim cebirde kullandığımız sıfır mefhumunu da Müslümanlar getirmişlerdir. Bugünkü cebirin en yüksek kısımlarını gösteren limit hesapları vardır.

Müslümanlar ayrıca logaritmayı bulmuşlardır. Bugün logaritma dediğimiz cedvelleri ve logaritma mefhumunu ilk defa bulan el-Harezmi adlı bir İslâm âlimidir.

Müslümanlar bütün bu riyaziyeyi kurmakla kalmamışlar, ayrıca tarihi, fiziği, kimyayı kurmuşlardır. Pekî Müslümanlar fizikte ne yapmışlardır? Müştehakin dediği gibi eski Yunanlı âlimin söylediğini hemen almamışlardır. Bir misalle anlatayım: Bugünkü fiziğin kurucusu İbn Heysem'dir. Kimdir İbn Heysem desem tabii hiç biriniz tanımıyoruz, dersiniz. İçimizde çoğumuz lisede ve yüksek okulda okuduk. Fakat İbn Heysem'in adı dahi bize öğretilmedi. Ama İbn Heysem fiziğin kurucusu, fiziğin babasıdır. İbn Heysem ayrıca bugünkü atom ve molekül nazariyesini getiren insandır. İbn Heysem bu atom ve molekül nazariyesine istinaden kırılma kanunlarını bulup getiren insandır. Eski Yunanlılardan meselâ Öklit kırılma kanunu olarak demiş ki, bir prizmadan ışık kırılarak öbür tarafa geçer. Öklid'e göre ışık prizmanın bir tarafından öbür tarafına geçerken ışığın hızı kesilir ve bu kesilmiş olan hız aradaki açılarla orantılıdır. İbn Heysem, Öklid'in yanlış düşünlüğünü, aslında açılarının kendileriyle değil, bu açılarının sinüsleriyle orantılı olduğunu ileri sürüyor. Bu hızların kırılması bu malzemelerin yoğunluklarıyla orantılıdır, diyor. Ve bu malzemelerin içerisindeki molekül nazariyesine istinaden bu hesapları yapıp ortaya koyuyor.

Kimya ilminin kurucusu da yine Müslümanlardır. Câbir b. Hayyan kimyanın kurucusudur. O ilk defa atomun parçalanabileceğini söyleyen insandır. İkinci hicri asırda yaşamış büyük bir âlimdir. Hemen asr-ı saâdetten sonra kimya ilmine ait incelemeleriyle bilinen Câbir b. Hayyan muazzam bir insandır. Atom nazariyesini ortaya koymuştur. Câbir b.

Hayyan bugün bize kimya derslerinde okutulan Lavazier prensibini koymuştur. Geylûsak prensibini koymuştur. Nevtan prensibini koymuştur. Kaç asır önce? Avrupalılardan takriben on asır önce. Câbir b. Hayyan 8. asrın insanı. Halbuki Nevtan prensibinden ancak 19. asırda Avrupada bahsedilmiştir.

Câbir b. Hayyan yerçekimi kanunlarını koymuştur. Nerden biliyorsunuz? Yakında Almanya'da 4 ciltlik bir kitap basılıyor. Câbir b. Hayyan'ın kitabının fotokopileriyle intişar edecek. O kitabın içerisinde herkes bilmeye ve görmeğe başlayacak. Avrupalılar Câbir b. Hayyan'ın kitabını 14. asırda tercüme etmişlerdir, ama ancak 16. asırda ne olduğunu anlamışlar ve böylece Lavazier prensibi ortaya çıkmıştır. 17. asırda öbür söylediğini anlamışlar, Geylûsak prensibi ortaya çıkmış. Ve 19. asırda cazibe prensibini anlamışlar, böylece Nevtan prensibi ortaya çıkmıştır. Ama bunları Câbir b. Hayyan on asır önce ortaya koymuştur. Câbir b. Hayyan bütün ilim tarihinde ilk defa lâbaratuvar kuran ilim adamıdır. İlk defa müşahade ve deney metodunu ilme getiren insandır. Hattâ kendi lâbaratuvarında ilk sun'î hücreyi yapmış insandır ki Avrupalı bugün dahi halâ onun seviyesine ulaşamamıştır. Tabii buraya gelince aklınız durur. Ama Câbir b. Hayyan Hicri 2. asırda kimya ilmini bu noktaya getiren insandır. Bugün Almanya'da Câbir b. Hayyan'ın eserleri üzerinde doktora çalışmaları yapılıyor. Fakat maalesef biz kendi insanlarımızı, bulmuş olduğu ilimleri Batılardan aldığımız için ve Batılılar da Müslümanların kitabını kendilerine aktarıırken isim zikretmedikleri için kendi büyüklerimizizin farkında değiliz.

Müslümanlar tarihi bulmuşlar, coğrafyayı kurmuşlardır. Eskiden tarih hikâyelerden ibaretti. İlk defa İbn Haldun «Mukaddime»sine tarihin bir hikâye ilmi olmadığını, bütün insanların, milletlerin yaşayışlarını sebepleriyle, neticeleriyle inceleyen, bunların tahlilini yapan bir ilim olduğunu belirtti ve ilk tarih kitabını yazdı. Ve yine ilk defa coğrafya haritasını çizen Müslümanlardır. Hattâ Amerika'nın keşfi ilk defa Müslümanlar tarafından yapılmıştır. Müslümanların haritalarında Amerika'nın mevcudiyeti gösterilmekte idi. Biz biliyoruz ki, Amerika'yı Kristof Kolomb keşfetti. Neden böyle biliyoruz? Çünkü biz bilgilerimizi Avrupalılardan aktarıyoruz da ondan. Bakın Kristof Kolomb hakkında yeni yapılan tetkikler neleri gösteriyor: Kristof Kolomb Venediklidir. Yani ticaret gemileriyle İslâm âlemiyle en fazla temasta bulunan bir yerden. Kitaplar daha ziyade Venedik'te, Ceneviz'de tercüme edilerek Avrupa'ya intikal etmiştir. Kristof Kolomb Venedik'te Müslüman kitaplarından batıya doğru gidiği zaman yeni katalara raslanacağını okumuş ve öğrenmiştir. Bundan dolayı kendisi de bu işe merak etmiş, ben de gidip bunu göreyim, demiş ve ilk defa Atlantığe açılmak cesaretini göstermiştir. Kristof Kolomb Atlantik'te aylarca gidiyor fakat bir türlü karanlıklar bulamıyor. Hattâ öyle bir noktaya geliyor ki, gemisinin içerisindeki insanlar bunaltıdan dolayı isyan etmeğe kalkıyorlar. Geri döneceğiz diyorlar. Sen bilmediğin yere bizi götürüyorsun, bunun sonu

çıkamaz diyorlar. Yapılan tetkikler gösteriyor ki, o gemide bulunan bazılarının hatıra defterlerindeki notlardan anlaşıldığına göre Kristof Kolomb şu sözleri söyleyerek isyanı bastırıyor: «Öyle çıkışmayın, böyle söylemeyin. Ben devamı olarak batıya gidildiği zaman yeni karalara raslanacağı fikrini ve bilgisini Müslümanların kitaplarından okudum. Bu karaya mutlaka varacağız. Çünkü Müslümanlar yalan söylemezler». Ve nitekim sabrediyorlar, devam edip gidiyorlar. Nihayet Amerika kıtası karşlarına çıkıyor.

Müslümanların tarihe, coğrafyaya, fiziğe, kimyaya, matematiğe, cebire yapmış oldukları hizmetin ardu arkası gelmez. Bundan dolayı bu ilimlerin yukarıya doğru fıskırmasında Müslümanların büyük rolleri olmuştur. Avrupalılar bu ilimleri nasıl aldı Müslümanlardan? Biraz de bu noktaya geçelim: Avrupalılar Haçlı seferlerini yaptılar ve Müslümanlardan bu ilimleri yavaş yavaş kendi lisanelerine tercüme edip öğrenmeye başladılar. Fakat başlangıçta ne olduğunu anlamadılar. Fransızlar muhtelif seferler yapıp İspanya'da birtakım İslâm şehirlerini zapt ettikleri vakit bu şehirlerdeki İslâm âlimlerinin çalışmalarının ne olduğuna akılları ermek şöyle dursun, bu kitapları toplattılar ve yaktılar. Yalnız Kurtuba şehrinin meydanlarında otuz bin adet kitap yakılmıştır. Hülâgü Bağdat'ı istilâ ettiğinde Bağdat kütüphanelerindeki kitaplar, Bağdat'tan geçen Dicle ve Fırat nehirleri üzerine atıldığı zaman, bir hafta sürmüş kitapların akışı. Fransızlar İspanya'yı işgal ettikleri zaman İspanya'daki birçok İslâm merkezlerinde bulunan rasathanelerin ne olduğunu uzun müddet anlayamamışlar ve sonra bunları anladıkları zaman Müslümanlara karşı büyük hayranlık duymuşlardır. O kadar ki daha iki asır öncesine gelinceye kadar Paris'teki Sorbon Üniversitesinde ders veren profesörler kürsüye Müslüman hocaların kıyafetiyle, sırtlarında cübbe, başlarında sarı kılıç giyorlardı. Çünkü ilmi bu insanlar yapmışlardı. İlim adamı olmak için bu kisveye girmek lâzım diyorlardı. Avrupalıların İslâm ilimlerine karşı hayranlığı sadece iki asır öncesinde kalmış değildir. Bugüne kadar devam edip gelmiştir. Avrupalı içtimâî hayatın birçok örneklerini de Müslümanlardan almıştır. Sırası gelmişken başka bir vakayı arz edeyim. Birgün Almanya'da Düseldorf şehrindeki bir iktisat müzesini geziyorum. Bu müzede çeşit çeşit bölümler var. Öyle hazırlanmış ki alt katında, ev banyolarının zamanla inkişafı gösterilmiştir. Yukarı katta meselâ arabaların inkişafı gösterilmiştir. Onun üstündeki katta tayyarelerin inkişafı gösterilmiştir. Yalnız tayyarenin inkişafı için bütün bir salon tahsis edildiği halde, ev banyosunun inkişafını gösteren kısım bunun yanında çok küçük kalmaktadır. Neden? Çünkü orada ev banyosunun tarihi yok. Çünkü onlar eskiden yıkanır değillerdi. Niçin yıkanır değillerdi? Müzenin banyolar kısmının duvarına şu sözler bulunan levha asılmıştı. «Almanların meşhur filozofu Geuthe bir gün banyo yaparken gözü takvime ilişti ve baktı ki, daha önceki en son yıkanışı tam bir sene önce imiş». Çok affedersiniz bugün bizde sosyetik olanlar yatağın yanına konan

dolaba komidin derler. Ne dolabı bu komidin? Biz bunu Avrupalılardan almışız. Komidinin lügat mânası (çok affedersiniz) içerisine lâzımlık konan dolap demektir. Niçin böyle? Çünkü Avrupalı yıkanmayı bilmez, yüznumarayı da bilmez. Nitekim Fransa'daki Versay sarayında yüznumara yoktu. Bu saraya yabancı elçiler öğleden sonra kabul edilirdi bir asır öncesine kadar. Niçin? Çünkü sabahleyin yüznumara noksanlığından hasıl olan kokular elçilerin gelmesine mani idi. Müslümanlar bütün insanlığa sadece bu müsbet ilimleri vermekle kalmamışlar, insanlığı getirip vermişlerdir. Bugün Avrupada gördüğümüz temizlik Müslümanlardan alınmış bir husustur. Onun için bugünkü bir Avrupalının Müslümanların karşısına çıkıp da fiyaka yapmağa, pozlu vaziyetler takınmağa hiç bir hakkı yoktur. Müslümanlar onun üstündeki hakkını isterlerse kırılçıklak bir zavallı olarak orta yerde kalır. Çünkü kafasındaki ilmi, sırtındaki elbisenin, her türlü içtimâî hayatın esaslarını Müslümanlardan almışlardır. Müslümanlık insanlığa hem maddî, hem manevî ilimleri getirmiştir.

Avrupalılar bu ilimleri anlamadan aldılar. Fakat uzun asırlar boyunca bunları yavaş yavaş anlamaya başladılar. Kendiliklerinden bir şeyler yapmak istediler. Bugünkü tıkanık noktaya geldiler kaldılar. Bu tıkanık noktadan ileriye gitmeye de güçleri yetmez. Niçin güçleri yetmez? Çünkü yukarıda belirtilen mefhumların yerine yeni mefhumlar getirebilmek için onların güçleri kâfi gelmez. Ne olacak? Ne olacağı meselesini şöyle anlatmaya çalışayım. Şöyle bir söz vardır: «İnsanlara temel bilgiler peygamberler tarafından getirilmiştir». Sadece manevî bilgiler değil, dinin, imanın, yapılacak ibadetlerin şekillerinin peygamberler vasıtasıyla geldiğini biliyoruz. Ama maddî ve müsbet ilimlerin de peygamberler vasıtasıyla gelmiş olduğunu hepimiz bilmeyebiliriz. Meselâ gemicilik sanayiine ait temel fikirleri Nuh (A.S.) getirmiştir. Terziliği İdris (A.S.), Tıbbı İsa (A.S.), sihirlere ait ilimleri Musa (A.S.) getirmişlerdir. Peygamberlerin bunlara benzer temel fikirleri getirmesiyle bu ilmi inkişafı yapılmıştır. İçinde bulunduğumuz âhir azamâna ait bütün ilimlerin hepsinin temelini de Kur'an-ı Kerim insanlara getirmiştir. Onun için bizim içinde bulunmuş olduğumuz devir, mutlaka Kur'an-ı Kerim'in göstermiş olduğu yollar içerisinde kalmaya mahkûm bir devirdir.

Bugün biz feza asrında yaşadığımızı söylüyoruz. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de fezaaya ait ne kadar âyetler vardır. Âdeta bize önümüzdeki devrin feza devri olacağını söylemektedir. Fakat biz bunun farkında değiliz. Bütün bu ilimlerin temelleri Kur'an-ı Kerim'de vardır. Fezaaya gidilmekle Kur'an-ı Kerim arasında ne münasebet vardır, deriz. Burada muhtelif âyetlerin tefsirini yapacak değilim. Yalnız bir noktayı açıklamak istiyorum, o da şu: Daha önce ifade edildiği gibi, muhtelif formüllerin sahibi Müslümanlardır. O formülleri sığdırdığımız zaman yere düşen esans, üç damladan ibarettir. Bu esansın ne olduğunu da onlar bilmezler. Yeni mefhumlar

BAŞYAZI DEVAMI

Prof. Dr. N. ERBAKAN

bulmak lâzım. Bu yeni mefhumların bulunması için insanların Kur'an-ı Kerim'den ışık almaya ihtiyaçları vardır. Efendim nasıl olacak? Bakınız bir arkadaşımızın bir makalesi var. Kendisi on sene Amerika'da profesörlük yapmıştır. Geçenlerde mühim bir noktayı anlatmıştır. Eski eserlerden bir tanesi eline geçmiş. Bu kitap meşhur Yusuf Has Hâcib'in «Kutadgu Bilig» adlı şiir kitabıdır. Yusuf Has Hâcib aslında büyük bir âlim. Biz bu zata sadece birtakım manevi şiirler yazmış bir insan gözüyle bakarsak çok hata ederiz. Kutadgu Bilig'teki bir şiirde bakın ne yazıyor; bu riyaaziye profesörü arkadaşımız bu şiire dikkati çekiyor: «Ey bir olan Tanrı, bir başkası Sana şerik koşulamaz; başta, herşeyden evvel ve sonda, her şeyden sonra Sensin. Yaratıcı varlığına yaratılmış olanlar şahittir. Yaratılan iki, Birin hazır şahiddir.» Şimdi biz bunu okuduğumuz zaman diyoruz ki, işte Cenabı Hakka ve Onun sıfatlarına ait yazılmış manevi bir şiir: On sene riyaaziye profesörlüğü yapmış olan arkadaşımız, bunu okuduğu zaman beyninden vurulmuşa dönüyor. Niçin? Tabii biz farkında değiliz. Bu arkadaşımız tabii sayılara ait kitap yazmış. 1, 2, 3... dediğimiz sayılar var ya, işte bu sayılara ait kitap yazmış. Bu sayıları tarif ederken bir riyaaziye profesörü olarak diyor ki, «tabii sayılar öyle sayılardır ki, önce bir birim varlığı kabul edilir, diğerlerinin hepsi onun tekrarıyla meydana gelir. Bunların ezelde ve ebette kabul edilir, diğerlerinin hepsi onun tekrarıyla meydana gelir. Bunların ezelde ve ebette sonu yoktur». Matematikte aksiyomlar dediğimiz birtakım konular vardır. İtalyan Peano beş sene uğraşmış, tabii sayıların aksiyonumunu hazırlamak için. Bu profesör arkadaşımız da Peano'nun kitabından bu bilgileri almıştır. Tabii sayıların aksiyomlarına bugünkü matematikçiler Peano aksiyomu diyorlar. Şimdi bu matematik profesörü arkadaşımızın İslâm Medeniyeti adlı mecmuada yazdığı makalede: «Bu aksiyomla-

rı Peano beş senede yazmış. Yusuf Has Hâcib dört tane satırın içerisinde Cenabı Hakka ait manevi bir şiir yazmıştır. Fakat bu şiirde Cenabı Hakkın birliğini ifade etmek için bir zekâ eseri gösteriyor. O zekâ eseri Peano'nun tabii sayılar aksiyomunu ortaya koymak için gösterdiği zekâ eserinden bin kat daha keskin. Ben kitabımı tashih etmeğe mecburum. Yusuf Has Hâcib'in bu keskin zekâsı karşısında hem Peano'nun söylediklerini kabul etmeğe mecburum, hem de bu aksiyomlara artık Peano aksiyomu diyemem. Ben bu aksiyomlara Peano-Yusuf Has Hâcib aksiyomu demeğe mecburum. Çünkü bu zekâ eserini Yusuf Has Hâcib, Peano'dan dört asır önce getirmiştir.»

Buraya kadar Batı'daki ilmin bugün hangi noktaya gelip tıkanıldığını belirtmeğe çalıştım. Şimdi bu son kısımda bütün bunları toplayıcı ve bizi neticeye götürücü bir hülâsa yapalım.

Önce bir defa şu suali sormağa mecburuz. Aca-ba hangi sebepten dolayı bütün insanlıkta ilim yavaş yavaş ilerlerken asr-ı saâdetde birden bire bugünkü mânada hakiki ilim olmaya başlıyor? Bu başlayışın kaynağı, insanlığa bu hızı veren tilsim nedir? Bu sualin cevabını Kur'an-ı Kerim'den başka bir şeye bağlamak mümkün mü? İnsanların ilim sahasındaki bu büyük inkişaflarının tilsim dünyaya ve âhiret saadeti getiren Kur'an-ı Kerim'den başka bir şey değildir. Bugün gelip Batı'daki ilimler tıkanıldığında ona Kur'an-ı Kerim'in ışıklarıyla yol bulunabilir. Onun için Kur'an-ı Kerim üzerinde tetkikatı olmayan insan, müsbet ilim sahasında hakiki ilim adamı olamaz. Doğu ve Batının mukayesesini yapıyoruz bir bakıma. Çok kıymetli bir mütefekkirimizin güzel bir benzetiş var. Kendisi bir defa uzun bir konuşma yapmış, Batı'daki felsefeler ile Doğu'daki İslâm âlimlerinin düşüncelerini hülâsa etikten sonra, şu suali sormuştu. Demişti ki: «Batıdaki felsefeleri size anlattım. Görüyorsunuz hep birbirlerini nakzetmişler.

Descartes gelmiş kendinden önceki bilmem falanca'nın nazariyesini nakzetmiş, yanlış düşünüyor demiş. Arkasından bir başka adam gelmiş, hayır Descartes öyle söylüyor, ama aslı şudur demiş... Hasılı Batıdaki fikir ve düşünce silsilesi bugüne kadar hep birbirini tekzip ederek gelmişlerdir. Doğu'daki fikir silsilelerine baktığımız zaman bütün İslâm âlimleri birbirini te'yid ederek geliyor. İmam-ı Azam Hazretleri, «Peygamber efendimizin buyurdıkları gibi» diye söze başlamış. Ashab-ı Kirâm'dan birinin sözü nakdedildiği zaman «falanca zatın rivayet ettiğine göre» gibi deniyor. Muhyiddin Arabî hazretleri, birbirlerini te'yid ede ede konuşuyorlar. Avrupalılar ise birbirlerini tekzip ede ede konuşuyorlar. Şimdi ro-ruyorum, dedi o arkadaş, eğer hakikaten mutlak bir hakikat varsa bu hakikat birbirbirini tekzip eden Batılıların arasında mı, yoksa birbirlerini te'yit eden Müslümanlar arasında mı? Hakikat tekzip olunur mu? Ama Batılıların işleri güçleri hep birbirlerini tekzip etmek. Bir hakikat var ise -ki muhakkak vardır- elbette İslâm âlimlerinin getirdiklerinin içindedir.» İlim âlemine yukardan bakış yaptığımız zaman Doğu ile Batı'nın mukayesesinde manzara şudur: Batı'daki insan gözleri kapalı nereye gideceğini bi-

lemiyor. Elleriyle birtakım hakikatları arıyor, tutuyor, fakat bu değildir, diyor. Öbürünü tutuyor, bu değildir diyor. Batı'daki ilim adamının hali budur. Doğu'daki ilim adamının hali bundan tamamen farklıdır. O ilim sarayının içine iman anahtarıyla giriyor. Kur'an-ı Kerim'den almış olduğu ilhamlarla onun her tarafını aydınlatarak dolaşiyor, öğreniyor, öğretiyor. Bu itibarla ilim, bu devrin ilmi, Müslümanlar tarafından getirilmiş olan ilimdir. Bizim karşımıza geçip de, Batıda şu vardır, bu vardır diye kimse konuşmasın. Biz ve Batılılar için tek çıkar yol İslâmlaşmaktır. Bunu sadece hamededeceğimiz imanımızdan dolayı söylemiyorum. Müsbet ilimler sahasında senelerce çalışmış bir kardeşiniz olarak şunu söyleyeyim ki, bütün müsbet ilimler gelmiş tıkanmıştır. Bu tıkanıklıktan dışarıya çıkmanın yolunu bütün her türlü madî ve manevî düşünce sistemimle mutlak surette inanıyorum ki, ancak Kur'an-ı Kerim'den almış olduğumuz ışıkla bulabiliriz. Sözlerimi şu âyeti kerîmenin duasıyla bitiriyorum :

رب زدى علما وفهما والحقى بالصلحين

İmam - Hatipli Öğrenciye!

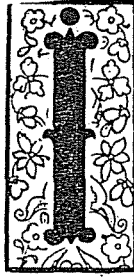
● Mücteba Uğur

Azmin yenilmez güçtür, imanın rehberindir,
Her haslet sana lâyük, her başarı senindir.
Sakın yılma, yorulma, aslâ dönme yolundan,
Senden hizmet bekliyor, unutmâ, aziz vatan.
Bu yolda selâmet ve ebedî saâdet var
Bu yol seni götürür mutlak, felâha kadar.
Ufuklarda müjdeler bekliyor senin için,
Işıklı gözlerinde parlıyor dışın, için..
Ey feyizli, imanlı, ümitli yeni nesil,
Alında parıldayan sınısıcak terini sil..
Ahlâkla, faziletle âlemlere örnek ol.
Allah yolu, Peygamber yoludur tuttuğun yol..
Mihraplarla minberler, kürsüler seni bekler,
Mabedleri şenlendir, boş gitmesin emekler.

İlahiyat

Ramazan ve Oruç

Hasan ÇELİKKAYA

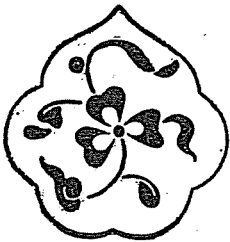

İslâm'ın beş şartından biri de ORUC'tur. İbni Ömer (radıyallahü anh) Efendimizden rivayet olunduğuna göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: «İslâm dini beş şey üzerine kuruldu: Birincisi, Allah'tan başka tapacak bulunmadığına ve Muhammed Aleyhisselam'ın Allah'ın (elçisi) olduğuna şehâdet etmektir. İkincisi farz olan namazı beş vakitte ikâme ve eda etmek. Üçüncüsü muhtac olan fakirlerin hakkı olan zekâtı vermek. Dördüncüsü hac. Beşincisi Ramazan ayında oruc tutmaktır.» (Buhari Terc. Vehbi Efendi)

Hadis-i Şerifte ve ilerideki âyet-i kerimede de belirtileceği gibi ORUC, Ramazan ayında ve ilerideki âyet-i kerimede de belirtileceği gibi ORUÇ, Ramazan ayında ve Ramazan boyunca (29 veya 30) gün) farz kılınmıştır. Hiçbir dünyevi-rutbe ve meslek farkı gözetilmeksizin, daha doğrusu, hiçbir imtiyaz tanımaksızın, Ramazan ayına ulaşan bülûğa ermiş, akli yerinde, sıhhatli ve mukim olan her müslümanın bu ayda, İslâm'ın tarif ettiği şekilde, oruç tutması mecbûridir. Aksi takdirde emre muhalefet daima cezayı müstelzimdir. Bu ceza eğer bu dünyada verilememişse Âhiret'e kalıyor demektir. Tabii meşru' mâzereti olanların nasıl davranacakları ilmühal kitaplarımızda geniş bir şekilde açıklanmıştır. Tafsilât için mezkûr kitaplara müracaat edilmesi uygun olur.

ORUCU NASIL TUTACAĞIZ?

Mutlak olarak oruç, yalnız bize değil, bizden önceki İslâm (Hak peygamberin) ümmetlerine de farz kılınmıştır. ORUÇ; ibadet niyetiyle, tan yerinin ağarmağa başladığı andan itibaren Akşam namazına (vaktine) kadar nefsi; yemekten, içmekten, cinsî münâsebetten ve orucu bozan şeylerden men etmektir. Ancak orucun kemâle ulaşabilmesi ve bizi de kemâle ulaştırabilmesi için bütün âzâlarımıza da oruç tutturmamız İcâbeder. Yâni: Zihnimiz kötüyü düşünmeyecek, dilimiz kötüyü söylemeyecek kalbimiz kötüyü barındırmayacak, gözlerimiz harama bakmayacak, kulaklarımız haramı dinlemeyecek, ellerimiz harama yapışmaya-

cak, ayaklarımız harama yürümeyecektir. ORUÇ, ancak bu takdirde kemâle ulaşır ve bizi de kemâle ulaştırır. Yoksa kuru kuruya aç, susuz, cinsi temassız kalmakla, oruçtan gereken bedeni rûhî, ferdî-içtimai, dünyevî ve uhrevî faydalar sağlanamaz. Kısacası İslâmî orucun ince hususlara son derece dikkat göstermesi icabeder.

Görütüyor ki, İslâm ibadetleri insanı, dolayısıyla cemiyeti nasıl melekleştiriyor! İŞTE İSLÂM BUDUR!

ORUCUN FAYDALARI

Orucun gerçek hikmet ve faydalarını muhakkak ki, tam olarak, ancak ALLAH-Ü AZİMÜŞŞAN bilir. Bizler, bütün ibadetlerimizi önce, Allahın (C.C.) emri olduğu için yaparız. Sonra da görebildiğimiz kadar faydalarını izah etmeğe çalışırız. Zaten Allahü Azîmüştan'dan, iyilikten başka birşey sudür etmez ki. O, ne emrettiyse mutlaka insanlık için iyidir. Her yasağ ettiği de mutlaka insanlığın zararına (kötü) olan şeylerdir (1). Meselâ: İslâm; içki içmeyin, kumar oynamayın, hırsızlık yapmayın, zina ya yaklaşmayın, başkasının hukûkuna tecavüz etmeyin, ebebeynimize ve büyüklerinize saygılı, edepli, namuslu, vicdanlı ve merhametli, tatlı dilli, güler yüzlü. olun, demiş. KÖTÜ MÜ?.. Namaz kılın, oruç tutun, ibadet yapın, demiş. KÖTÜ MÜ?.. (Hâşâ). Çünkü: İbâdet, insanı, günden güne (mânen) Allah'a yaklaştırır. İbâdetsizlik ise insanı, günden güne YARATAN'ından uzaklaştırır. Hele şu İslâmın beş vakit namazı yok mu! Hergün günde beşer defa dünya menfaatlarına DUR! deyip, insanı ilâhî âleme daldıran ne eşsiz bir ilâhî emirdir! Namazsızlığın ise insanı, artık ne derekelere sürükleyebileceğini sizler düşünün.

Mevzuumuz olan oruca gelelim. Oruç da, mesele: insanı, nefsin bütün arzularını yenebilme güç ve irade kuvvetine sahip kılar. Günlük itiyadların esaretinden kurtarır. İnsanı her türlü ferâğat ve fedâkârlığa alıştırmak. Açlık elemi duymak hususunda, zenginle fakiri birleştirir, zenginlere fakirleri düşündürür. Yâni «tok ne bilir açın hâminden» sözünün köküne DİNAMİT koyar. Gururu kırar, ve içtimai kaynaşmanın sarsılmaz esasını ortaya çıkarır. İçinde riya ve maddî menfaat olmadığı için insanı İHLAS'a alıştırmak. Günün birinde, yiyecekten, içecekten, mahrum (bilhassa harp ve hastalık, kılık esnasında) kaldığı zaman, açlığa, susuzluğa, katlanma kudretini verir. Mideyi ve diğer organları yılda bir ay dinlendirerek insana sıhhat kazandırır, ve çalışan her şeyin zaman zaman istirahat ihtiyacının bulunduğu ve bunun da faydalı olacağına işaret eder. Maamafih, bu hususu müslüman doktorlarımıza bırakarak herhalde daha isâbetli hareket etmiş oluruz (2)

ORUCUN FARZ KILINIŞI

Orucun farz kılındığını ve toplu ahkâmını Cenab-ı Hak (Azze ve Celle) şu âyet-i kerimelelerinde bildiriyor:

«Ey iman edenler! Sizden evvelkilere oruç farz kılındığı gibi, günahlardan korununuz, diye, size de farz kıldı. Sayılı günlerde (Ramazan boyunca) oruç tutunuz. Sizden biriniz hasta veya seferde olursa, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde oruç tutar. Oruca güç yetiremeyen (ihtiyar) lara da her gün için bir miskini (fakiri) doyuracak kadar fidye lâzımdır. (şayet buna da güç yetiremeyorsa, tabii Allah'tan afv diler. Başka elinden ne gelir ki...) Her kim hayrına fidyeyi artırır, bu teberrû onun için daha hayırlıdır. RAMAZAN ayı öyle mübarek bir aydır ki, insanlara hidâyet rehberi olan, ve hidâyet birhanlarını (delillerini) ihtiva eden ve hakkı bâtıldan ayıran KUR'AN (bu ayda) indirildi. Herhangi bir kimse mukim olarak Ramazan'a erişirse, o ayda oruç tutsun. Kim de hasta olur, yahut yolcu bulunursa, bu durumda başka günlerde, oruç tutamadığı günler sayısınca orucunu kaza etsin. Allah sizin için güçlük değil kolaylık istiyor. Ta ki oruç günlerinin sayısını tamamlayasınız; sizi hidâyete erdirdiği için Allah'ı ta'zim ve O'na şükredesiniz. Kul-larım şana (Habibim) benden sual ederlerse, ben onlara pek (şah damarlarından da) yakınım. (İhlâsla) dua edenin duasını kabul ederim. Binâenaleyh onlar da benim dâvetime icabetetsinler ve bana hakkıyla iman etsinler ki, doğru yolda yürümüş olalar, ORUC TUTULAN günlerin gecelerinde kadınlara yaklaşmanız size helâl kıldı. Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için birer libas gibisiniz. Allah sizin nefsinize hıyanet edeceğinizi bildi de tevbelerinizi kabul ve sizleri affetti. Artık şimdi onlara yaklaşın, ve Allahın sizin için yazmış olduğu şeyleri isteyin. Gece tan yerinin beyazı siyahundan ayrılıncaya kadar yeyiniz, içiniz; sonra da geceye (akşama) kadar orucunuzu tamamlayınız. Siz mescitlerde i'tikâf hâlinde iken kadınlara yaklaşmayınız. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın o sınırlara yaklaşmayın. İŞTE Allah, âyetlerini böylece insanlara açıklar. Ta ki mâsiyetten korunsunlar.» (Bakare Sûresi, âyet: 183-187)

Şurasını tekrar edelim ki, «Allah, hiçbir zaman insana güç yetirmeyeceğini yüklemez. Herkesin kazandığı her iyilik kendi lehine (aydasına), yaptığı her kötülük kendi aleyhine (zararına) dır. (el-Bakare, âyet: 286).

ORUCUN VE RAMAZAN-I ŞERİF'İN FAZİLETİ

SELMAN-I FÂRİSÎ (Radiyallahü anh) Efendimizden rivâyet olunduğuna göre, Şâban ayının son günü, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz, müminlere hitâben şöyle buyurmuşlardır:

(1) Zümer Suresi, âyet: 7; es - Sebe: 28; el - Enbiya: 107; el - A'raf: 172 - 173; en - Nahl: 90. Buhari, Müslim, Riyazüs - Salihin Terc. c. I, Hadis No: II ve daha pek çok âyeti kerime ve hadisi şerifler.

(2) Orucun ve Ramazan-ı Şerif'in hikmet ve maddî - manevî, ferdî - ictimai çeşitli faydaları hakkında daha geniş mâlûmat için, Mektûbat (Bediuzzaman) ın ramazan bahsini ve mecmuamızın 5 ile 16. sayıların bilhassa okunmasını tavsiye ediyorum.

«Ey müslümanlar! Üzerinize öyle büyük bir ay (Ramazan) gölge vermek üzeredir ki, bu aydaki bir gece (Kadir gecesi) bin aydan (83 sene 4 aydan) daha hayırlıdır. Allahü Teâlâ bu ayda hergün oruç tutmanızı emretti. Bu ayda geceleri terâvih namazı kılma da sünnettir. Bu ayda (Ramazan'da), Allah için ufak bir iyilik yapmak, başka aylarda farz yapmış gibidir. Bu ayda bir farz yapmak, başka ayda yetmiş farz yapmak gibidir. (o gece sevabı boldur.) Bu ay sabır ayıdır. Sabredenin gideceği yer ise Cennettir. Bu ayda müminlerin rızku artar. Bir kimse bu ayda bir oruçluya iftar verse, günahları afv olur. Hak Teâlâ onu Cehennem ateşinden âzâd eder. O oruçlunun sevabı kadar ona sevap verebilir. «Ashabı kiram!» Ya Resûlellah! Her birimiz bir oruçluya iftar ettirecek, onu doyuracak kadar zengin değiliz, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki: «Bir hurma ile iftar ettirene de, bir yudum su, bir içim süt ikram edene de bu sevap verilecektir. Bu ay öyle bir aydır ki, ilk günleri rahmet, ortası afv-ü mağfiret, sonu da Cehennemden âzâd olmaktır. Bu ayda işcinin, memurun, askerinin ve talebenin vazifesini hafifleten patronları, amirleri, kumandanları ve müdürleri Allahü Teala afvedip cehennem ateşinden kurtarır. Bu ayda dört şeyi çok yapınız. Bunun ikisini Allahü Teala çok sever. Bunlar kelimesi şehâdet söylemek ve istiğfar etmektir. Diğer iki şeyi de zaten yapmamız lâzımdır. Bunlar da, Allahü Teâlâ'dan Cennet'i istemek ve Cehennem ateşinden O'na sığınmaktır. Bu ayda bir oruçluya su veren (alâka gösteren) bir kimse, Kıyamet günü susuz (yardımsız) kalmayacaktır.» (3)

Sahihî Buhârî'deki bir hadisi şerifte buyuruluyor ki: «Bir kimse, Ramazan ayında oruç tutmayı farz bilir ve sevabını da ancak Allah'tan bekleyerek oruç tutarsa, geçmiş günahları afv olur.»

Hafız (hadis âlimi) Abdül Azim Münzîri, et-Terğib vet-Terhîp, kitabında ve Hafız Ahmed Beynâkî Müsnedinde, Cabir ibni Abdullah'ın rivâyet ettiği bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

«Allahü Teâlâ, benim ümmetime Ramazanı şerifte beş şey ihسان eder ki, bunları hiçbir Peygambere vermemiştir:

1 — Ramazan'ın birinci gecesi, Allahü Teala müminlere rahmet eder. Rahmetle baktığı kuluna hiç azap etmez.

2 — İftar zamanındaki oruçlunun ağız kokusu, Allahü tealaya her kokudan daha güzel gelir.

3 — Melekler, Ramazanın her gece ve gündüzünde, oruç tutanların afv olması için dua eder.

4 — Allahü Teala oruç tutanlara, Âhirette vermek için, Ramazanı şerifte, Cennet'te yer tayin eder.

5 — Ramazanı şerifin son günü, oruç tutan müminlerin hepsini afveder.» (4)

«İnsanlar (müminler), Ramazan ayının kudsiyetini, nasıl mübarek bir ay olduğunu hakkıyla idrak edebilselerdi, bütün senenin Ramazan olmasını temenni ederlerdi.» (5)

«Ramazanda her gece sabaha kadar bir melekle şöyle nida eder: «Ey hayır işleyen tamamla, sevin. Ey şer işleyen vazgeç ve basiretli ol. İstiğfar eden

var mı? Mağfiret olunacak. Tевbe eden var mı? Kabûl edilecek. Dûâ eden var mı? İcabet edilecek. Bir dileği olan var mı? verilecek.» (Hadisi şerif meâli)

«(Oruç sayesinde) Ramazanı şerifte cennet kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır, şeytanlar da kösteklenir.» (6)

«Oruçla Kur'an, Kıyamet günü kula şefaate edecektir.» «Oruç sabrın yarısıdır.» (7)

«Oruçlunun sükûtu tesbih, uykusu ibadet, duası makbûl, amellerinin sevabı katmerlidir.» (8)

«Mümin ölünce: namazları baş ucunda, sadakaları sağ yanında, orucu göğsünde bulunur.» (9)

«Biri öldüğü zaman melekler ne getirdi, derler; insanlar da ne bıraktı, derler.» (10)

«Oruca sarıl! Zira o benzeri olmayan mühim bir ibadettir.» (11)

«Aziz ve Celil olan Allah ü Teâlâ buyurdu ki: Ademogulunun her ameli kendisindedir. Yalnız oruç müstesna. O, benim içindir (kulum, sırf benim rızam için orucun meşakkatlerine katlamıyor). Onun mükâfatını ben vereceğim. Oruç ateşe karşı siperdir. Sizden biriniz oruçlu bulunduğu günde fena lakırdı söylemesin; kavga etmesin (bu hususlara hergünkünden daha fazla dikkat etsin) Şayet biri ona söver veya çatarsa «Ben oruçluyum» desin (ona uymasın.) Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak oruçlunun ağız kokusu, Allah nezdinde misk kokusundan daha hoştur. Oruçlu için ferahlanacağı iki vakit vardır: Biri iftar ettiği diğeri de Allah'a kavuştuğu andır.» (12)

«Cennet'te Reyyan denilen bir kapı vardır ki, kıyamet gününde oradan ancak oruçlular girer. Onlardan başkası girmez. Oruçlular nerede? diye nida edilir. Onlar da kalkıp o kapıdan girerler. O kapıdan onlardan başkası girmez. Oruçlular girdikten sonra kapı kapanır ve artık oradan hiç bir kimse girmez.» (13)

«(Arefe günü tutulan oruç) geçmiş bir senenin ve gelecek senenin günahlarına keffaret olur. (Tabii tekrar kirlenmemek şartıyla.)» (14)

«Oruç tutunuz, sıhhat bulursunuz.» (15)

(3) Ankara Radyosundan Dini ve Ahlâki musahabelerim, 1958, M.Runyun; Oruç ve Ramazan, Bugün gazetesi yayınları, 1966

(4) Oruç ve Ramazan, Bugün Yayınları, 1966, İstanbul

(5) A.R.D. ve Ahlâki Musahabelerim, 158, Mustafa Runyun

(6) Buhari, Müslim, RZS. Terc. Hadis No: 1225

(7) el - Camtussagı Müminlere Hutbeler (A.Ş. Güzelyazıcı)

(8) Râmuz, aynı eser,

(9) Râmuz, aynı eser

(10) el - Camiussagır, aynı eser

(11) en - Nesâi, et - Tâc, aynı eser

(12) Buhâr', Müslim, RZS. Terc.c 2, hadis Noo

1220

(13) Buhârî, Müslim, aynı eser, hadis No: 1222

(14) Müslim, aynı eser, hadis No: 1255

(15) el - Câmîussagır, c. 2, s. 39

«Hergeyin bir zekâtı vardır. Cesedin zekâtı da oruçtur. Oruç sabrın yazısıdır.» (16)

«Sahur yapınız. Sahurda (maddî ve mânevî) bereket vardır.» (Müslim)

«Sizden biriniz iftar edeceği zaman orucunu hurma ile açsın, çünkü o, berekettir. Eğer hurma bulamazsa su ile iftar etsin, zira o temizdir.» (Ebu Dâvud, Müminlere Hutbeler, A. Ş. G.)

«Oruçlu bir kimseye yalan ve yalanla iş yapmayı terketmedikçe, o kimsenin aç ve susuz kalmasına Allahın bir ihtiyacı yoktur. (Yani orucun bir gayesi de bizi meleklerleştirmektir. Bunun için de bütün uzuvlarımızın oruç tutturulması zarûridir.)» (Buhârî)

Burada mühim bir ricam olacak: Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimizin, dînî ve sevap kılıfına bürüyerek müminlere bildirdiği bu hakikatlara, aynı zamanda birer ilim gözüyle de bakılıp üzerlerinde derin derin düşünülmesi ve araştırmalar yapılmalıdır. Yani her ilim adamı bunları kendi yönünden de incelemelidir. O zaman İslâmî emirleri yüceliği, cihaşümüllüğü ve bize olan faydaları daha berrak bir şekilde görülecektir. Özellikle psikolog, sosyolog, tabib ve ilâhiyatçılar bu irşadlar üzerinde daha fazla durmalıdırlar.

KADİR GECESİ

İçerisinde kadir gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen Kadir gecesi hakkında Cenab-ı Hak (Azze ve Celle) şöyle buyurur .

«Gerçek, biz onu (Kur'an-ı) kadir gecesinde indirdik. (17). Kadir gecesinin (o büyük fazl-u şerefini) sana bildiren nedir? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. O gecede melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle, herbir iş için yeryüzüne iner de inerler. O gece tan yeri ağarınca kadar bir selâmdır (o vakte kadar melekler uğradıkları her mümine selam verirler)» (Kadir Sûresi)

Demekki Kadir gecesine bu kıymeti kazandıran ilâhî hidâyet rehberi Kur'an-ı Azimüşşan'ın o gecede nazil olmasıdır.

Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz buyuruyorlar ki: «Bir kimse kadir gecesini imanlı bir gönülle ve sevabını mutlaka Allahtan bekleyerek (ibadetle) ihya ederse geçmiş günahları afv-ü mağfiret olunur.» (Buhârî)

«Kadir gecesini Ramazanın son yedisinde arayın.» (Müslim) (18)

Hazreti Aişe (Radıyallahü anha) validemiz anlatıyorlar: «Ya Resûlellâh, kadir gecesini bilirsem, onda ne dua edeyim?, dedim. Buyurdular ki: Allahın, şüphesiz ki sen çok affedicisin, affi seversin, beni de affet.» (Tirmizî, Çantay Tefsiri)

Görülüyor ki, İslâm; insanı kurtarmak, Yaratanına bağlamak, meleklerleştirmek ve iki cihan saadetine kavuşturmak istiyor. Zaten bütün dünyanın FİTRÎ olarak aradığı da bu değil midir?

Ramazana aynaya ramazan denişinin bir sebebi de, bu ayın afv-ü mağfiret ve kulların günahlarını yakma ayı olmasıdır. Çünkü ramazan, yanma ve yakma demektir. Çünkü en çetin ibadet (oruç), bu ayda ifa edildiğinden mümin yanar; ramazan da onun günahlarını mağfiretiyle yakar. Rabbimiz, bizleri de bu ay-

daki ilâhî mağfiretle günahları yanan kullarından eylesin. (Amin).

HÜLASA

Hülâsa etmek istersek: bu mübarek aylar ve günler, kulların her türlü girdaptan, bataklık-tan kurtulup İMAN da neşvü nemâ bulmaları için Allah-ü Azimüşşan'ın bahşişleri ve kaçırılmaz ih-sanlarıdır. Tabir caizse, insanları gaflet uykusundan uyarıp selâmete çıkararak birer korna, trafik işaret ve cihazlarıdır. İnsanoğlunu günah ve yeis çukurundan kurtarmak için zaman zaman ümit ve rahmet kapılarının genişçe açılması icabeder. İşte Hak Peygamberlerin gönderilişi; bazı zaman ve mekân-ların mukaddes ve mübarek kılınışının esas sebebi (Allah daha iyisini bilir) bu hikmete mebnidir.

Zaten Cenab-ı Hak (Azze ve Celle), kullarının küfre düşmelerine asla razı değildir. Fakat insanoğ-lu kendi kendine zülmetmektedir. (19)

Merhum bir âlimimiz bu mevzuyu ne güzel hü-lâsa ederler:

«Ramazan Şerif âdeta bir Âhret ticareti için, gayet kârlı bir meşher, bir pazardır. Ve uhrevî hâ-sılat için, gayet münbit bir zemindir. Ve neşvü-ne-mâ-ı a'mâl (amellerin yeşermesi) için bahardaki mâ-i Nisandır (Nisan yağmurudur). Saltanat-ı Ru-bubiyet-i İlahiyyeye karşı Ubûdiyeti beşeriyenin resmî geçit yapmasına en parlak, kudsi bir bayram hükmündedir. Ve öyle olduğundan, yemek içmek gi-bi nefsin gafletle hayvanî hâcâtına (ihtiyaçlarına) ve mâlâyânî ve hevaperestâne müstehiyata girmeme için oruçla mükellef olmuş. Güya muvakkaten haynaviyetten çıkıp melekîyet vaziyetine veya-tut Âhret ticaretine girdiği için, dünyevî hâcâtını muvakkaten bırakmakla uhrevî bir adet ve teces-süden tezahür etmiş bir ruh vaziyetine girerek; savmı (oruç) ile, Samâdiyete bir nevî âyinedarlık etmektedir. Evet, Ramazan-ı Şerif, bu fânî dünyada, fânî ömür içinde ve kısa bir hatta bâki bir ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazannum eder, kazandı-rır.» (Mektûbat)

Diyebiliriz ki; maddî ve mânevî, cismanî ve rû-hânî, ferdi ve içtimâî her türlü ızdırabın ve hastalığın tek sebebi: NEFİS ve OBURLUKtur. Veya insanoğlunun, insanîyetten hayvaniyete düşmüş oluşudur. İŞTE İslâm'ın orucu; insana, bu girdaptan kurtuluş yolunu öğretmekte, ve ilâhî bir ilâç vazifesi görerek insanı ve dolayısıyla cemiyetleri mele-kiyete ulaştırmaktadır.

(16) Hutbe (S. Ateş), s. 60

(17) Topyekûn Levh-ı Mahfuz'dan dünya göğüne, kâtip meleklerle o gece indirilmiştir. Sonra Cebrail aleyhisselam da 23 sene-de onu tedricen Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemle vahyetmiştir. (Bezzavi, Medârik), (H.B. Çantay'dan)

(18) Kadir gecesinin Ramazanda olduğu muhak-kak, fakat hangi gecesi olduğu kat'i belirtilmemiştir. Şüphesiz bunda da bir çok hikmetler vardır. Ekseri ulema Ramazanın 27. gecesine karar vermişlerdir. Taf-silat için tefsirlere, özellikle Çantay tefsirine bak.

(19) ez - Zümer: 7; Yunus: 44

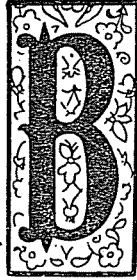
Tasavvuf

LEVAKIH'UL - ENVÂR

II

Yazan:
ŞA'RANI

TERCÜME
Dr. Ahmed H. Kayalar

u tabakâta muhaddislerin yoluna göre hareket ettim. Şöyle ki **Risâlet'ül-Kuşeyri** ve **Ebû Nuaym'ın Hilye'si** gibi müsnet kitaplarda yer alan ve sahibinin, senedinin doğruluğunu açıkça belirttiği hikâye ve sözleri kat'i ifade ile zikrettim. Aynı şekilde, kâmil şeyhlerden birinin, bu yolun hükümlerine istidlâl makamında zikrettiğini de kat'i ifade ile anlattım. Zira onun istidlâli, o'na göre senedinin delilidir. Bu iki şeklin haricinde kalanları **Yuhkâ** (hikâye olunur) ve **Yurvâ** (rivâyet olunur) diye zayıf ifadeyle naklettim. Sonra şurası aşikârdır ki **Avâriful-Meârif** ve benzeri gibi bu zümrenin kitaplarındaki hükümler âlimlerin «**Şerh'ul-Mühezzeb**'te dedi» «**Şerh'ur-Ravda**'da dedi» demeleri gibi, senedleri sahih olan hükümlerdir, onları da kat'i ifadeler ile anlattım.

Bu tabakâtı, X. asırda kendileriyle temas ettiğim, bir müddet hizmetlerinde bulunduğum, yahut bazan teberrüken kendilerini ziyaret ettiğim, kendilerinden hikmetli ve güzel söz işittiğim şeyhlerimin hallerinden münâsıp miktarda bahsederek bitirdim. Bunları, onlardan Mısır ve vilâyetlerinin geçmiş bütün şeyhlerinden -Allah hepsinden râzı olsun- bahsedişimizde olduğu gibi anlattım.

Ey kardeşim, bu kitabı inanarak okuyan ve dinleyen herkes, zikredilen bütün velîlerle muâsır olur. Çünkü şeyhle bir arada olmayış ona karşı sevgi beslemede ve onunla sohbetinde kusur addedilmez. Zira bizler kendilerini görmediğimiz ve muasırları olmadığımız halde, kendilerini görür gibi Hz. Peygamber'i -Allah ona selâtu selâm etsin- sahâbeyi, tâbiûn ve ictihâd sahibi imamları severiz. İnanılan şeylerin şekilleri belirir ve ortaya çıkarsa, şahısların şekillerini görmeye ihtiyaç kalmaz. Buna benzer bir kitabı okuduğu halde, kendisinde Allah azze ve cellenin yoluna doğru bir uyanış ve arzu doğmayan kimse ölümlerle aynı seviyededir.

Kitabı «Levâküh'ulEnvâr fi Tabâkât'il-Ahyâr» diye adlandırdım. Başına mütâlâa edenin bu zümre hakkındaki inancını kuvvetlendiren ve bu zümreye karşı beğenmemezliğin her asırda süregeldiğini dâkik bir tarzda gösteren faydalı bir mukaddime koydum. Bu beğenmemezlik, onların ekseri akıl sahibi kimselere karşı zevk hallerindeki üstünlükleri dolayısıyladır. Fakat onlar bu zümreyi olgunlukları dolayısıyla değiştiremezler. Nitekim onlar da bir esintinin dağı değiştirememesi gibi değişmezler. Bu, hacminin küçüklüğüne rağmen bu yol mensuplarının ekseri fıkhnı içine alan pek kıymetli bir kitaptır. Yine bu kitap, tasavvuf yoluna girenlerin ve taklitçilerinin şâfiî mezhebindeki -Allah ondan razı olsun- «Er-ravda» kitabı gibi, bütün nasları hakkındadır. Allah bunu keremiyle hâlis kılın. Ondan müellifini, istinsâh edenini, dinleyenini, mütâlâa edenini faydalandırın. O yakındır, duâları kabul edendir. Bunu böyle bilersen mesele kalmaz. Tevfik Allah'tandır.

MUKADDİME

Bu, velî ve sūfiler yolunu Kur'an-ı Kerim ve sünnetle döşenmiş olduğunu ve bunun nebîlerle safvet sahiblerinin ahlâkı üzerinde bulunduğunun beyânı hakkında bir mukaddimedir. Bu mukaddime, aynı zamanda tasavvufun, Kur'an'ın sadece sarîh olarak bildirdiğine dayanışının, sünnete ve icmâa muhalif olursa kınanmış olacağını; fakat muhâlif olmazsa, nihâyet onun bir müslümanın ortaya koyduğu telâkkî olduğunun beyanı hakkındadır. Arzu eden bununla hareket eder, arzu eden de bırakır. Bu ve diğer hareketlerde anlayış, inkâr için bir imkân gibidir; şu kadar var ki onlar hakkında sūizanda bulunulmamalı, kendilerini riyâ isnad edilmemelidir. Zaten bu şer'an caiz değildir.

Ey kardeşim, -Allah sana rahmet etsin- sunu da bilmelisin ki tasavvuf ilmi, kitap ve sünnete göre amelle aydınlandığı zaman velîlerin kalplerinde yerleşen bir ilimden ibaretir. Kitap ve sünnete göre hareket eden her kimsede, dillerin ifadeden âciz kaldığı ilimler, edeb, sırlar ve hakikatler yerleşir. Bu bildikleri hükümlerle amel ettikleri zaman şeriat âlimlerinde yerleşen hükümlerin benzeri-

dir. Tasavvuf meânî ve beyân ilimlerinin nahiv ilminin zübdesi oluşu gibi, kulun ancak şeriatın hükümleriyle, eksikliklerden ve nefsin hazlarından uzak hareketlerinin semeresidir.

Tasavvuf ilmini müstakil bir ilim kabul eden, doğru hareket etmiştir; onu şeriatın hükümlerinin aynısından kabul eden de doğru hareket etmiştir. Aynı şekilde, meânî ve beyân ilmini müstakil bir ilim kabul eden doğru hareket etmiş; bunları nahiv ilminden sayan da isâbet etmiştir. Şu kadar var ki bu sonuncusu herhangi bir zevki nazar-ı itibare almamıştır. Tasavvuf ilmi, şeriat kaynağının bir dalıdır; şeriat ilminde mütebahhir olan nihâyet gâyeye ulaşır. Kul, nebi ve sūfiler yoluna girer ve burada derinleşirse Allah ona zâhir hükümlerdeki gibi muayyen bir derecede istinbât kuvveti verir. O da bu yolda ki vâcib, mendûb, edeb, harâm ve mekrûh gibi hususları istinbât eder. İlk hususun aksi, müctehidlerin yaptıkları gibidir. Bir müctehidin, şeriatın vâcib oluşuna kesin bir şekilde hükmetmediği bir şeyi kendi ichtihadıyla vacib kabul etmesi, bir velînin, şeriatın vücûbuna kesin şekilde hükmetmediği bir hususu tasavvufta vacib kabul etmesinden daha farklı değildir. **El-Yâfiû** ve diğerleri bu şekilde belirtmiştir.

Bunun izahı şudur: Bu kimselerin hepsi şeriatı adâlet sahibidirler. Allah azze ve celle onları, kendi dini için seçmiştir. Tetkik eden herkes, Allah teâlâ yakınlarının bilgilerinden hiçbirinin, şeriatın dışına çıkmadığını anlar. Şeriat, onların her an Allah azze ve celle'ye vuslatları olunca, onların bilgileri nasıl olur da şeriatın dışına çıkar? Fakat bu yolun mensupları hakkında bilgisi olmayanın, tasavvufun, şeriatın aynından olmasını garip karşılamasının sebebi, kendisinin şeriat ilminde derinleşmemiş olmasıdır. Bunun için **EL-CUNEYD** -Allah ona rahmet etsin- bu veya şu zamanda, kendisinin kitap ve sünnetten uzaklaştığı iddia edenlere reddiye olmak üzere «Bizim bu ilmimiz kitap ve sünnetle örülmüştür» demişti.

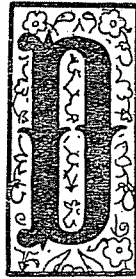
Devam edecek

Tarih

TÜRKLER ve İSLÂM*

Filipeli
Ahmed HİLMİ

Hazırlayan:
Zehrâ ŞİMŞEK

ilâverân-ı İslâmın tarihte emsâli az görülen şecâat ve faziletlerini inkâra hiç kimse tasaddi etmemiştir. Târih-i İslâm kadar fedâkâra, suc'âne, faziletmendâne mâlik olan târih yoktur. Mamafih ilk devr-i istilâda İslâmın hücum ettiği iki büyük millet, rumlarla acemler, onun küfvü addedilecek düşman değil idi.

Roma İmparatorluğunda, Acem Şehinsahlığında, ahlâk son derece bozulmuş idi. Bu iki imparatorluğun metin bir imân, rasin bir itminan ile sell-i seyfi eden hidayet ordusuna karşı çıkardığı adeden mehib orduların. hiç bir kıymet-i hakikiyesi yoktur.

Haccâc'ın Irak imâreti zamanında ordu-yu İslâm, Soğdıyane havâlisine kadar ilerlemiş ve Türk evtânına yaklaşmış idi. Soğd, (Soğdıyane'nin Araplarca mazbut ismi) hükümdarı, payitahtını muhasara eden müslüman ordusuna karşı, mütecâvir Türklerden istimdat etmiş idi. Bu davete Türkler icâbet etti.

Müslüman ordusu, Türkler tarafından sarıldı, bir hâldeki muhasır iken şehirle Türkler arasında mahsur kaldı. Bu vaziyet ordu-yu İslâm için son derece mühlik idi. Bu güne kadar hedef ettiği sineleri delen Arap mızrakları, Türklerin kısa kılıçları tarafından doğranıyordu. Ordu-yu İslâma imdad yetiştirmek imkânında yok idi.

Bütün âlem-i İslâmda, ordu-yu müslüminin içinde bulunduğu hatar-ı âzimden istihlâsı için dualar ediyordu. Nihayet ordu emirinin bir siyâseti müslümanları kurtardı, emir, Türk hânna inandırdı ki Acem şâhi kendilerine ihânet ediyor.

Türkler, bu ihânet-i muhayyeleden tehevüre gelerek Soğdıyane hıttasını çiğneyip memleketlerine çekildiler, müslümanlarda kal'ayı feth etti.

Bu def'a Arapların karşısına, kendilerine küfüv olacak bir unsur-u şeci' çıkmış idi. Bu unsur, İslâmın düşmanı olursa, artık şark cihetlerinde intişarına imkân kalmayacak ve belki İran'da istikrârı mümkün olmayacaktı.

Bilâkis bu unsur-u cedid i-cengâver, İslâma girerse müslümanlık tükenmez efrâddan müteşekkil yeni bir orduya mâlik olacaktır.

(*) Bu yazı serisi, müellifin Târih-i İslâm adlı eserinden Zehrâ ŞİMŞEK hanım tarafından alınarak notlarla beraber neşre hazırlanmıştır.

Türkler, Çin'in garbi ve garb şimali serhadlerinde topluca ve bütün Asya-yı şimali ve vustada müteferrik surette sâkindiler. Din-i millileri esâsen «Tanrı» nâmını verdikleri semâya ibâdetden ibâret idi. Sonra ona ervah-ı ecdada fart-ı hubb ve hürmet, cin ve ervâhdan istimdâd ve hâdisat-ı tabiiyeyi te'lîh gibi şeylerde ilâve edilmişti. Türkler, daimi seferberlik halinde bir kavim-i asker ve cengâver idi, maişetleri sâde ve ahlâkları medeniyetin verdiği rusûbât-ı mülevveseden âzâde idi.

Mütecâvir milletlerle Türkler, mütemâdiyen muharebe ediyordu. Lâkin o vakte kadar bu muharebelerden doğrudan doğruya maksadları feth-i bilâd-ı meftûhada hükümet tesisi değildi. Türklerin evtân-ı asliyesi her türlü feyz ve bereketten âri olarak sahralar, buzlu yaylalar, senenin kısm-ı a'zamında karla mefruş ovalardan ibâretti. Binâberin yaşamak için mümbit ve zengin memleketlere akın ederlerdi. İhtiyaçlarına kâfi levâzımı elde ettikten sonra yine vatanlarına çekilirlerdi.

Çin, İran gibi zengin ve medeni memleketler arasında iribat ve münâsebâtın te'sisine Türkler vesatet ediyorlardı. Çin'in ipek kumaşı getiren kârbânların muhâfaza ile İran ve Rusya hududlarına götüren, İran kârbânlarını Çin'e isâl eden Türkler idi.

Türkler, vatanını çok severdi, mütecâvir memleketleri takdirle berâber vatanlarını terke râzı olmayıyorlardı. Türkler diğer bir suretlede tengi-i maişetlerine çâresâz olurlardı. Sıdk ve ihlâsta, kadirgânâşlıkta meşhur olan Türklerden, mütecâvir ümerâ, asker ve muhafız tedârik ederdi.

İşte Türkler âlem-i İslâmla en ciddi münâsebetleri bu son şekilde başlamıştır. Mebhas-ı mahsusunda aziz ve amik bildirdiğimiz üzere, Abbasîler, İrânilere istinâden Arapları, Araplara istinâden İrânileri tenkil ettikten sonra her iki milletin hedef-i hücum ve taarruzu olmuştur.

Onları, bu hücumlara karşı muhafaza edecek asker lâzımdı, bir asker ki memleketi galeyandar ve ihtilâller içinde tutan ihtirâsât hâricinde yiğit ve mutî olsun. Bu gerâiti tamamiyle Türkler cem'ediyordu.

En garibi şurasıki Türkler, köle ve memluk nâmını bile alıyordu. Bu, emsâli görülmeyen bir keyfiyet idi.

Hulefa-i Abbâsiyenin hizmetini kabul eden Türkler, müslüman olmak mecburiyetinde değil idiler, Lâkin Hakkı tefrik ve kabulde sâfiyâne bir istidada mâlik olan Türkler, Din-i İslâmı tav'an ve derhal kabul ediyorlardı.

Türklerin Din-i İslâma ne derecelerde âzim hizmetler ettiğini târih inkâr etmiyor, hattâ müverrihler âlem-i İslâmın ehl-i salîb pâ-yi istilâsı altına düşmemesi, sırf Türklerin kabûl-i Din ile İslâmı müdâfaa etmelerinden ileri geldiğini yazmakta mütefiktirler.

Dozy, Türklerinin bu hizmet-ı celilesini inkâr etmiyor. Lâkin burada dahi gazezkârlığını meydana koyarak, Türklerin İslâma suret-i duhullerini kendi fikrine göre tevîl ediyor ve diyor: «En evvel garbi Türkler. Bunlara İslâmiyeti kabul ettirmek güç olmadı, çünkü âteşin «prozelitizm»i ve âhîrinde vadettiği

huzûzât-ı şehvâniye ile, İslâmiyet bu ihtirâslı kavme, istigrâkı bir din olan «Budda» dininden çok ziyade müvâfik geliyordu. Esmâr-ı futuhâtından mütena'im olmak üzere tevakkut etmiş olan Arapların eser-i metrukânelerini ihtidâ eder etmez «Türk» lerdir ki tekrare ele aldılar ve belki Muhammed (S.A.) eshâbını hayât-dâr şevk-i heyecândan daha ziyâde âteşin bir şevk ve heyecân ile işe giriştiler, dinin hemde hiç söz götürmez bir ehl-i sünnetlik ile, bahâdır ve nakâbil-i mukavemet kahramânları oldular.

A sya'da pek müteaddid Türk hükümetleri teşekkül etti, fakat her hâlde, futuhât ile değil, garb Türklerinde, temellükü kendilerini tahrîs eden zengin huttaları istilâ etmek âdeti yoktur, maksatlarına vâsıl olmak için başka bir vasita istimal ederlerdi, içeri sokulurlardı, çete yahut kabile reisi olarak kendi adamlarıyla berâber müslüman hükümdarların hizmetine girerlerdi. İlk halifler, aylıkla, Türklere yanlarına almışlardır, her kıyâm teşebbüsünü bâstırmak ve istibdâdı muhkem surette te'sis etmek için bunları istihdâm ederlerdi. Lâkin bu aylıklı askerler, hükümdâr-ı mutlakın, nakâb-i istighnâ muhteremleri olduklarının farkına pek erkenden vardılar, onlarsız hilâfetin yığılacağını anladılar, hüdâvendlerine emirler vermeye, arzularını icra etmedikleri vakit vücudlarını kaldırmaya, daha kullanışlı diğer birini tahta çıkarmaya, fırsat müsait olunca yeni hükümetler te'sis etmeye dahi koyuldular. Ezcümle reisi bilâhare (Hind)i feth edecek olan (Gazne) hükümet-i Türkiyesi bu suretle itilâ-numud oldu. Bu hükümetin müessesisi (Alp Tekin) oldu. (Horasan) ve (Transexania) nın hükümdarları (Sâmâni) lerin bu memluk-i kadimi, ehliyet ve hüneri sayesinde, efendisinin hüsn-ü teveccühünü o derece iyi kazanabildi, ki nihayetül-emr (Horasan) valisi tayin edildi. Biraz sonra, 961 tarihine doğru, vilâyeti kaybetti.

Bir ceş-i güzide ile Hindükûh dağına geçti ve (Gazne) şehrini kabza-i tasarrufuna geçirdi. Yeni hükümet, aradan çok geçmeksizin, evvelâ o dahi memluk olmuş olan (Sebuktakin) sayesinde ve müteakiben oğlu Mahmud'un (Mahmud Gaznevi'nin) himmetiyle tevessü etti. Sebuktakin brehmenilere ve buddailere serbestinâme-i âyin bırakmıştı, fakat (Mahmud) umur-u mezhebiyede az hürriyetperver göründü ve hasımları kaldırmak için daima cehidde bulundu. Ezcümle, 1025 de Hindular üzerine son seferi malumdur. Bu sevk-i askeri (Güçerat) sahilinde (Sumenât) üzerine icrâ edilmişti, «Sivâ» sanem-i kebirî burada bulunuyordu. Bu sanem-i mahrût bir taş idiki kısm-ı ulvîsi altınla ve ahcâr-ı kıymetdar ile müzeyyen idi. Yerliler buna işfâ etmek iktidarı atf ve isnad ve her gün «Ganj» nehri suyu ve «Keşmir» vâdîsi çiçekleri takdim ederlerdi. Tecâvüz ve küfr-engizi men' ve perestîdeleri olan sahte hüdâyı himaye etmek için lâyuad bir cemmi gafir koşmuştu. Fakat, Muhammed (A.S.) in akidesi için bir gayret-i âteşinin hayat var ettiği ve bundan başka bir ganimet-i vâfire ümidiyle müteharrik olan Türklerin dilfiri-i dehşetlerine bu cemaât-i âhâd mukavemet edemedi. Türkler, kadavra yığınları arasında kendilerine bir yol açtılar ve şehri kabza-i hâkimiyetlerine aldılar.

(Mahmud), «Sivâ» taşının iki parçaya kırılmasını emretti ve bunları (Gazne) payitahtına naklettirdi, bunlardan biri (Mahmud'un) evvelce (Tâkese) de almış olduğu (Vişnû) heykelinin yanına koyuldu, diğer parçasından câmi-i kebire eşik yapıldı.

O zamandan itibaren (Hind) için İslâmiyet saray ve hükümet dini olarak kaldı. Hind ulûmunun başlıca merkezi ve brahmanlığın hakiki (Mekke) si olan (Banaras) şehri on ikinci asırda (Muhammed Gori) zaptetti. O dahi orada sanemleri kesr etti. Maahâzâ alekser serbesti-i âyini erzân olunuyordu; sanemler tekrar ihyâ olundu, (Hindu) ların oraya icrâ-yı hac etmelerine müsaade edildi, hatta şehrin idaresi münhasıran yerlilere tefviz olundu ve bundan başka, kibr ve azameti, şevket ve kudreti, gayret-i diniyesi ne derecede olursa olsun, memurlarına şehrin içine girmeye müsaade etmeyi hiç bir müslüman fâtilâ hatırına getirmede. Ahâli, Hind, İslâmiyeti kabule icbâr edilmeyecek bir derecede kesirün nüfus ve dinlerine mütemessik idiler. Hind müslümanlarının ekseriyet-i azimesi dahi yerli değildi, muhtelif devirlerde (Hind)'in hazâininden hissement intifa' olmak vatanlarını terk etmiş olan o milyonlarca Türklere, Araplardan, İrânilerden müteşekkil idi.»

Türkler âlem-i İslâmın tehlikeye ma'ruz olabileceği serhadleri hep tutmuş idiler. Selçukiler, Anadolu şark ve İslâmın bekçisi idi. Hind şimâli Türklere elinde olup o cihette her tecâvüzdün muhâfaza ediyordular. Çin hududu muhafızıda onlar olduğu gibi bir aralık Mısır'da ele geçirmişlerdi.

Bütün Türklere İslâm için en müfidi ve akvâm-ı meşhûre-i fâtilâların en mühimlerinden biri olan Osmanlı Türklere için ayrı bir mebhas açacağımızdan burada onlardan mufassalen bahsetmeyeceğiz. Yalnız onlar sayesinde İslâmın yeni bir şevket ve şâ'aa kazandığını, onların yeni yeni nice bilâd-ı câmia-i İslâma idhâl ettiklerini söyleriz.

Hulefâ-i Abbasiyenin vakitlerini zevk ve sefahatle geçirdiği sıralarda milyona karib ordu ile seylâbe-i belâ gibi şarka akan mutaassıb sürüsünü Türklere kılıcı, Kılıç Arslan durdurdu.

Lâkin Türklere İslâma yalnız kollarıyla hizmet ettiğini zan etmek büyük bir hatadır.

Türkler, Araplarla Acemlerin yalnız kudret-i siyâsiyesine değil, mezeyât-ı ilmiyesine dahi parlak bir suretle tevârüs etti. İbn Sinâ, Fârâbi gibi Türklere fuzelâ-yı İslâmın âbrû-yi iftihârî idi.

Kaldığı sırf din nokta-i nazarından Türklere en büyük meziyeti, ne yâbis ve sûret-perestlikten ibâret sünnilikte kalmamak ve ne de İslâmiyetden mübâit mezâhibe sâlik olmamaktadır.

E mevi sünniligi kuru bir sözden, Abbasi sünniligi çok kere siyâsi bir aletten ibâret idi. Bu sebebe mebnidirki edvar-ı ahire-i Abbasiye, sünniligin galebe-i kâmile devresi olmakla beraber aynı zamanda ulum ve fûnunda inhitat devresi idi.

Osmanlı Türklere olsun, Timurlenk Türklere olsun sünniligi ise asil ulemâ-yi ehl-i sünnetin mesleği idi. Vâkıa ahiren Osmanlılarda bazı ifrâtlar görülmüş ise de bu kabahat Türklere olmayıp

GÖZ ve GÖRMEK

●Hâdiye KARAKÜÇÜK

Göz dünyaya açılan iki pencere. Her şeyi görür. Nisbet değişirse bazan gördüğü göremediği olur. Her görülen, görülen değildir. Görenin görüş nisbetine göre görülen, görülen olur.

Görmek mutlaka selâmeti âzâ ile değildir. Öyle olsaydı her gören, gördüğünü görmüş olurdu. Nerede?.. Nisbet idrâkin ve nisbet gözlüğün var mı, ondan haber ver sen...

Hersey görür. Taş, toprak, su, ağaç... Yeterki nisbet ve kıstas esas olsun. Göklerden yerlere, yerlerden göklere gözler; gözlerden gözlere başka gözler. Âlemler sadece gözdür. Fakat nisbetsiz göz, görür mü?

Gözler yalnızca görür mü? Konuşur da. Konuşmayan göz göz müdür ki, ona kim göz der? Hem göklerden yerlere, yerlerden göklere diller; Dillerden dillere başka diller. Âlemler yalnızca dildir âdeta... Dile dil dedirten nisbet olmazsa dilde, dil' mi der insan ona? Dil'de görür, diller de. Görmeyen dil gerçekleri nasıl konuşur?

Ay için milyarlar veren Amerikalı, insan yapabilmek için nelerini vermezdi? Kemmiyetlerin kıymet takdirinde iflas ettiği, bu değerdeki insan, sadece 50-60 sene için mi, varlık âleminde boy gösterdi? Geliş ve gidis... Ey! buradaki esrar perdesini yırtacak göz neredesin?

Var'ın adı şey olduğuna, nisbetsiz şey de düşünilemeyeceğine göre, şey ve şeyleri nisbetten ayırmaya çalışmak, eşyayı idrâk edememek değil midir? Halbuki, idrak güzel şey. Maddî - manevî boyutlarıyla kavramak, künh'e-esasa ermek...

İşte şeyleri göz kavramında eritmek, idrak'e olan iştîyakın birinci yudumudur. Çünkü idrak varıştır, kanıştır. Onu idrak, onu idraktaki acziyyeti idraktır. Nisbetleri idrak, onu idrak acziyyetinin idrakine mukaddimedir. Onun içindir ki, «Bize gören, derkeden göz ver» diye dâa ederiz Mevlâmıza.

YARAB! Nisbeti, nisbetleri gören, nisbetlerden HAK'ka ulaştırın gözler, gözlerden gönüllere, gönüllerden gözlere, gözler ver bize...

Türkler arasına karışan diğer akvâma mensup ulemanınır.

Türkler emânât-ı mukaddeseyi son halife-i Abbasiyeden ahz ve kabul etmek suretiyle asırlarca âlem-i İslâmı hercümerc eden hilâfet davâlarına netice verdiler.

Eğer onların bâzu-yi himmet ve satveti yetişmemiş olsaydı, daha çok evvel Fâs, Cezâyir, Tunus ve Mısır, yed-i İslâmdan çıkardı. Vakıa bu gün Fas'dan ma'adası ecânibin taht-ı isgâlinde isede oralarda Din-i İslâmın bekâsı taht-ı temine alınmıştır ki buda Türklerin sahne-i İslâmdaki muvaffakiyetleri eseridir.

Eğer İspanyollar, Türklerin müdafaası olmasaydı, oraları alırlardı. Ve hiç şüphe edilemezki Endülüs'te olduğu gibi oralarda dahi yarım asır zarfında İslâmiyet ya mahvedilir veyahutda mahv derecesinde izmihlâle uğradılırdı.

Bugün ise İslâmın en metin bir suretle teessüs ettiği yerlerden biride Afrikâ-yı şimalidir.

Türk âile'i cesimesine mensup olan Moğolların ise âlem-i İslâma tesiri iki türlü olmuştur.

Bu iki tesiride ayrı bir mebhasta muhakeme edeceğiz, mamafih şimdiden diyelim ki birinci te'sir pek acı olmakla beraber ikincisi, yine bâlâdaki muhakemelerimizi haklı çıkaracak kadar semere dar ve müfid olmuştur. Dünyanın mühim bir kısmını istilâ eden, âlem-i İslâmın en mühim parçalarını ele geçiren Moğollar, İslâmiyet yerine nasrâniyeti kabul etmiş olsa idiler, şüphe edilemezki bugün âlem-i İslâm, Ceziret ül-Arap'tan ibaret kalırdı.

Mamafih Moğolların din-i İslâmı kabullerinde dahi Türklerin medhali büyüktür, Moğol tarihini güzelle mütalâa edenlere hafi olmadığı üzere bu cengâver ve çetin milletin hıdemât-ı fikriyesinde Çinlilerle Türkler bulunuyordu.

Cengiz Hanın bile kâtiplerinin, muhâsiplerinin bir kısmı Türk idi. Moğolları temdin ve diyânete idhâlde Türklerin hıdmeti gayr-ı kabil-i inkardır.

KELİMELEK

âbrû: yüz suyu, yüz aklı, ırz, namus
ahcâr: taşlar
amık: derin
âri: çıplak
ariz: enli, geniş
bâzu: güç, kuvvet ve istifad
bilâd-ı câmia-i İslâm: bütün İslâm ülkeleri
cemm: büyük sayı, çokluk, kalabalık
ceyş-i güzide: seçkin ordu
dilâverân: yiğitler
dilri: yiğitlik, mertlik
ervâh: ruhlar
erzân olunmak: cömertce verilmek
esmâr: meyvalar
evtân: vatanlar
fart-ı hubb: aşırı sevgi
hatar: tehlike

hatar-ı âzim: büyük tehlike
hâzâin: hazineler
hercümerc: altüst, karmakarışık, darmadağınık
hatta: memleket, ülke, diyar
huzûrât-ı şehvâniye: şehvi hisler
ihtidâ: doğru yola gelme, İslâm dinini kabul etme
istihlâs: kurtarma, kurtarılma
itilâ-numûd: yükseliş kaydeden
itminan: emin olma, birine inanma, güvenme
kârbân: kervan
küfr-engizi: küfür saçan
küfüv: eş, benzer, denk
lâyuaad: sayılmaz, sayılamaz, pek çok
mahrût: koni
mebhas: bahis
mefruş: döşenmiş
mehib: heybetli, azametli, korkunç
muin: yardımcı
muti: itaat eden, boyun eğen
mühlik: helâk eden, öldüren, öldürücü
mütecavir: bir civarda olan, komşu
nâkâbil-i istignâ: istignâ gösterilmeyecek
nihâyetül-amr: netice, işin sonunda
serbesti-i nâme-i ayin: ayin yapma hürriyeti
rusûbât: tortular
rusûbât-ı mülevvese: pis tortular
sell-i seyf: kılıç çekme
serbesti-i name-i ayin: ayin yapma hürriyeti
seylâbe-i belâ: belâ seli
suc'âne: cesâretlice
tahrir: hırslandırma, teşvik etme
tasâddi: teşebbüs, cür'et
tehevvür: öfkelenme, köpürme
tenkil: uzaklaştırma
te'lih: ilâhlaştırma
temdin: medenileştirme
vesâtet: araya girme, vasita olma, aracılık etme

T E B R İ K

Muhterem okuyucularımızın ve bütün ümmet-i muhammed'in Ramazan-ı Şerif ve Bayramlarını tebrik eder, bu mübarek ayın İslâm âlemi için mağfiret ve intibah vesilesi olmasını dileriz.

● İslâm MEDENİYETİ

Mübarek Geceler

İSRÂ ve Mİ'RAÇ

Kemal SANDIKÇI

iraç hâdisesini anlatan hâdisler ve bu bahislerin ravileri oldukça kabarık bir yekûn tutar. Biz bu yazımızda miraç hadisesini anlatan bütün hadisleri toplayarak bu olayı etraflıca belirtmeğe çalışacağız. Ancak hadis-i şeriflerin muhtevası son derece geniş olduğundan, herşeye rağmen ihtisar yapma mecburiyeti hasıl olmuştur. Mevzuya Ümm-ü Hânînin hadis-i ile başlayacağız.

Ebu Talib'in kızı Ümm-ü Hânînin şöyle söylediği nakledilir: «İsrâ gecesi Rerulullah (S.A.) benim yanımda bulunuyorlardı.» (1)

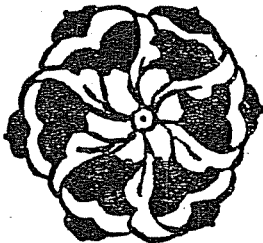
Resulullah (S.A.) buyuruyorlar :

«Bana gelindi ve ben götürüldüm. Nihayet bana, içi zezem suyu ile dolu altından bir tas getirildi. Göğsüm şurdan şuraya kadar yarıldı. Kalbim çıkarıldı ve zezem suyu ile yıkandı. Sonra kalbim, eski yerine yerleştirildi. Sonra içi iman ve hikmetle dolduruldu. Sonra da, katırdan küçük merkepten büyük burak adlı bir binit getirildi. Burak, adımını gözün erebildiği ufkun en sonuna kondu. Ben ona bindirildim. Sonra yürüdü.» (2)

«Nihayet Beyt'ül-Makdis'e geldim. Burakı, benden önceki Nebilerin bağlamış oldukları halkaya bağladım. Sonra mescide girdim ve orada iki rekât namaz kıldım, sonra çıktım. Cibril (A.S.) bana bir kap şarap ve bir kaptaki süt getirdi. Ben sütü alıp içtim. Cibril (A.S.): Fitrati seçtin, dedi.» (3) «Şayet şarabı içseydim şüphesiz ümmetimin sapıtacaktı.» (4)

Resulullah (S.A.) devamla buyurdu:

«Sonra bana Miraç geldi (5) Miraç öyle bir şedir ki, Nebilerin ruhları onda yükseltilir. Şüphesiz mahlukattan hiçbirisi, Miraçtan daha güzel bir şeyi görmemiştir. kişi, ölüm anından semaya bakarak gözlerini ona diker. Gözlerini ona dikmesi, hiç şüphe yok ki, onu çok beğenmesi ve çok hoşuna gitmesi sebebiyledir. İşte Cibril (A.S.) onda yükseltildim. İsmail adlı bir melekle karşılaştım. İsmail, dünya semasının sahibidir, 70.000 melek emrindedir. Her meleklerle beraber de 100.000 melekten mürekkep bir ordu vardır. Aziz ve celil olan Allah buyurduki: «Rabbinin ordularını»

1 — Muhammed İbn İshak, Ebu Talib'in kızı Ümmü Haneden Naklen

2 — Enes İbn Malik İbni Sa'sa-adan

3 — Sabit el bünnani, Enes İbni Malikten

4 — Beyhaki, Said Müseyyebden

5 — Âlâmî tefsirinden, Alfusunin nakline göre Rasulullahın İsrâ gecesi binitini «a) Beyt-i Makdis'e kadar Burak, b) Sema-i dünyaya kadar, Miraç, c) 7. semaya kadar Ecnihal Melaike, d) Sidre-i Münteha'ya kadar Cenahi Cibril, e) Kabe Kavsey'n'e kadar Rafraf» Elmalî tefsiri C. 4. S/3149

kendisinden başkası bilemez.» (6) Cibril (A.S.) Dünya semasının bekçisine: Ağ; dedi Bekçi:

Kimdir o? dedi. Cibril:

— Cibrildir.

— Beraberinde kimse var mı?

— Evet, Muhammed (S.A.) beraberimdedir.

— Ona gelsin haberi gönderildi mi?

— Evet.

Bunun üzerine bekçi kapıyı açtı» (7)

«Yukarıda, Allah'ın; ilk yarattığı günkü gibi, aslı süretinde, hilkatı tam ve hiç bir eksigi olmayan bir adam vardı.» (8)

«O adamın sağ tarafında bir takım karaltılar sol tarafında da bir takım karaltılar vardı. O kimse, sağ tarafına baktığı zaman gülüyor, sol tarafına baktığında da ağlıyordu. O zat: Hoş geldin, safa geldin ey Salih nebi, hoş geldin, safa geldin Salih evlât, dedi. Ya Cibril!. Bu kim? diye sordum. Cibril (A.S.) cevaben dediği:

«Bu Adem (A.S.) dir. Sağında ve solundaki bu karaltılarda çocuklarının ruhlarıdır. Sağındakiler, cennet ehli, solundakiler de cehennem ehlidir. Bunun için sağına bakınca güler, soluna bakınca ağlar.» (9)

«Sonra bir takım insanlara rasladım ki, dudakları, deve dudacı gibi bir takım memurlar, onların ağızlarını açıyorlar ve ateşten bir cemreyi ağızlarına tikiyorlar. Sonra ateş aşağı taraftan çıkıyor.» Bunlar kim? Ya Cibril! dedim. Cibril: (Bunlar yetimlerin mallarını zulmen yiyenlerdir.) Dedi (10-11)

«Sonra baktım, bir takım insanlar gördüm ki, karınları, içi yılanlarla dolu ve dışardan bakıldığı zaman bu yılanların görülebildiği bir eve benziyordu.» Bunlar kim. Ya Cibril? diye sordum. Cibril (A.S.) cevaben: (Bunlar faiz yiyenlerdir.) dedi. (12)-(13)

«Sonra baktım, bir takım insanlar gördüm ki, derilerinden bir sırm kesiliyor ağızlarına tikiyor ve şöyle söyleniyor: «Dünyada kardeşinin etini yediğin gibi şimdi de ye» Cibrile sordum: Ya Cibril kim bunlar? Cibril: (Bunlar alaycılar ve insanları arkadan ;ekıştirenlerdir.) Dedi (14)-(15)

«Sonra baktım, bir takım kadınlar gördüm ki, memelerinden asılmışlar feryat ediyorlardı. «Bu kadınlar kim ya Cibril?» Dedim. Bunlar ümmetinin zinakâr kadınlarıdır. Dedi.» (16)

«Sonra baktım bir takım insanlar gördüm ki, önlerine bir sofraya kurulmuş sofrada da sıra sıra etler ve kebabların en güzelleri dizilmişti. Bir başka sofraya da cifeler konulmuştu. O insanlar o güzel kebabları bırakıp o cifelerden yemeğe başladılar. «Bunlar kim ya Cibril?» dedim. Cibril cevaben dediği: (Bunlar zanilerdir. Allah'ın kendilerine helâl kıldığını terkedip haram kıldığını yerler.) (17)

«Sonra ikinci semaya çıktık. Cibril (A.S.) kapının açılmasını istedi. (Birinci semada sorulan sorular tekrar soruldu ve aynı cevaplar verildi.) Nihayet kapı açıldı. Ben orada iki teyze oğulları Meryem oğlu İsa ve Zekeriyya oğlu Yahya ile karşılaştım. Bana «Merhaba!» dediler. Ve hayır duada bulundular» (18)

«İsa toplu vücutlu, orta boylu. (19) Rengi kır-

mızı ile beyaza mall, salıverilmiş düz saçlı idi. (20) Erkek esmeri olarak gördüğüm kimselerin, en güzeli idi. Saçları en güzeli nevindendi. (21) O, benzerlikte Urvet İbni Mesut ta en yakın gördüğüm bir kimsedir.» (22)

«Sonra üçüncü semaya çıktık... Ben orada Hz. Yusuf ile karşılaştım. Güzelliğin yarısı ona verilmişti. Bana «Merhaba» dedi ve hayır duada bulundu. Sonra dördüncü semaya çıktık... Orada Hz. İdris ile karşılaştım. Bana «Merhaba» dedi ve hayır duada bulundu. Yüce Mevlâ: (Biz onu pek yüce bir mekâna yükselttik) (23) Buyurmuştur. Sonra beşinci semaya çıktık... Ben orada Hz. Harun ile karşılaştım. Bana «Merhaba» dedi ve hayır duada bulundu. (24) «Harun'un sakalının yarısı beyaz yarısı siyahtı. Sakalı o kadar uzundu ki nerde ise göbeğine değecekti. (25)

«Sonra altıncı semaya çıktık... Ben orada Hz. Musa ile karşılaştım. Bana «Merhaba» dedi ve hayır duada bulundu. (26)

«Hz. Musa buğday renkli, ve uzun boyludur sanki Yemen'in Şenue kabilesi erkeklerinden biri gibidir. (27) O, toplu vücutlu bir zattır. (28) Balık etlidir. (29) Düz saçlıdır (30) Musa esmer ve çok kıllı idi. O kadar ki, iki gömlek giyse dahi kulları kışını de delip dışarı çıkardı. (31)

«Ben Musadan ayrılınca Musa ağladı. Bunun üzerine seni ağlatan nedir? diye nida olundu. Hz. Musa: «Ey Rabbim. İşte benden sonra peygamber olan genç budur. Onun ümmetinden cennete girenler benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çok olacak dedi. (32)

6 — Müddessir 31

7 — Beyhaki Ebu Said el-Hudriden

8 — Ebu Hureyre

9 — Enes İbni Malik, Ebu Zerden

10 — Nisa 10

11 — Ebu Said El-Hudri

12 — Bakara 275

13 — İbni Ebi Hatun, Ebu Hureyre'den

14 — Hucurat: 12

15 — Ebu Said El-Hudri

16 — Ebu Said El-Hudri

17 — Ebu Said El-Hudri

18 — Enes İbni Malik

19 — Katade, İbni Abbas'tan

20 — Ebul Aliye, İbni Abbas'tan

21 — Abdullah İbni Ömer'den

22 — Cabir'den

23 — Meryem : (57)

24 — Enes İbni Malik'ten

25 — Ebu Said El-Hudri

26 — Enes İbni Malik

27 — Katade, İbni Abbas'tan

28 — Ebul Âli, İbni Abbas'tan

29 — Cabir'den

30 — Ebu Hureyre'den

31 — Ebu Said El-Hudri

32 — Katade, Enes İbni Malik'ten

«Nihayet yedinci semaya vardık... Ben orada, sırtını, Beyt-ül Ma'mur-e dayamış olarak, Hz. İbrahim ile karşılaştım (33) «Merhaba ey Rabbinin risaletini tebliğ eden ve ümmetine nasihat eden Ümmü Nebi:» dedi (34) Hz. İbrahim'e evlâtları içinde en çok benziyen bendim. (35) Beyt-ül Ma'mur-e her gün 70.000 melek girer ve bir daha geri dönemezler. (36)

«Sidret-ül Münteha'nın yapraklarından her biri ise nerde ise şu ümmeti büyürdü. (37) Onun yapraklarından her birine meleklerden biri oturuyordu. (38) Sidret'ül münteha öyle bir ağaçtır ki bir atlı onun gölgesinde 70 yıl yürürde bitiremez.» (39)

«Öyle bir yere erdirildim ki kâinatın mukadderatını tayin eden kalemlerin cızırtılarını işitiyordum. (40) Allah'ın emrinden her şeyi büyümekte olan sey. Sidreyi büyüyünce bana başka bir tad oldu. Artık Allah'ın güzelliğinden bir kısmını bile tarif ve tavsif etmeğe kâdir olabilecek hiçbir mahluk yoktur.» (41)

«Sidret-ül Münteha'da bir kaynak var. Ona Selsebil denilir. O kaynak ikiye ayrılıyor. Biri Rahmet Nehri, diğeri de kevser. Bunun üzerine Rahmet Nehri'nde yıkandım Geçmiş ve gelecek bütün günahlarımdan af olundum. Sonra Cennet'e çıktım. Birde baktım Cennet'te neler göreyim;

(Rengi, kokusu, vasfı bozulmayan ırmaklar.. Tadına asla hâlel gelmiyen süttten ırmaklar... İçenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar... Süzme baldan ırmaklar...) (42) Kova büyüklüğünde narlar... Muhakkak ki, Aziz ve Celâl olan Allah, kulları için gözün görmediği, kulağın işitmediği, beşer aklının hayalini bile edemediği güzellikleri hazırlamıştır.) (43)

«Sonra bana cehennem arzolundu. Orada ben Allah'ın Gazabını, Azabını, intikamını müşahede ettim. Oraya taş veya demir atılsa dahi, muhakkak ki, Cehennem onu da yerd. Sonra cehennem, benden sonrasına kapatıldı. (44)

«Artık Allah bana vahyedeceğini vahyetti. Her gün ve gece elli vakit namaza farz kıldı.

Hız Musa'ya geldim. Hız Musa «Rabbin ümmetine neyi farz kıldı?» diye sordu. «Elli vakit namaza farz kıldı» dedim. Hız Musa «Rabbine dön ve ondan hafiflemesini iste. Çünkü ümmetin buna takat getiremez. Ben İsrailoğullarını tecrübe etmişimdir.» dedi. Ben de rabbime dönüp: «Ey Rabbin! Ümmetim üzerine hafiflet» diye düâ ettim. Rabbin benden beş vaktini tenzil etti. Musaya dönüp dedim: «Benden beş vaktini tenzil etti.» Hız Musa «Muhakkak ümmetin buna güç getiremez. Binaenaleyh Rabbine dön ve hafifletmesini iste.» dedi. Böylece Rabbin ile Musa arasında gelip gitmeğe devam ettim. Nihayet Rabbin buyurdu:

«Ya Muhammed! (S.A.) onlar her gece ve gündüz beş vakit namazdır. Her nazam içinde 10 sevap vardır. Böylece yine elli namaz olur. Kim bir iyilik yapmaya niyyet eder de onu fiilen yapamazsa onun lehine bir hasene yazılır. Eğer o niyyet ettiği iyiliği

yaparsa on tane yazılır. Kim bir yapmaya niyyet eder de onu yapmazsa onun aleyhine hiç bir şey yazılmaz. Eğer o kötülüğü yaparsa üzerine bir tek günah yazılır. (45)

«Sonra Hız Musa'nın yanına geldim ve onu haberdar ettim. Hız Musa: «Vallahi ben İsrailoğullarını bundan daha az olanı ile imtihan etmişimdir. Fakat onlar yine de itaât etmemişlerdi. Binaenaleyh Rabbine dön ve hafifletmesini iste.» Dedil. Ben: «Ya Musa! Rabbime çok döndüm artık ondañ haya ediyorum.» Cevabını verdi. Bunun üzerine Hız Musa: «Öyle ise BİSMİLLAH İLE İN» buyurdu. (46)

Abdullah İbni Mes'ud buyurdu: «Resulullah'a üç şey verildi :

1 — Beş vakit namaz,

2 — Bakare süresinin son âyetleri,

3 — Ümmetinden Allah'a şirk koşmadan ölen kimseler için helâk edici günahların mağfiret olunacağı.» (47)

Sonra Resulullah (S.A.) Mescid-i Aksa'ya indi.

Müfessir İbn-i Kesir şöyle söyler: «Sahih olan şudur ki, Resulullah (S.A.) Peygamberlerle, önce semâda buluştu. Sonra Beyt-i Makdis'e indi. Orada, Onlarla ikinci defa buluştu ve onlara imam olarak namaz kıldırıldı. Sonra Burak'a bindi ve süratle Mekte'ye döndü» (48)

Ümmü Hani söylüyor: «Sabaha karşı biz Resulullah'ı yatağında bulduk. Onunla birlikte namaz kıldık. (49)

33 — Sabit El-Bünani, Enes İbni Malik'ten

34 — Abdullah İbni Mesut

35 — Said İbni Müseyyeb, Ebu Hureyre

36 — Enes İbni Malik

37 — Ebu Said El-Hudri

38 — Ebu Said El-Hudri

39 — Ebu Cafer - Ebu Hureyre

40 — İbni Şihab, İbni Abbas'tan

41 — Sabit El-Bünani, Enes Bin Malik'ten

42 — Muhammed : 15

43 — Ebu Said El-Hudri

44 — Ebu Said El-Hudri

45 — Sabit El-Bunani, Enes B. Malik'ten

46 — Enes İbni Malik

47 — Mürre, Abdullah İbni Mesut

48 — İbni Kesir: C. 4 S./265

49 — İbni Kesir: C. 4 S./275

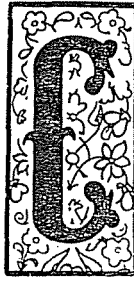
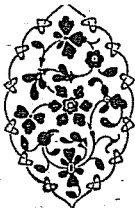
NOT : Hadisi Şerifler hakkında Buhari ve Müslüm ile İbn-i Kesir tefsiri kaynak olarak alınmıştır.

Sosyoloji

● Ali Murad DARYAL

CAMI SOSYOLOJİSİ ve PSIKOLOJİSİ ÜZERİNE BİR DENEME

II

amilerin bir ibadet mahalli başka bir ifade ile bir iş-yeri ve bu camilerde yapılan ibadetlerin ise bir çalışma, bir vazife, bir mesai durumu arz ettiklerine dikkat edilecek olursa camilerde yavaş yavaş yürümenin ve gerektiği zaman alçak sesle ancak lüzumu kadar konuşmanın; buna karşılık namazda yani vazife başında ise her türlü konuşmanın, gülmenin, lüzumsuz hareketlerin başka bir ifade ile her türlü lâübaliliğin, her türlü hafifliğin kâtiyetle yasaklanması ve camilere gelen kimselerin farz namazlarını cami içinde dağınık olarak istedikleri yerlerde durarak değil de, bilâkis en ufak, bir küçük boşluğun dahi mevzu bahis olmadığı her türlü eğri-büğürlükten âzade, muntazam saf lar halinde kılınması ancak bizlerde vazife şuurunun uyanması, sağlam bir iş, vazife ahlâkının teessüsü ve bunun gelenekleşmesi her türlü hafiflik ve lâübalilikten ve dağınıklıktan kaçan ciddi ve metodlu çalışmanın ilk şartı olan intizamlı birer insan olmanımızı temin etmek içindir.

Yine camide farz namazlar başlarken başka bir ifadeyle vazife başlarken vaktinde camide başka bir tabirle iş-yerinde bulunmayarak, başlama tekbirini kaçıran kimselerin hiçbir zaman vaktinde ibadetinde yani vazifesi başında bulunup başlama tekbirini kaçırmayanlar gibi Allah yanında makbul olup sevap, başka bir tabirle ücret alamıyacıkları ve bunun tersi olarak zamanında bulunup da ibadet yani vazife tamamlanmadan gidenlerin de yine zamanında gelmeyenler gibi sevaplarının (ücretlerinin) az olacağı esasları göz önüne alınarak dikkatle incelenecek olursa zamanında ibadetine yani vazifesine gelmeyenlerin vaktinde vazifesine gelenler kadar âmirlerini, büyüklerini memnun edemeyecekleri ve yine zamanında gelenler kadar ücret alamıyacıkları yani onlar kadar iş yapamıyacıkları, iş çıkarmıyacıkları sonucu ortaya çıkar; bunun neticesi olarak daha az iş yapma, daha az iş çıkarma da memleketin daha geç kalkınması demektir.

«Camiye gitmek için atılan ilk adımla fert için ibadetin başlamış olacağı» esası evden veya iş-yerinden camiye gidip-gelirken yollarda her türlü hafiflik ve aşırılıklardan uzak, vakur, ağır başlı gidilip gelinmesini sağlayacaktır. Günde beş defa bu şekilde gidip-gelmelerle de, yukarıda zikredilen esaslardan (prensiplerden) dolayı sokak âdabı, sokak davranışları bir alışkanlık ha-

lini alacak her kesin nefsinde ayrı ayrı yerleşecek ve böylece fertler arası bir sokak-terbiyesi doğarak kuvvetlenecektir. Bunun sonucu olarak kim olursa olsun, nereye giderse gitsin herkes mâbetde yürürmüşçesine sessiz sedasız her türlü patırdı-gürültüden uzak yoluna devam edecektir.

Ve yine camiye ibadet etmeye giden kimsenin içinde mekândan münezzehten Allah Taâlâ'yı ziyarete gidiyormuş gibi bir sevinç ve her adında sanki O'na biraz daha yaklaşmış gibi bir heyecan ve bu halin aksi olarak da camiden ayrılırken içinde vazifesini yapmanın verdiği rahathğa rağmen yine sanki O'ndan ayrılmışçasına duyduğu ızdırıp içinde Allah Taâlâ'yı daha çok memnun etmek ve her geçen gün O'na daha fazla yaklaşmak ve ayrılığı olmayan bir kavuşmanın arzu ve hevesini doğuracak ve kuvvetlendirecektir. İşte bu Allah Taâlâ'ya hergün biraz daha fazla yaklaşma arzusu İslâmiyetin «Sizin en hayırlınız, insanlara en hayırlı olanınızdır» ve benzeri emirleriyle bir yön bir istikamet bir şekil kazanacak ve böylece her geçen gün Allah Taâlâ'ya daha fazla yaklaşma arzusu ile dolu olan bu kimseler zamanla doğru orantılı olarak yurttaşlarına daha faydalı daha hayırlı daha fedakar olmanın hevesiyle yanıp tutuşacaklar, bu hususta birbirleriyle yarışacaklar ve devamlı olarak zihnen de bütün imkânlarını zorlayarak müsbet bir şeyler yapmanın çarelerini arayacaklardır. Bu halde yurdumuzun kısa zamanda terâkkisini gerçekleştirecektir.

C amide yapılan ibâdetler bire riş birer vazife olarak kabul edilirse camiye gidip-gelirken yapılan bu yürümelerde bu işe gidip-gelirken yapılacak yürümeler şeklini alacak ve bunu yapan insanlarda evden çıkmış yürümüş ve bir iş yaparak geri dönmüş durumu arz edeceklerdir.

Bu camiye gidış-gelişlerin ve orada ibadet başka bir ifadeyle iş-yapmaların günde beş defa hiçbir maddî karşılık, hiçbir maddî menfaat, para, şöret, rütbe...» göstermeksizin baştan savma olmamak kaydıyla dikkat ve ihtimamla seve seve yerine getirildiği gözönüne alınacak olursa bu hareketlerin yani hiçbir maddî karşılık gözetmeksizin bu geliş-gidiş ve yapılan ibadetlerin başka bir ifadeyle yapılan bu işlerin onları yapanlar üzerinde müspet tesir icra ederek, gerektiği zaman hiçbir menfaat beklemeksizin her türlü ve her çeşit iş yapma alışkanlığının doğup kuvvetlenmesine ve dolayısıyla başkalarına ve memleket menfaatlerine yönelen bir toplum ahlâkının her fertte ayrı ayrı yerleşmesine sebep olacağı hakikati ortaya çıkar.

Bu şekilde küçük yaştan beri günde beş defa ciddi bir eğitim görmüş olan bu kimseler gördükleri eğitim neticesinde vatandaşlarının dul, yetim, öksüz... v.s. yardımına her zaman seve seve koşacakları gibi memleketleriyle de ilgili yol, köprü, okul... v.s. her türlü faaliyetlere hiçbir şey hatta bir teşekkür dahi talep etmeksizin seve seve koşacaklardır. Böylece Avrupa ve avrupalı mütefekkirlerin tâ 18. asırda gerçekleştirmeye çalıştıkları vazife için vazife (kategorik İmperatifler) şuuru onlardan bin küsür

sene daha önce İslâm âleminde tecelli etmiş olacaktır.

Bunun aksine olarak kendi şahsî menfaatlerinden kendi zevk ve eğlencelerinden başka hiçbir şekilde hiçbir yere hiçbir adım atmamış, başka bir ifadeyle ciddi bir ruh eğitimi görmemiş kimselerin yukarıda zikredildiği gibi küçük yaştan beri günde beş defa ciddi bir ruh-eğitimi görmüş kimseler gibi hiç bir maddî menfaatin bahis konusu olmadığı işleri kabulleri şüpheden salim olamayacağı gibi, bu işlere yatkınlık dereceleri de ayrıca münakaşa konusudur.

Ve yine camiye gidip-gelmeler ve orada yapılan ibadetler, başka bir ifadeyle işler ve bu işlerde yani, ibadetlerde hiçbir şekilde yapılmayan kaytarmalar ve gevşeklikler ve bütün bunların tümü yapılırken hiçbir kimsenin (polis, bekçi, jandarma... (v.s.) zoru, murakabesi olmadan uyulan nizamlar ve kurallar, müslümanların ruhunda kanun ve nizam-lara kendiliklerinden uymak ve işlerinde kimsenin murakabesi, denetimi olmaksızın gevşeklik ve kaytarma göstermeksizin çalışma alışkanlığı ve üstünlüğünü temin eder.

Ve yine farz namazlarına dururken gerek başlama tekbiri gerek namazın diğer hareketlerinin (rükû, secde) imamdan yani yapılan o işde kendileri tarafından seçilen önderden daha evvel yapılmasının kat'iyetle yasaklanması ise, topluca yapılan işlerde konusuna göre onu en iyi bilen kimselerin önderliğinde toplandıktan sonra hiçbir faydası olmayan lüzumsuz ileri atılımlardan, yersiz acelelerle toplum çalışmasındaki intizam ve nizamı bozmak suretiyle huzur bozucu olmaktan bizleri sakındırmak ve böylece bu alışkanlığı yani, şuurlu bir ağırbaşlılığı ve ölçülülüğü verebilmek içindir.

Yine camide gerek namazdan sonra gerekse herhangi bir zaman yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okuduğunda hiçbir fazla (nafile ibadet başka bir ifadeyle iş yapmamızın ve hattâ sessizce Kur'an-ı Kerim dahi okumamızın yasaklanması bir mecliste bir kimsenin lüzumlu mühim konulardan, ilim ve memleket meselelerinden (gevezelik, dedikodu... v.s. hariç) bahsetmesi esnasında Onu bu arada vazifemiz haricinde sonra da yapabileceğimiz işleri terk ederek dinlemek ve üzerinde düşünmek alışkanlığını bizlere sağlamak içindir.

Yine camilerde namaz vakitlerinin, halka vakti bildirmekten başka hiçbir mâna taşımayacak olan boru, trampet, davul... v.s. ile değil de yüksek, ulvî fikir ve mâna ifade eden güçlü cümlelerden müteşekkil Ezan ile bildirilmesi de dikkat edilmesi ve üzerinde durulması gereken hususlardan biridir. Halbuki boru, trampet, davul... v.s. nin sesi, ezana nispetle belki daha uzaklara gidebilirdi. Buna rağmen İslâmiyetin ezan müessesesini te'sis etmesi O'nun hiçbir mânasızlığa iltifat etmeyerek bir şeyle birçok şeyler yapma esasını kabul edişinden ve insana değer, kıymet vererek O'na sevilen kimselerin öğütlerinin daha çabuk tutulacakları gerekçesiyle, kendisi tarafından sevilen ve kindi cinsinden olan kimseler vasıtasıyla hakikatleri söylemek istemesindedir.

Yine cemaatin önünde imamın (önderin) en arkada müezzinin bulunması ise toplumun yerinin bu önderleri ile bu önderler etrafındaki birlik ve beraberliği sağlayan mütefekkir ve alimlerin arasında olduğunun ve onların emeğine ve gücüne göre şekil alacağını bir ifadesidir.

Yine bu birliği önderlerden ziyade ancak mütefekkirlerin, düşünürlerin ve alimlerin gerçekleştireceğinin ve bunu gerçekleştirebilmek için de önderlik sevdasında olmayarak toplumun eksik veya aksayan taraflarını tesbit ile onların giderilmesini sağlamak ve devamlı olarak onları kontrol altında tutabilmek için benlikten geçerek daima toplumun en arkasında kalmanın lüzumunun bir ifadesidir.

Buraya kadar devamlı olarak caminin toplumu içindeki manevî tarafları ve sağladığı manevî eşitlikten bahsedildi. Evet ele alınan bu manevî hususlar toplum bünyesinde çok mühim olmakla beraber kâfi ve yeterli değildir. Zira toplum bir gerçek, bir realitedir. Onun maddî de birçok ihtiyaçlarının olacağı bir hakikatdır, ve bu maddî eşitlik gerçekleşmedikçe toplumun dert ve davalarının tamamen halledilemeyeceği de ortadadır.

Camilere devamla Allah Taâlâ'nın:

1 — «Açlık gününde yakini olan bir yetimi veya sefalet içinde kalmış bir fakiri doyurmak...»

2 — «Benim sevgili kullarım gizli ve âşikâr fakir, fukarayı doyururlar...»

3 — «Benim muttaki kullarım kendilerine verilen rızıklardan başkalarına verirler...» (Bakara)

gibi ve bunlara benzer binleri aşan emirlerinin.

Ve yine Peygamberimiz (S.A.) Hazretlerinin işçisine nasıl ücret tayin edeceğini soran kimseye, işin ağırlık derecesinin iş-veren tarafından öğrenilmesi ve işçi ücretlerinin hayat seviyesiyle âyarlanması, dolayısıyla grev-lokavt yani işveren-işçi hareketlerinin ve bundan doğacak zararların tesirsiz kalması gayesiyle «Aynı işte sen çalış, kendine ne gibi bir ücret tayin ediyorsan, işçiye de aynı ücreti ver.» diye buyurmaları.

Zira işveren kendisine fiat biçerken ev kiralari, yakacak ve her türlü yiyecek fiatlarını hesaplayarak kendisine ücret tayin edeceğinden, işçi ücretleri kendiliğinden hayat seviyesi ile âyarlanmış olacaktır.

Yine «İşçileri olup onlara neler yapmakla görevli olduğunu soran bir kimseye de işçilerin gece hayatına alışarak intizasız bir hayat yaşamalarının, dolayısıyla uykularını alamadan ertesi gün yorgun olarak işe gitmek suretiyle hem verimin (randıman) azalması, hem de iş kazanlarının çoğalmasın önlemek ve işe yayan gidip-gelirken güçlerinin (enerjilerinin) yollarda boşu boşuna harcanıp yok olarak işe yorulmuş olarak başlamamaları ve iş harici hayatlarının da temizlik ve sıhhat kurallarına uygun ve tamamen rahat ve istirahat halinde geçmesi için.»

- 1 — «İşçinin evi yoksa, ona ev tedarik etmesi,
- 2 — Bekâr ise, onu evlendimesi,
- 3 — Hizmetçisi yoksa, bir hizmetçi vermesi,
- 4 — Binecek aracı yoksa, ona bu aracı temin etmesi.» diye buyurmaları. (1)

Yine, «Komsusu aç yatarken, tok yatan hakiki mü'min değildir.» gibi ve bunlara benzer binleri aşan emirlerinin camilerde toplanan çeşitli sınıflara mensup kimselere hiçbir zümrenin menfaati, hatır-gönüllü gözeltmemek kaydıyla, akla gelebilecek her türlü baskıdan âzade olarak devamla söylendiği nazarı itibare alınır, camilerin sadece her çeşit halk kitlelerini saflar halinde yan yana, omuz omuza getirmek suretiyle manevî eşitliği sağlamakla yetinmiyerek, iktisadî yönden de mümkün mertebeye aradaki uçurumu kapamağa çalışmak suretiyle toplumda sınıflaşmaların ve bu sınıflaşmalardan doğacak mahzurları kat'iyetle önlemeğe çalıştığı ortaya çıkar.

Ve sonra camilerde her zaman İslâm'ın emirlerinden olan «Fakir-fukara, ve düşkünlere maddeten yardım edilmesinin lüzumunun» söylendiği ve günde beş defa toplanılan bu camilerde icap ettiği zaman istenildiği kadar nakdî yardımın da temin edileceği gözönüne alınacak olursa, camilerin kızılâyın fahri birer şubeleri durumunda oldukları...

Yine camilerde içki içmenin kumar oynamanın fenalıklarının söylendiği ve yasaklandıkları düşünüldürse bu seferde camilerin Yeşilây'ın fahri birer şubeleri oldukları...

Yine «bütün canlı varlıklara bütün yaratıklara zulüm kötülük etmemenin bilakis onlara muhabbet ederek yardımcı olmanın lüzumunun» belirtildiği gözönüne alınacak olursa, camilerin, hayvanları koruma cemiyetinin fahri bir şubeleri; oldukları...

Yine «ağaç dikmenin sevabının» ve «yaş kesenle baş kesen şeklinde halk arasında ifadesini bulan orman yakmanın ve boş yere ağaç kesmenin maddî manevî mesûliyetlerinden bahsedildiği düşünüldünce camilerin Ormanları Koruma Cemiyetinin fahri birer şubeleri oldukları...

Yine camilerde İslâmın «Herkesin hakkına riayet ediniz,» «Yoldan, zahmet veren şeyi kaldırmak imandandır» gibi emirleri ve bu mealde olan benzerleri dikkate alınacak olursa, yollarda gelişigüzel yürüyerek geçişlerin haricinde istediği zaman karşıdan karşıya geçen kimsenin bizzat kendisinin yollarda zahmet veren bir şey durumuna düşeceği ve yine bu hareketlerin en azından yollardan geçen nakil vasıtalarının yavaşlamalarına ve hatta durmalarına sebep olacağı ve dolayısıyla onların boşuna benzin yakmaları ve zaman harcamalarına yol açacağı ve sonuç olarak israfa ve haklarına tecavüz edilmiş olunacağı ortaya çıkar. Aynı gerçekler nakil vasıtaları kullananlar içinde mevzubahistir. Zira vasıtalarını gelişigüzel sürmekle yani trafik kaidelerine uymamakla hem diğer vasıtaların hemde yayaaların haklarını çiğnemiş başka

(1) Bu konuda daha fazla malûmat için Bkz. İSLÂM MEDENİYETİ, Yıl: 2, Sayı: 14, 1968. «İslâm'da İşçi-İşveren Münasebetleri»; Osman ŞEKERÇİ.

bir deyişle yolda başkalarına zahmet verir duruma düşmüş olacaklardır. Bu zikredilen gerçeklere «kaze-ende olsa bir insanın ölümüne sebep olmanın vebalinin büyüklüğünün» söylendiğini ilave edecek olursak, camilerin «Trafik kurallarına riayet ve kazaları önleme» başka bir ifade ile insan ve mal kaybını (israfını) önleyen bir faaliyet icra ettikleri açıkça ortaya çıkar.

Yine camilerde İslâmın:

«Büyüklerimize saygı hürmet, küçüklerimize şefkat, merhamet göstermeyen bizden değildir.»

«İmam bakımından en kamil olanınız ahlak bakımından en üstün olanınızdır.»

Ve benzeri emirlerinin toplumlara (cemaata) bildirildiği göz önüne alınacak olursa, camilerin aynı zamanda «İyi Ahlak Derneği»nde fahri birer şubeleri oldukları...

Merhum M. Akif ve arkadaşlarının İstiklâl savaşında camileri dolaşarak orada İslâmın vatan, millet, istiklâl savaş ve şehitlik ile ilgili emirleri ve vaadleri hakkında camide toplanan halka (cemaate) vaaz ve nasihatlar edip bu konuda teşvik edici konuşmalar yaparak Kuvayı Milliye'ye camilerden gönüllü sevkettikleri tarihi gerçeği hatırlanacak olursa camilerin seferi anlarda erduya gönüllü sevkeden Sevkiyat Merkezleri durumunda oldukları...

Ve yine tarihi Maraş Müdafaasına bir cuma günü cuma namazından sonra karar verilerek başlandığı tarihi hakikatı göz önüne alınacak olursa, ca-

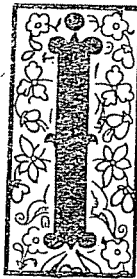
milerin harp zamanlarında başka bir tabirle (Allah korusun) müşkül anlarda yurt savunmasında ki yerleri ve önemleri açık olarak ortaya çıkar.

Biraz yukarıda manevi tarafları ile ele alınan tanışıklığın maddî bakımdanda dayanışma ve yardımlaşmaya zemin hazırlayarak ilk merhaleyi teşkil edeceği ortadadır. Zira insanların birbirlerinin yardımlarına koşabilmeleri yani yardımlaşabilmeleri için birbirlerini tanımaları ve birbirlerinin her türlü hallerinden haberdar olabilmek imkanına sahip olabilmeleri gerekir. Çünkü birbirini tanımayan veya tanıyıp da birbirini sık sık görme imkanından mahrum olan kimselerin başka bir ifadeyle birbirlerinin düştükleri maddî sıkıntıları zamanında haber alıp bilemeyen kimselerin maddî bakımdan yardımlaşabilmeleri imkansız olmasada zayıf bir ihtimaldir.

Nihayet yukarıda söylenenleri kısaca özetlemek icabederse camilerin bu güne kadar kurulmuş veya ilerde kurulacak memleket menfaatlarına hizmet eden veya edecek her türlü hayır cemiyetlerinin hem hazarda hem seferde fahri birer şubesi oldukları veya olacakları sonucu ortaya çıkar.

Öyleyse makalenin başından beri belirtmeye çalışılan gerekçeler gözönüne alınacak olursa Dini açıdan olmasa bile yine de toplumumuzun varlığı bekası ve çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmesi şartı camilerin kuruluşlarındaki bütün bu gaye ve hikmetleri sezerek onları en iyi şekilde değerlendirmemize bağlıdır.

KARABORSACILIK ÜZERİNE...

nkardan fayda yok. Her şey ortada. Gözler görüyor, kulaklar işitiyor. Görmemek, işitip duymamak, hakikatları inkâr; hissizlik, duygusuzluk sayılır. Bu görülen ve hakikat olan şey; cemiyetimizin bünye sini kemiren, en büyük içtimaî hastalıklarımızdan sayılan, sayılması lâzım gelen karaborsacılık meselesidir. Hattâ öyleki, bu bir âfet halini almıştır. Cemiyetimizin bünyesini hergün biraz daha kemirip, tahrip etmektedir. Bu muhtekirler tairesinin yüzlerinde ise, hayâ perdesi diye bir şeycikler kalmamış.. Kalmış olsa kanunî haklarına razı olurlar. Allah'tan korkar, Peygamberinden utanırlar. İhtikârda bulunup fakir-fukaranın haklarını yemezler.

Bugün yok yere, demirin fiatı bir misli artmış, dört-buçuk, beş liraya çıkmış, diğer inşâat malzemeleri de buna göre aralarında ayarlanmış.. Çimento dersensiz hâkezâ. Gıda maddeleri de böyle!.. Bunlar emtiayı ucuza alıp pahalı satmayı itiyat edinmişler. Orta halli halkımızın kanını emmeyi iş bilmemişler ve bilmektedirler. Aynı zamanda komünizme çanak tutmaktadırlar. Onların üreyebileceği bataklık hazırlamakla meşguldürler. Hükûmete zorluk üzerine zorluk veriyorlar. Hak ve hakikat yolcularının müdafaasına engel teşkil ediyorlar. Din, milliyet düşmanlarıyla ortaklaşa harekette bulunuyorlar. Rıza pazarlığı teranesiyle kendilerini avutmağa çalışıyorlar. Utanmadan, arlanmadan dinimizi de tahrife çalışıyorlar böylelikle!..

Halbuki Cenab-ı Allah'ın buyruğunun bu muhtekirlerin anladıkları mânadaki rıza pazarlığı ile hiç bir ilgisi yoktur. Yüce Hâlikimiz bu hususta Kur'an-ı Kerim'in Nisâ Suresinin 29 ncu âyeti celilesinde, meâlen şöyle buyurmaktadır:

Hüsnü DIKEÇLİGİL

(Kayseri Senatörü)

«Ey iman edenler, birbirinizin mallarınızı haram sebeblerle yemeyin. Meğer ki (o mallar) sizden karşılıklı rızâdan (doğan) bir ticaret (malı) ola.»

Karaborsacılar kendilerini tatmin ve etrafındakileri aldatmak için yalnız rızâ tabirini ele almaktadırlar. Mademki alanda razı, veren de. O halde bunda ne beis var deyip, ihtikârlarına meşruluk vermeğe yeltenmektedir. Halbuki haddinden fazla kâr aslâ caiz değildir ve haramdır. Hele, parası zoruyla elindeki mevcut malları ucuza alıp, istif ettikleri sonra, muhtar kalan, ihtiyaç içinde kıvrım-kıvrım kıvranan alıcıya satması rızâ pazarlığına girmez ve rızâ pazarlığıyla hiç bir ilgi ve münasebeti yoktur da.. Bu bir nevi icbâr ve zorlamadır. Kiş gelmeden inşaatını bitirmek zorluğunda bulunan bir kimse, mecburiyet tahtında ister-istemez ihtiyacı olan malı, karaborsacıdan ve muhtekirin dilediği fiyat üzerinden almak zorunda kalacaktır ve kalıyor da. Böyle bir kârı, kazancı ancak gayri müslimler, Yahudiler, vicdansızlar, iz'ansızlar kabullenir. Hiç bir Müslüman Türk evlâdı kabullenebilir. Müslüman geçinip karaborsacılık yapan kimselerin, elbetteki imanından, milliyetinden, kanından şüphelenmek hakkımızdır. Hele bu gibilerle mücadele etmek ise, aklıbaşında olan her mü'minin vazifesidir. Biz bu gibilerle mücadele etmediğimiz takdirde komünistlere fırsat vermiş ve zemin hazırlamış olacağız. Böyle bir fırsatı verme ve hazırlama ise, hiç bir Müslüman-Türk'e yakışmaz ve yakıştıramayız da!...

Sevgili Peygamberimiz bir Hadisi Şeriflerinde, ihtikâr hakkında şöyle buyurmaktadır: «Bir yerden bir yere ticaret malı sevkedenden rızıklandırmıştır. İhtikâr yapan ise mahrumiyet içerisinde. Kim Müslümanlara karşı bir yiyecek maddesinde ihtikâr yaparsa iflâs etmek ve hasta olmak cezasını çeker.» ve yine diğer bir hadis şeriflerinde ise: «(Piyasaya) mal süren rızıklandırmıştır; (karaborsa için) mal saklayan ise hata etmiştir.» diye buyurmaktadır.

Görülyorki İslâm'da kazancın meşruluğuna dikkat çekilmiştir. İhtikâr kınanmıştır. İhtikâr yapanların sonunun iyi olmayacağına temas edilmiştir. Nitekim doğrudur da. Vurgunculukla zengin olanların çoğu hastadır. Aile hayatları düzensizdir. Çocukları mirasyedi ve çocuklarının de servetlerinin düşmanıdır. Yani birçok karaborsacılıktan zengin olmuş kişilerin evlâtları aşırı sosyalistdirler. Cemiyetimize huzursuzluk veren, bu muhtekirlerin çoğunun sonu da yine hüsrana neticelenecektir. Bilsinler ki, mazlumların ahı onları iflâh etmeyecektir. Bu hususta dedelerimiz: «Ağlıyanın malı, gülene hayır etmez.» demişlerdir.

Şimdi gerçeği takviye için, Yücelerin Yücesi Peygamber Efendimizin bu konudaki güzel buyruklarından bazılarını aşağıya alalım. Şöyle buyurmaktadırlar:

«Bilki Allah Teâlâ'nın yardımı şüphesiz tacirlerin salihleriyle beraberdir.»

«Alış-veriş ettiğin zaman de ki: (İslâm'da) aldatma yoktur.»

«Halâlından istemek (kazanmak, hak uğrunda yapılan) bir muharebe (kadar ecirli) dir.»

«Sözü, özü, doğru olan ticaret ehli, peygamberler ile, siddikler ile, şehitler ile haşrolunacaktır.»

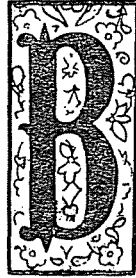
Görülyorki İslâm'da tacirin doğru olması, hakkına râzı olması, fâhiş fiatla mal satmaması gerekiyor. Allah'ın yardımı doğru olan tüccarların üzerine olmaktadır. Her tacir helâlından kazanmağa çalışacaktır. İhtikâr ypmıyacaktır. Muhtekî olmayacaktır. Sözü ve özü doğru olacaktır. Aksi halde bütün lânetlemeler onların üzerine olacaktır. Bu gibi zâlim ve gaddarların, Peygamberimiz şefaathı olmayacaktır. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki karaborsacılık, ihtikâr, muhtekirlik tamamiyle Yüce İslâm dininin dışındadır. Dindar gözüklüp de, karaborsacılık yapan, ihtikârdan geri kalmıyan bir tüccar bizden değildir. Bilâkis, bu gibilerimize gölge düşüren, fırsatçı, riyâkâr olan sahtekârlardır. Hem bu gibilerle mücadele gerçek Müslüman Türk evlâtlarının vazifesidir.

Fakir-fukaranın karaborsacılık yaparak kanını emen, onları inim-inim inleten muhtekirler, gayri-meşru olarak kazanmış oldukları servetlerini kendilerine düşman etmiş oldukları gibi, bizlere de düşman etmekten geri kalmamaktadırlar. Çünkü aşırı solculara fırsat vermekte ve onların, bu mübarek vatanın şurasında-burasında baykuş gibi ötmelerine zemin hazırlamaktadırlar. Bunun için de yine bu fırsatçı karaborsacılar dur demek bizlere düşmektedir.

Yüksek İslâm Enstitülerinde İlim Çalışmaları

Anadolu Fütuhatı'nda İslâmlaştırma ve Türkleştirme III

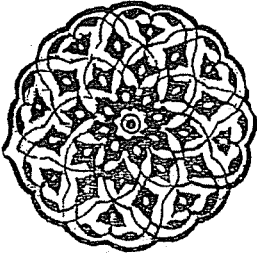
Mehmed ŞEKER

öylece bu muhaceret selinin bilhassa, Melik-Şah'ın cülûsunu müteâkip sistematik bir şekilde başladığını ve şarkdan garbe gelen bu kesif Türk kitlelerinin Süleyman-Şah'ın emriyle Orta Anadolu isteplerine yerleştirildiklerini belirten Prof. Köprülü izahatına şöyle devam ediyor: «Orta Asya'da bilhassa Seyhuu (Yakarta) yukarısındaki sahalarda Aral ve Hazar denizi aralarında yaşayan kesif Oğuz kitlelerinden bir çoğu Selçuk devletinin ilk muvaffakiyetlerinden sonra, kısmen İran'a gelip yerleşmişler, kısmen de Selçuk İmparatorluğunun Garbe doğru yayılmasıyla birleşik olarak, daha iyi hayat şartları temin edebilecek boş topraklar bulmak ümidiyle, daha garbi sahalara doğru ilerlemişlerdi. Anadolu fütuhatının geçici bir iskân mahiyetini almasında, Orta Asya'da başlayan bu kesif ve devamlı Türk muhacereti birinci derecede âmildir. Sâmânî ve Gaznevîler'den kalan idare teşkilâtını derhal benimseyerek İran'da çabucak muntazam bir imparatorluk şeklinde canlanan büyük Selçuk imparatorluğu Hazer cenubundan akıp gelen bu muhaceret selini, İran yaylasına münhasır bırakamazdı. Oradan etrafa taşacak olan bu sel; o zaman ki, zengin İran sahasının içtimai ve iktisadi nizamını yıkabilir, yâni imparatorluğu sarsabilirdi. Tuğrul'un, Alparslan'ın ve bilhassa Süleyman'ın fütuhata, bu muhaceret seline muntazam bir istikamet verdi.» (1)

C) «UC» BÖLGELERİNDEKİ YERLEŞME VE FAALİYET :

Buraya kadar «muhaceret seli» nin Anadolu'ya doğru akışını gördük. Bu gelen, göçebe Türk kitlelerinin hep muhacir kalmalarına imkân yoktu. Yerleşik hayata geçmeleri gereklidi. Meselâ muhtelif devirlerde Asya'da Türk devletlerinin teşekkül ve inkişafında göçebe unsurların yer ve yurt değiştirme hususunda hâiz oldukları imkân ve ihtiyaçların temininde büyük rol oynadıkları göz önüne alınırsa, Anadolu'ya yapılan göçler sırasında da aynı yerleşme usûl ve imkânından istifade edileceği muhakkaktır. Nitekim, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu devirlerinde yeni fethedilmiş olan bölgelere Anavatandan bir kısım Türkmen aşiretlerinin göçürülmesi keyfiyeti bunun açık

misâlidir. Yalnız, göçebe hayatının yabancı bir memlekete insan nakil iskânı işini muvaffakiyetle başarmağa müsait unsurları ihtiva etmesinden ileri gelmemektedir. Ayrıca, cengâverlik hasletlerini yerleşik halktan daha iyi muhafaza ettiğinden şüphe olmayan ve kabile teşkilâtı ile askerî disiplini içinde bir kuvvet olarak kıymeti pek büyük olan bu göçebe unsurların -yörük, müsellemler, ellici- gibi isimler aldıklarını görüyoruz. Böylece, hüsusi bir teşkilâta tâbi askerî sınıflar halinde işgâl ve istilâ ordularını takviye eden harp adamlarını da temin ettikleri düşünülecek olursa, bu göçebe türkmenlerin ilk devirlerin fütuhât harplerinde ve düşman memleketlerinde orduların dayanak merkezlerini teşkil etmekte oynamağa muktedir oldukları rol, daha iyi anlaşılır. (2)

Ö nun için bu göçebe Türkmen kitlelerinin yerleşik hayata geçmelerinde hiç bir engel ve mahzur yoktu. Çünkü hem göçebe halde ve hem de yerleşik halde üzerlerine düşeni hakkıyla yapabileceklerdi. Bunun için göçebeliği bırakıp oturak yaşayışa geçmelerinde daha büyük faydalar temin edileceği muhakkaktı. Nitekim, Türkmenler bu ülkede göçebeliği bırakıp, oturak yaşayışa geçmeye başladılar. Bunlar, daha ziyade; köyler kurarak veya çoğu terk edilmiş eski köylerde sâkin olmak suretiyle yerleşiyorlardı. Selçuklu ordusuna dirlikli sipahi askerlerini verenler de bu yerleşenlerdir. Yerleşik hayata geçen Türkmenlere bir müddet sonra artık Türkmen denilmiyerek Türk adı veriliyordu. Göçebe yaşayışını devam ettirenlerin her zaman fazla olmasına gelince, bunun en mühim sebebi Azerbaycan-Erran ve Orta Asya'dan bu ülkeye ardı arkası kesilmeden gelen göçlerdir. Bu durum aynı devamlı göçler aynı zamanda Selçuklu devletinin Haçlı seferlerinin başlamasından sonra Anadolu'da varlığını devam ettirmesinde ve Yakın-Doğunun en kuvvetli devleti durumuna yükselmesinde pek mühim bir âmil olmuştur. (3)

Yerleşik hayata geçen bu göçebe unsurlar yani Türkmenler daha çok «uc» larda toplanıyorlardı. Uc'lar yalnız göçebe veya yarım göçebe Türkmen aşiretlerine mahsus yaylak ve kışlakları olmakla beraber, uc'larda birçok köyler, küçük kasabalar, hattâ mühim noktalar da, küçük müstahkem mevkiiler de vardı. Bütün bunlardan başka, hudutların biraz gerisinde sayıca çok olmamakla beraber bazı büyükçe şehirler vardı ki, Bizanslılardan zapt edilmiş olan bu müdafaalı şehirler, uc beyliklerine merkez vazifesini görüyordu. Türk sahalarında, Müslüman-Türk köylerinden başka Hıristiyan köyleri mevcut olduğu gibi, şehir halkı da İslâm ve Hıristiyan karışıklı. Aynı şekilde, Bizans topraklarında da yerleşmiş Müslüman-Türk'lere tesadüf olunuyordu. (4)

A slında, Moğollar tarafından müdahale edilmeden Anadolu'ya Türkmenler'in, Selçuklu Sultanları tarafından harâretle kabul edildiğini, ülke açmak ve Bizans ile gazâ yapmak üzere Batı Anadolu'ya yerleştirildiğini biliyoruz. Bu Türkmenlerin başındaki aşiret reislerine de «uc bey» deniyordu. (5)

Esasen, «Bizans ucunda bulunan Uc Türkmen-

leri'nin ünü Horasan'a kadar yayılmış ve onlar Rumlar'a karşı yaptıkları başarılı savaşları ile müslim ve gayr-i müslim bütün eserlerde yankılar yapmışlardır. Hattâ uc (sınır, hudud) kelimesinin anlamını bilmeyen bazı müverrihler bunu onların adı sanmışlardır». (6) Moğol istilâsı üzerine çok sayıda gelen yeni unsurlar ile kuvvetlenen Uc Türkmenleri, kendi başlarına, Selçuklu devletinin yeniden zaptedemediği, Batı-Anadolu ve Marma bölgelerini açarak buralarda yerleşmişlerdir.

Şu kadarını söylemek lâzım gelir ki; Prof. Fuad Köprülü'ye göre, Gibbons'un iddiasının tamamen aksine olarak bu asırda Anadolu ve Osmanlılar'ın yaşadıkları uc beylikleri ile diğer Türk ve Müslüman dünyası sıkı bir münasebet halinde bulunmakta idi. Bu devirde putperest Moğollara karşı İslâmlaşmakta devam eden Anadolu'da tahrikatta bulunan Altınordu Devleti ile, Suriye ve Mısır memlûkleri, velhasıl İslâm-Türk âleminin her tarafı, Anadolu ile sıkı münasebet halinde bulunmakta idi. Hudutların yalnız göçebe değil, Türk-İslâm dünyasının her tarafından gelmiş şehirli unsurları ve o meydana «ulema, şeyh ve zanaat sahibi» her çeşit muhacir kabilelerini cezbetmiş olması bu noktai nazarı kuvvetlendirmektedir. (7)

Uc'ların umumî yönlerini araştıran ve bu gelen göçmen kitlelerinin yerleşik hayata geçmelerine bir köprü teşkil eden «uc beylikleri'nin fütuhât hareketleri hakkında bilgi veren Mükrimin Halil Yananç «Türkiye Tarihi -Anadolu'nun Fethi-» adlı kitabında şunları kaydediyor :

Çok münbit ve mahsuldâr olan «uc ülkeleri» aynı zamanda büyük ticaret yollarının uğrakları idiler. İlk zamandan beri mevcut olan Şark ile Garp arasındaki karayollarının mühim bir kısmı buradan geçmekte idi. Uc'taki şehirler hem istihsal yapıyorlar ve hem de ticarete tavassut ediyorlardı. Bu sebepten dolayı büyük zengin şehirler ve kasabalar vücuda gelmişti. Bunlardan Suriye uc'u bir ticaret donanmasına da mâlik bulunuyor ve Doğu Akdenizdeki diğer memleketlerle de mübâdele yapıyordu. Kesif nüfus besleyen bu şehirler yalnız mücahidlerin ve murabitların değil, aynı zamanda mutavassıtlar ve tüccarların da karargâhı olmuştu. Bundan başka uc şehirlerinin mühim bir kısmı İslâm ilim ve edebiyatı tarihinde

- (1) KÖPRÜLÜ, Prof. M. Fuad; Osmanlı Devletinin Kuruluşu, 40.
- (2) BARKAN, Ömer Lütfü; Osmanlı İmparatorluğunda bir iskân ve kolonizatör metodu olarak Sürgünler, İST. Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, ayrı basım, C.XIII Nu: 1-4, Sayfa: II
- (3) SÜMER, Prof. Dr. Faruk, OĞUZLAR (Türkmenler), 133.
- (4) KÖPRÜLÜ, Prof. M. Fuad; Osmanlı Devletinin Kuruluşu, 77.
- (5) ÖZTUNA, Yılmaz; Türkiye Tarihi, III, s.11.
- (6) SÜMER, Prof. Dr. Faruk; OĞUZLAR (Türkmenler), 134.
- (7) Barkan, Ömer Lütfü, Kolonizatör Türk Derişleri, Vakıflar Dergisi, s. 281.

meşhur olan pek çok zatlara doğum, yetişme ve oturma yeri olmuştu. 'Uc'ta yetişen veyahut hariçten gelerek burada yerleşen alimlerin, muhaddislerin, mutasavvıf ve fakihlerin ve diğer muharrir ve ediblerin adlarını ve hayatlarını eski vekâyinâmelerden ve hâl tercümesi kitaplarından bulmak mümkündür. Muhtelif cins ve soylara mensup olan bu münevver zümrenin en mühim merkezleri Tarsus, Misis, Antakya, Amid, Malatya, Mayyafârikîn, Erzen ve Kalikala idi.

Yazar eserinde uc'larda yaşayan halkın esas vazifesinin ne olduğunu ve nüfus bakımından sahip oldukları kesafeti de şöyle anlatıyor: Uc ahalisinin esas vazifesi din uğrunda muharebe olduğu için buradaki medreselerde tabiatıyla dinî ilim ve bilhassa hadis bilgisi diğerlerinden daha kuvvetli ve daha çok rağbet görüyordu. Yalnız Tarsus'ta yetişen muhaddislerin sayısı yüzden fazladır. İkinci derecede çokluk mutasavvıflarda idi. Bu mutasavvıflar içinde İbrahim Edhem el-Bellî ve Abdullah İbn Mübarek gibi müslümanların son derece hürmet ettikleri ve kıymet verdikleri müteaddit kimseler mevcuttur. Bununla beraber Şark edebiyatının iftihar edeceği simalardan Kalikala'lı Abd al-Rahim İbn Nubata ve büyük şair Misisli Abdu'l Abbas-al-Nâimî gibi zatlar da uc'tan yetişmişlerdir.

İrili, ufaklı 200 kadar şehir, kasaba ve kaleyi ihtiva eden uc ülkelerinin nüfusu bir kaç milyondan fazla tahmin olunabilir. Dâima muharebeye hazır 100.000'e yakın mücahid çıkararak uc halkı her vakit harp hayatı yaşarlardı. Bundan başka her taraftan zahidler ve dindarlar uc'a gelerek gaza farızasını yapmak ve fazla sevap kazanmak için cihada iştirak ederlerdi. Tövbe eden günahkârların bir kısmı da din uğrunda muharebe yaparak günahlarını affettirmek için uc'a gelirlerdi. Fakat uc'taki mücahid ve murabıtların büyük bir kısmı, bilhassa IX. asırdan itibaren Horasan ve Türkistan diyarlarından gelen gazilerde ki, bunların ekseriyetini Türkler teşkil ediyorlardı. Eski vak'anüvislerin vakayinâmelerinde bunların hangi senelerinde geldiklerinden ve bazen de miktarlarından bahsedilmiştir.

Hariçten gelen mücahidler ile, oradaki beslenen uc ordugâhlarının maişet ve varidat kaynaklarını şöylece sıralayabiliriz :

- 1 — Bizzat uc bölgelerinin ziraat ve sanat gelirleri,
- 2 — Ticaret gelirleri,
- 3 — Muhtelif islâm diyarlarında uc gazileri adına yapılan vakıflar (bunlar Mekke ve Medine için yapılan vakıflar kadar önemli bir yekûn tutuyordu.)
- 4 — Muhtelif zenginlerin bağışları ve zekâtları,
- 5 — İslâm hükümdarlarının ve bilhassa halifenin yardımları... Bu sayede uc'larda yüz bine yakın mücahez, donatılmış bir mücahid ordusunun bütün ihtiyaçları temin olunabiliyordu. (8)

Bu uc'lara Moğol istilasından kaçıp Anadolu'ya sığınan Türkmenlerin geldiklerini ve Selçuk-İhanî devletinin tazyiki ile bu uc bölgelerinde yığıldıklarını kaynaklar kaydetmektedirler. Bu Türkmenlerin ekserisi yukarıda belirtilmiş gibi Bizans toprakların-

da fetihlere çıkan, gazadan gazaya koşan gurublar olduğunu biliyoruz.

Uc bölgelerinde; muhtelif kıymette tımarlara ayrılan arazinin az varidatlı tımarları, İslâm an'anesine göre GÂZÎ veya Türk gegeleneğine göre Alp ünvanını taşıyan uc askerlerine veriliyordu. Hatta bu, irsî mahiyette olup oğullarına da intikâl ediyordu. Buralarda zirâat hayatına geçmiş Türklerle, Türk-İslâm âleminin çeşitli bölgelerinden maişet vasıtası aramağa gelen Türkler ve serseriler vardı. Bu arada Bizans'ın bozuk ve zâlim idaresinden bıkan Bizans'a tâbi halk ise, az bir vergi mukabilinde kendilerinin can ve mal emniyetini temin edecek Türk beyliklerinin idaresine girmeyi tercih ediyorlardı. Hakikaten uc beylikleri, yavaş yavaş çapullarla yaşayan bir aşiret hâlinde çıkarak kendilerine tabi' olan halkın menfaatlerini koruyan muntazam siyasi teşekküller hâlinde inkişaf etmeye başlamışlardır.

Ayrıca, İran, Mısır ve Kırim gibi islâmî merkezlerden Batı Anadolu'ya gelen medreselilerle, orta ve şarkî Anadolu'dan gelen Selçuk ve İhanî bürokrasisi mensupları, bu uc beyliklerinde yavaş yavaş bir idare makinesi kurmakta, kültür müesseseleri vücuda getirmekteydiler. Uc'lar ilerledikçe, onun arkasında şehir ve köy hayatı inkişaf etmekte, nüfus kesafeti artmakta, iktisadî faaliyet te kuvvetlenmekte idi. (9)

Böylece de İslâmlaşma ve Türkleşme hareketine zemin hazırlıyorlardı. Çünkü bu insanlar gittikleri yerlerde, yerleştikleri bölgelerde, tabiatıyla yerli halkla temas edecekler ve çeşitli ihtiyaçlarını da birbirlerinden temin etme yoluna gideceklerdi. Çeşitli zaruretlerden doğacak olan bu münasebetlerde yalnız ihtiyaçlarını gidermeyecekler, aynı zamanda karışıklık bilgi, görgü, âdet, an'ane ve değişik yaşayış gibi mânevî ve kültürel alışveriş yapacakları da muhakkaktı. Zaten böyle bir kaynaşma, toplu yaşayışın icabı olarak kendiliğinden vücuda gelecek ve köklü bir kültüre, şahsiyetli bir medeniyete sahip olanlar diğerlerini rahatlıkla kendi aralarında eritebileceklerdi. Nitekim, Anadolu'da da yukarıdan beri anlatığımız ortam içinde hem yerli halkın ve hem de yeni unsurların İslâmlaşma ve Türkleşme faaliyetini hızlandırdıklarını görüyoruz. Bundan da anlaşılıyor ki, bu kültür alış verişinden yerli halk değil, sonradan gelen Müslüman-Türk kitleleri kazançlı çıkmışlar ve yerlileri rahatça kendi ruh potalarında eritmeye muvaffak olmuşlardır.

D) ŞEHİR VE KÖYLERDE İSLAMLAŞTIRMA FAALİYETİ

Uc'ların muhtelif köy, kasaba ve şehirlerden teşekkül ettiğini görmüştük. Bu köy, kasaba ve şehirlerin bilindiği gibi muhaceret seline yatak olmaları ve tarihi realiteyi öğrenme bakımından

(8) YINANÇ-Mükrimin Halil; Türkiye Tarihi-Selçuklular Devri-İst., 1944, s. 26-7

(9) KÖPRÜLÜ, Prof. M. Fuad; Osmanlı Devletinin Kuruluşu, s. 78.

ehemmiyetinin büyük olduğunu söylemek yerinde olur. Esasen bizim mevzuumuz bakımından da küçüm-senmiyecek bir rolü olan bu bölgeleri oldukça dikkatle ele almak gereklidir. Çünkü, asıl İslâmlaştırma ve Türkleştirme faaliyetinin cereyan ettiği yerler buralardır. Yani köy, kasaba ve şehirlerdir. Zira yerleşik hayata geçenler buralarda toplanmışlardır. Onun için mevcut kaynaklardan -yeterli olmamakla beraber- bu şehir ve köylerin İslâmlaştırma ve Türkleştirmedeki fonksiyon ve tezahürlerini şöylece tesbit ediyoruz:

Gerek Moğollar'dan evvel, gerek Momol istilâsında veya onların hakimiyetinde Anadolu'ya doğru göçler, devamlı olduğundan bilhassa, Moğolların zuhuru ile Anadolu'da nüfus-keşafeti büyük bir nisbette arttı. İstilâya uğrayan sahalardaki göçebe kabilelerden başka, mâlik oldukları menkûl servetleri sayesinde hicrete muktedir olabilen az çok müreffeh bir takım köylü halk, zengin tâcirler, fikir ve sanat adamları, derviş zümreleri büyük bir nisbette Anadolu'ya gelip yerleşiyorlardı. Böylece, Moğolların zuhûrundan sonra ve Moğol hakimiyeti devrinde, şark sahalarından gelen Müslüman-Türk halk arasında esasen eskidenberi şehir hayatı sürmüş olanlar, Anadolu şehirlerine yerleştiler. Sâmi ve İrani unsurlara mensup müslümanlar, Türk ekseriyeti arasında çabuk türkleşiyorlardı. Muhtelif dinlere mensup olanlar, ayrı mahallelerde oturuyorlardı. Mamafih, şehir hayatı, İslâmlarla gayr-i müslim unsurları kültür bakımından birbirine çok yaklaştırıyor, aradaki farkları azaltıyordu. (10)

Bu şehirlere yerleşen halkın ekseriyetini Türk'lerin teşkil etmelerini temin hususu dikkate şayan bir harekettir. Bu durumu, Türkiye'nin İktisadî vaziyetini tarihî gelişmeye göre inceleyen Mustafa Akdağ şöyle tesbit etmektedir :

Selçukî siyasî hayatının şehirler dışında tekâmül etmesi ve Anadolu şehirlerinin de iktisadî gelişmelerini siyasî müesseselerden yardım görmeden tahakkuk ettirmeleri, siyasî teşkilâtın şehir sosyetelerini kendisine destek yapmasına mâni olduğu gibi, devlete karşı şehirler halkının yüklenecikleri mükellefiyetlerin ölçüsünü de azalttı. Bu suretle şehirler ahaliisi devlet mükellefiyetlerine karşı bir nevi imtiyazlı durum kazandılar. Bu Anadolu'nun Türkler tarafından fethi sistemi ile alâkalıdır. Bildiğimize göre, Oğuz kitleleri başlarındaki serdarları ile buraları istilâ ettikleri zaman, şehirlerin yalnız kalelerini sembolik olarak zapt ediyorlardı. Bunların esas kuvvetlerini teşkil eden Türkmenlerin hayat tarzları icabı, tesirleri daha çok yaylalarda ve köylerde görülüyordu. Şehirleri asıl zapt edenler, ne askerî kuvvetler ve ne de siyasî teşkilât değil, manevî fatihlerdir. Eski normal nüfuslarından çok kaybetmiş ve oldukça harap bir halde kalmış bulunan Anadolu şehirlerini, fetihler esnasında, en çok serbest insanlar dolduruyorlardı. Bunlar, şarkın Anadolu'nun benzeri yerleşik hayatından herhangi bir suretle kopup gelen ve göçebe «Selçukî ordu hayatı» ile ilgisi olmayan kimselerdi. Hele medreseler ve tekke-ler bütün eski kasaba ve şehirleri sür'atle birer Türk hars merkezi haline getirmekteydiler.

Ayrıca, öyle sanıyoruz ki, ilk zamanlarda, devlet de, şehirlere yerleşen Türk halkın kuvvetlenmesini ve Hıristiyan halka karşı üstünlük sağlamasını temin için, buralara gelen insanların hükümete karşı olan bir çok mükellefiyetlerini affetmiş, veyahut bunları bazı vergilerden muaf tutmuş idi. Şehirleri ve kasabalara pek karakteristik birer Türk çehresi vermelerinde geçen zaman şaşılacak derecede kısa olan Orta Çağ Anadolu Türk şehir topluluklarının sonradan Osmanlılar zamanında da devam eden, gayet az vergiye tâbi olmak gibi imtiyazlı durumları ve Selçukîler devrindeki şehir muhtariyetleri, herhalde, bu şekilde teşekkül etmiş olması lâzım gelir. (11)

B u şehir ve köylere komşu olan Bizans şehir ve köyleri ile karşılıklı yakınlıklar tesis edilmişti.

Bu münasebetler önceleri iktisadî iken sonraları siyasî ve bilhassa içtimâî sahalara inhisar etmişti. Bu sahada ekonomik yakınlıklarla başlayan Bizans unsurları ile Türkler'in yakınlaşmasına dikkati çekmek isteriz. Zira, bu devirde Bizans'ın iktisadî vaziyeti ve halkın durumu ile Müslüman-Türkler'in buldukları bölgelerin mukayesesini görececek olursak bu iki unsur arasında meydana gelen yakınlaşma ve kaynaşmayı daha iyice anlamış oluruz.

Siyasî hudutları daralan Bizans İmparatorluğu müthiş bir iktisadî darlık içindeydi. Bilhassa, Anadolu tarafından toprak kaybeden ve XIII. asrın sonlarına kadar devam eden Şarkî Akdeniz ticaretinden faydalanamama Bizans'ı bu hale sürüklemişti. Şurası muhakkak ki, Selçuk - Bizans hudut bölgelerinde bulunan Türk'lerle Rumlar'ın münasebetlerine bakarak, Bizans'ın kaydettiğimiz ekonomik göktüntüsünün tesiriyle, Marmara etrafındaki sanayici rum şehirleri merkez olmak üzere, yaylacı Türklerle, rum ahali arasında «marmara iktisadî ünitesi» diyebileceğimiz bir birliğin kendiliğinden doğmakta ve teşekkül etmekte olduğunu görmemek mümkün değildir. İzmir, Bilecik, İznik, Bursa, Alaşehir vesair kalabalık ve ma'mur Bizans şehirlerinde oturan halkın refahları tamamıyla, kalabalık Türk yayla halkıyla devam eden alış verişlerine bağlı bulunması dolayısıyla, Marmara iktisadî birliğinin üzerine Türk siyasî hâkimiyetinin oturması o kadar zarurî ve tabiiydi ki, ne Selçuklu ve beylikler devirlerinin hükümete sızlıkları ve ne de Bizans'ın bu sahaları Türk'lerden kurtarmak için giriştiği teşebbüsler bu tarihî tekâmülü bir türlü durduramamıştır. Gerek Ege ve gerek Marmara çevrelerinde Türkler'e dayanmayan herhangi başka bir siyasî hâkimin artık zorakî ve sun'î olacağı açıkça kendini göstermekteydi. Rumlara yabancı olan bir takım politikacılar tarafından entrikalarla idare olu-

(10) KÖPRÜLÜ, M. Fuad; Osmanlı Devletinin Kuruluşu, sayfa, 42, 57-58.

(11) AKDAĞ, Mustafa; Osmanlı Devletinin Kuruluş ve İnkişafında Türkiye'nin İktisadî vaziyeti. Belleten, XIV. Sayı: 55'den ayrı basım, ANK. 1950, s. 324.

nan Bizans hükümeti de halkı İstanbul'a karşı duyduğu siyasî alâkadan uzaklaştırıyordu. Halbuki Selçuklu hükümeti dahî siyasî buhranlar içinde olmakla beraber müsait iktisadî şartlar ve sağlam içtimai teşkilât sayesinde, ferde sağlanan emniyet ve huzur, hele hristiyanlar hakkında hiç bir taassup gösterilmesi rumları Türk'lerin siyasî hâkimiyetine daha çok ısındırmakta idi. Bütün bu çevrelerde bulunan şehirler; hangi tarafından arazisinde olurlarsa olsunlar, Türklerle rumların birbirleriyle alış veriş ettikleri birer pazar halinde idiler. Halk arasında da karşılıklı davetler oluyor, iki tarafın kadınları bile birbirlerine serbestçe gidip geliyorlardı. Hülâsa, Marmara'nın şarkında doğan bu iktisadî birlik Türklerle rumları yaşayış ve gelenekleri bakımlarından da birbirlerine alıştırmakta (12) ve böylece de Anadolu'nun batısına varıncaya kadar her yerinde bir İslâmlaştırma ve Türkleştirme politikası kendiliğinden yürüyordu.

Hristiyan gruplar farkına varmadan bu faaliyeti şiddetle benimseyip, arzu eder duruma gelmişlerdi. Hatta, Marmara'nın rum halkı ve Türk müşterileriyle teşkil ettikleri iktisadî birliğe o kadar bağlı bulunuyorlardı ki, daha Selçuklu sultanları devrinde bile bazı rum şehirleri fethedilmeye lüzum kalmadan bu sultanların siyasî hâkimiyetine, kendi arzularıyla giriyorlardı. (13)

Aynı zamanda Hristiyanlar ile Müslüman unsurlar, karşılıklı iki muhasım sıfatıyla Türk-Bizans hudutları üzerinde yaşadıkları halde bile, aralarında aslâ derin bir husumet mevcut değildi. Bizans müverrihleri, daha XII. asrın ortasından evvel, o zaman bir hudud mıntıkası olan Beyşehir gölü üstündeki adacıklarda oturan Rumlar'ın, Türkler'le sıkı münasebetleri sebebiyle Türk âdet ve itiyadlarını kabul ettiklerini, hatta onlarla dostâne münasebetlere girişerek Bizans İmparatorunun emirlerine ehemmiyet vermediklerini kaydediyorlar. (14)

Meseleyi daha da ileriye götürmek mümkündür. Zira, bu din, dil ve ırk bakımından birbirine tamamen yabancı olan unsurlar arasında teşekkül eden kültür birliği bu cemaatleri âdeta birbirine kaynaştırmıştır. Meselâ, Mevlâna öldüğü zaman Konya'nın yalnız İslâmlar'ı değil, Hristiyan ve Yahudileri de cenaze merasimine iştirak etmişlerdi. Kökleri hristiyanlıktan evvelki devirlere çıkan bir çok mahallî âdetler, mahallî inanışlar, o mahal halkı arasında müslüman veya hristiyan olsunlar -islâma aykırı olmamak şartıyla- yaşıyordu. Anadolu'nun Türklerle beraber yaşayan Rum ve Ermeni halkı Türkçeyi öğrenmişlerdi. Türkler arasında da bu iki dili; bilhassa Rumca'yı bilenler az değildi. Türkler'in Rum ve Ermeni kadınları ile izdivacı da bu hususta müessir oluyordu. (15)

Yerleşme hususunda şehirlere daha fazla önem verildiği muhakkaktı. Aşağıda da belirteceğimiz gibi harab olmuş, çökmüş bir şehrin mamure bir hale getirilmesi, yerleşmeyi ve sahip olmayı düşünen bir topluluk için şâyân-ı dikkat bir harekettir. Zira,

Bolu, Ankara ve Konya istikametlerinden gelen yolların kavşak noktalarında bulunan Marmara'nın şarkı gevesindeki mamur Bizans şehirleri, arkası arkasına, Türklerle geçtikçe fiilen «harbî» sayılan Hristiyanların kiminin kaçması, garpışmada ölmesi ve kiminin esir edilip mahının müsadere edilmesi dolayısıyla, şehirlerde hayli boşluklar meydana geliyordu. Fakat bahsettiğimiz iktisadî sıkıntıdan dolayı, Anadolu şehirlerinden pek çok halk buralara gelerek hükümetin verdiği evlere yerleşmekte idiler. Böylece, zaptolunan şehirler ve kasabalar pek kısa bir zamanda içeriden de manevî fetihler yolu ile bir Türk şehri haline geliyorlardı. Hemen arkasından da medreseler, câmiler, tekke ve dergâhlar kuruluyordu. (16)

Bilhassa, Selçuk sultanları devletlerinin menfaatleri kadar, mizaçları ve inanışları icabı olarak da Sünniliği İslâm dünyasına hâkim kıldılar. Bu münasebetle, halifeliliğin Moğollar tarafından kaldırılmasına kadar, maddî sultasını korumak şartıyla, bazı halifelerin menfi hareketlerine rağmen, onların mânevî nüfuzlarına saygı gösterdiler ve bütün müslümanları İslâm ideolojisine bağlamayı ihmal etmediler. Hatta bunu gaye edindiler. Bundan başka onlar İslâmiyeti kemiren hastalıkların yalnız silâh kuvvetiyle tedâvi olunamayacağını pek iyi kavradıklarından İslâm medeniyetini ilmî ve medenî müesseseleri ile ve sünnîlik doktrini, esasları üzerinde yeniden kurarak kendi hâkimiyetlerinin temellerini de sağlamlaştırdılar. Câmi, Medrese, zaviyelerin kurulması ve kökleşmesi için sarfedilen gayretlerle, kılıç tutan askerî kuvvetler yanında, zamanın, ihmâli caiz olmıyan ilim ve tasavrek gaye etrafında toplamaya muvaffak oldular. (17)

Meselâ, imar işlerine çok ehemmiyet veren I. Alâeddin Keykubad; Konya, Sivas, Amasya, Anamur vesaire gibi büyük şehirleri koyu İslâm şehirleri haline sokmuş, buralarda camiler, tekkeler, medreseler, çarşılar bina ettirmiştir. (18) Aynı zamanda Selçuk Anadolu'su, mânevî kültür bakımından da, oldukça yüksek dereceye erişmiştir. Çocuklara okuma yazma öğretmek maksadiyle her mescid yanında tesis edilen ilk mekteplerden başka, her tarafta medreseler inşa edilmişti. Bilhassa Moğol istilâsı üzerine şark sahalarından bir çok âlim, şâir ve mutasavvıfların Anadolu'ya gelip yurt tutmaları, buradaki fikrî faaliyetleri çoğaltmış, Selçuk medreselerine de devrinde haklı bir şöret kazandırmıştı. (18)

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Selçuk fütuhâtı Anadolu'da muhtelif etnik menşelerden gelme, gayri-

(12-13) AKDAĞ, Mustafa; Aynı Eser, BELLE-TEN XIII., Sayı: 51, s. 499-500.

(14)-(15) KÖPRÜLÜ, M. Fuad, Aynı Eser, s. 79-58

(16) AKDAĞ, Mustafa; T. İk. Vaziyeti, 504-505.

(17) TURAN, Prof. Osmn; Türkler ve İslâmiyet, 472.

(18) TOGAN, Prof. Zeki Velidi, Umumî Türk Tarihi-ne Giriş, I, İST., 1946, s. 196.

müslim ve kısmen köylü, kısmen de şehirli bir halk buldu. Gerçi harp ve anarşi yılları, bu iki zümreyi de hırpalamış, müdâfaasız köy halkını kalelere, muhafaza edilen şehirlere veya yakın sahalara kaçırmıştı. Gerçi Türk hükümdarları harp ve anarşi devirleri geçtikten sonra, devletin menfaatleri iktizasından olarak müslüman olmayan çiftçileri himaye ediyorlardı. Fakat her ne olursa olsun, köylü nüfusu mühim-senecek nisbette azalmıştı. İşte Anadolu Türk devletleri buna çare bulabilmek ve hem de gelen göçebe Türkmen kitlelerinin yapabilecekleri zararlara mâni olmak için ilk akınlardan itibaren yeni yeni köyler tesis ve teşkil etmek için çalıştılar. Çünkü, Anadolu'ya gelen Türkler arasında Orta Asya'da çok eski zamanlardan beri köy hayatına, hatta şehir hayatına geçmiş her çeşit halk mevcuddu. Binaenaleyh bunlar, yeni geldikleri yerlerde de aynı hayat şartlarını devam ettiriyorlardı. Köylüler, derhal köyler kurarak zirai istihşâle başlıyorlar, şehirliler de şehirlere yerleşiyorlardı. Selçükîler'le akrabalıkları olan Türkistan hâkları sülâlesine mensup bazı prenslerin maiyetlerinde, Batı Türkistan'ın şehirli ve köylü unsurlarından mürekkebe kuvvetlerle Anadolu'ya geldikleri tarihî kaynaklardan anlaşıldığı gibi, toponomi tetkikatı da bunu az çok göstermektedir.

Ş u kadarını söylemek isteriz ki; Anadolu'ya gelen Türk kitleleri, iskân edildikleri yerlerde kendi isimleri ile köyler teşkil etmişler, evvelce yaşadıkları yerlerdeki bir takım köy, dağ, nehir adlarını geldikleri sahalara da getirmişlerdir. (19) Meselâ; Seyhun çevresinden Batı Anadolu'ya hatta Rumeli'ye kadar Oğuzlar'ın muhâceret yolları üzerinde aynı dağ, nehir, kasâba isimlerine bir kaç yerde tesadüf olunur. Bir misal olmak üzere, «Yesi» havalisindeki «Karaçokdağ-Karacadağ» ismine Azerbaycan'da, Diyarbakır taraflarında, Ankara civarında rastlandığını söyleyebiliriz. (20)

Gerek Hristiyanların ve gerekse Türklerden başka diğer İslâm unsurlarına mensup halkın Anadolu'ya gelip köyler kurdukları veya şehirlere yerleştikleri söylenebilir. Fakat, bunlar Türk ekseriyeti arasında ve Türk hakimiyeti altında yavaş yavaş erimişler ve Türkleşmişlerdir. «Batı Türkistan'dan Türk köylü sınıfı, İran'a olduğu gibi Anadolu'ya da eski zirâat kültürlerinden bir takım şeyler getirmişlerdi. Oralardaki bazı köy ve kasaba isimlerinin Anadolu'ya getirilmiş ve aynı adlarla yeni yeni köylerin kurulmuş olması oldukça mânidar bir hâdisedir. Hem Anadolu insanı İslâmlaşmış, hem de Anadolu toprağı Türkleşmiştir. Bu tarihî bir vâkıdır.

E sasen, göçebe olan bir takım aşiretler de XII. nci asırdan başlayarak zamanımıza kadar yavaş yavaş ve parça parça iskân edilerek köy hayatına geçirilmiştir. Bugün de yarı göçebe aşiretlere seyrek de olsa rastlanmaktadır. Anadolu'nun yaylaklarında bir yerden, diğer bir bölgeye göç ederek yaşayan ve yörük adı verilen unsurların zamanla yerleşik hayata geçmeleri mukadderdir. Çünkü halen köylere ve şehirlere zaman zaman inerek çeşitli ihtiyaçlarını te-

min ettiklerini biliyoruz. Bu münasebetle zamanla onların da köylere ve şehirlere yerleşmeleri bir mecbûriyet olacaktır.

İşte, buraya kadar yazdıklarımızda, köy ve şehirlere yerleşen Müslüman-Türk unsurlarının, buldukları muhiti yavaş yavaş tesirleri altına aldıkları görülmektedir. Her geçen gün o şehir ve köyde ekseriyeti temin ederek, kendi İslâmî-Türk kültürünü benimsettirmek yolundaki gayretlerinin semeresini gören bu unsurlar, yerleştikleri yerleri birer İslâm beldesi haline getirmişlerdir. Yaptıkları camileri, medreseleri, tekke ve zaviyeleri faaliyete geçirdikten sonra, buralara devam edenlerin sayısı gün geçtikçe kabarmış ve artmıştır. Bilhassa yetiştirilen nesil, İslâmlaştırma siyasetinin muvaffak olduğuna en güzel misal teşkil eder. Böylece de sistemli bir İslâmlaştırma ve Türkleştirme hareketi ile de Anadolu baştan başa İSLAMLASTIRMA ve TÜRKLEŞTİRME hareketine zemin olmuştur.

(19) KÖPRÜLÜ, Prof. M. Fuad, Aynı Eser, s. 50-51, 40.

(20) Köprülüzade, M. Fuad; Anadolu'da İslâmiyet, Dar'ül-Fünun Ed. Fak. Mec. II. İST., 1922, sayı: 4, s. 289.

İSLÂM MEDENİYETİ

**İnananlara, soranlara, arayanlara
Selâmet yolunda, Hak uğruna kurbanlara
Lâf-ı güzâftan geçip İslâm'a koşanlara
Açık açık geliyor İSLÂM MEDENİYETİ**

**Mimsiz medeniyete kul köle olanlara
Modaya, dansa, kadehe, sekse tapanlara,
Edep, haya, ar ve nâmûsu pazarlara
Dökenlere geliyor İSLÂM MEDENİYETİ.**

**Esrarkeşe, ayyaş, vurguncuya, soysuza,
Namusunu kıskanmayan o ruhsuz deyyûsa,
İffet de neyimiş, deyen aşağılık ursuza,
Yol çizerek geliyor İSLÂM MEDENİYETİ.**

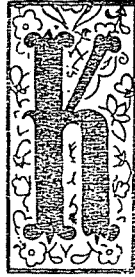
**Emekleme artık, davran Allah'ın aşkına
Tarihe şeref destanını yazma aşkına,
İlâhî ses geliyor İSLÂM MEDENİYETİ.**

HALİL KARAKÜÇÜK

Tib

KAN

KAN NEDİR?

Kan hücre ara maddesi sıvı olan katılgan bir dokudur. Temiz kanın rengi açık kırmızı; kirlî kanın rengi ise koyu kırmızı olup kana bu rengi hemoğlobin taşıyan al yuvarlar verir. İnsan ve hayvan kanlarının birbirlerinden farklı olarak uçucu yağ asitlerinden ileri gelen özel kokuları vardır. Kanın lezzeti plâzmasındaki bazı maddelerden dolayı hafif tuzludur. Koyuluğu suyun dört-altı mislidir. Kan oranı insanlarda umumiyetle vücut ağırlığının on iki ile on üçte biri kadardır.

Plâzma ve kan hücrelerinden müteşekkildir. Kan hücreleri kırmızı kan hücreleri «Eritrositer» beyaz kan hücreleri «Lökosit'ler» ve kanın pıhtılaşmasında önemli rolü olan «Trombositler» olmak üzere üç kısımdır.

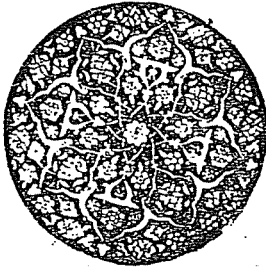
1 — Alyuvarlar (Erythrocyte'ler):

Al yuvarlar para şeklinde olup kenarları yuvarlak ve ortaları her iki taraftan oyuktur. Çekirdekleri olmayan tek oldukları zaman yeşil sarı karışımı renkte hücrelerdir. Zar ve protoplâzmadan ibarettirler. Sağlam bir insanda alyuvarların sayısı bir milimetre küp kanda ortalama 4,5 ile 5 milyondur. Alyuvarlarda bulunan hemoğlobin mürekkep bir pozattır. Alyuvarlar bu hemoğlobin sayesinde yanma olaylarında kullanılacak olan oksijenin solunum organlarından alıp doku ve hücrelere götürürler. Yanma sonunda hâsıl olan karbondioksidi de ak ciğerlere getirirler. Alyuvarlar kemik iliklerinden ve akyuvarlardan hasıl olurlar. Akyuvarlar önce çekirdeklerini kaybederler. Sonra hemoğlobin alarak al yuvarlar haline gelirler. Erimleri dalak ve karaciğerde olur. Alyuvarlar bazı hastalıklarda eksilme veya artma gösterirler. Böylece laboratuvarlarda yapılan tetkikler çeşitli hastalıkların teşhisinde yardımcı olur.

2 — Akyuvarlar (Lökosit'ler):

Z arları çok ince olan bu kan hücrelerinin özel bir şekilleri yoktur. Alyuvarlara karşı akyuvarlarda çekirdek vardır. Çekirdekler bazen bir bazen de boğumlu olduğu için çok çekirdekli gibi görünür. Bir milimetre küp kanda sayıları 5.000 ile 7.000 arasındadır. Kan sıvısı içinde yalancı ayaklar çıkarak hareket ederler. Koruyucu unsurlardır. Yalancı ayakları ile vücuda giren mikropları çevirerek onları ortadan kaldırırlar. Akyuvarlar dalakta, karaciğerde, kemik iliğinde, lenf düğümlerinde teşekkül eder.

Dr. Sevim ASIMGİL

3 — Trombositler:

Bazen, değirmi, bazen kabarcık, bazen de bir veya birkaç uzantılı ince, renksiz şekildedirler. Bir milimetre küp kanda 300.000 kadardır. En küçük kan hücreleridir. Pıhtılaşma trombositlerin özel şekilde parçalanmamasına bağlıdır. Kanda bunlardan başka (kan tozu ve hemoglobini) vardır.

PLÂZMA :

Pıhtılaşmamış kanın sıvı kısmına plâzma denir. Plâzmanın serumdan farkı Fibrinojen ihtiva etmesidir. % 90 ı sudur. Plâzmadaki proteinli maddeler, tuzlar, hormonlar, fermentler, gıda maddeleri, vitaminler, demir, bakır ve kalsiyum bulunur. Vücutun beslenmesini sağlar.

KAN GRUPLARI

İnsan serumunda başka insanların alyuvarlarına etki edebilen agglotimiler vardır. Bir insandan hasta bir insana kan verildiğinde bazen verilen kanın hastanın kanındaki alyuvarları birbirlerine yapıştırarak çökerttiği görülür. Buna **aglutimasyon** denir. Aglutimasyon olmuş alyuvarlar solunum için lüzumlu olan oksijeni alıp - verme vazifesini yapamayacaklarından hasta ölür. veya hiç etki etmiyebilir de. Bu duruma göre insanlar dört kan grubuna ayrılmıştır? O, A, B, AB harfleriyle gösterirler. (O) grubunda bulunanların kan serumları diğer grupların alyuvarlarına aglutimasyon etmez. Bu özelliklerinden dolayı herkese kan verebilirler. Bunlara genel kan verici denir. (O) grubu kendi grubundan başka kimseden kan alamaz. (AB) grubunda olanlar herkesten kan alabilirler. Bunlara genel kan alıcı adı verilir. (A) ve (B) grupları ise (O) dan kan alır. (AB) ye kan verirler. (A) grubu (B) grubunu, (B) grubu (A) grubunu aglutime eder. RH (—) ve RH (+) de dikkat edilerek herkes kendi grubundan kan alabilir. Bütün insanlar kan gruplarını bilmelidir. Böylelikle acele ve mühim vakalarda kan almak veya kan vermek icap ettiği vakit kan grubu tayini için vakit kaybedilmemiş olur. Zira kan nakli bazı hallerde Allahımızın lufu ile hayat kurtarıcı olabilir. Ameliyatlarda, uzun süren kansızlıklarda, organ parçaları nakletmede beslenememe hallerinde umumiyetle kan verme yoluna gidilir. Bugün dezenfeksiyon ve şartların steril olmasına çok dikkat edilerek modern usullerle kan alınır. Kan koldan dirsek bölgesindeki damarlarından verilir. Sağlam bir insan normal olarak yarım litre kanı bir defada verebilir. Vücut bunu yarım saatte telâfi eder.

KANSIZLIK :

Baş dönmesi, baş ağrısı, kulak uğuldaması bacaklarda karıncalanma ve göz yorgunluğu ile kendini belli eden kansızlık, kanın kırmızı hücrelerinin azalmasıyla olur. Normal hal de beş milyon olan bu hücreler bir hattâ yarım milyona kadar inerler. Ençok iyi gıda ve temiz hava alamamadan görülen müzmin mikrobik hastalarda, büyük-küçük kanamalarda, doğuştan, habis timürlerde de görülür. Büyük bir kısmının ilâci iyi gıda almaktır. Kanayıcı gıdalar az ateş görmüş ızgara etler, dalak, karaciğer, yumurta ve peynir nevindedir. İkinci

derecede de mercimek, ispanak, kuru meyvalar, B12 vitaminini ihtiva eden bütün gıdalar gelir. Sebeplerden biri olan oksijen azlığı da açık pencere odada yatmak mümkün olduğu kadar, kırılık yerlerde bulunmakla telâfi edilmeye çalışılır.

KANAMA :

İki tip kanama vardır. 1 — Dış kanamalar. 2 — İç kanamalar. İç kanamalar daha tehlikelidir. Bir insan kısa zamanda iki litreden fazla kan kaybedecek olursa hayatı tehlikeye girer. Ufak dış kanamalarda kanayan yere beş steril bir gazlı bez veya pamukla kuvvetle bastırılarak tampon yapılacak olursa kanama kesilir. Sür'atli tansiyon düşmesiyle kendini gösteren iç kanamalarda hastayı derhal hastahaneye kaldırmalıdır. Dış kanamalar müslümanların ibadetlerine de tesir edebilir. Fazla olan kan abdesti bozar. Uzvun yüzeyinde çıkan kan toplu ine ucukadar olacak olursa abdesti bozamaz.

Sık, sık karşılaşulan ağız içi kanamalarında ise kan abdesti bozar. Uzvun yüzeyinde çıkan kan toplu iğne ucu kadar olacak olursa abdesti bozamaz. kan karışımının hasil ettiği renkten anlaşılır, kan tükürüğe müsavi ve tükürükten fazla olarak boğaza kaçacak olursa orucu da bozar. Son derece az olup kaçınılması imkânsız durumda içeriye girecek tadı da hissedilmezse bozulmaz.

ÂDET KANAMASI

Dokuz ile on üç yaşları arasında başlayan periyodik bir şekilde menekoza kadar devam eden kanamaya **âdet kanaması** denir. Normal âdet günleri 3-10 gün arasındadır. Bunların dışındaki kanamalar organik bir sebepten veya psikosomatik hadiselerden ileri gelen amomalilerdir. Çok az olmakla beraber asgarî ve âzamî hudutları aşabilen durumlarda vardır. Bunu en iyi kadın ve doğum hastalıkları hekimleri tayin edebileceklerinden derhal kendilerine müracaat edip hastalıklarını normal mi öğrenmek lâzımdır. Âdet kanı terkip itibarı ile, endometrium döküntüleri eritrositler, lokositler mucuz, epitel hücreleri, bir miktar calcium, iode, arsenik ve toksit maddelerden ibarettir. Ayrıca östrogen hormonu da göktür. Âdet kanaması karışık bir fizyolojik hadise olup ne suretle husule geldiği tam olarak anlaşılma-
mıştır. Hemen hemen bütün kadınlar âdet kanaması esnasında az çok rahatsızlık duyarlar. Bu şikâyetlerin bir kısmı umumi metabolizma ve mürovejatif sistemindeki değişmelere bir kısmı da pelvisteki lokal komjestiyona bağlıdır. Hafif teessürîyet hafıza bozukluğu belde ve kasıkta ağrılar yüz hatlarında çökme, göz altlarında morluklar, göğüslerde acılı dolgunluk hissi, bulantı, kabızlık, sık sık idrar etme arzusu gibi haller olur. Bundan başka müslüman kadınların ve müslüman kızları için hayız halinin özel bir yeri vardır. Zira bu devrede namaz kılamaz, oruç tutamaz, Kur'an-ı Kerim'den âyet okuyamazlar. Yalnız duâ maksadı ile ezbere âyet okuyabilir. Camilere giremez ve Kâbe-i Muazzama'yı tavaf edemezler. Kur'an'ı Kerim'e hattâ tercümesine el süremezler. Âdet hali sona erip, abdest aldıktan sonra kılmaları yasaklanmış olan farz namazlarını kaza etmezler. Fakat terkettikleri Ramazanı Şerif oruçlarını kaza ederler.

Sorunuz Söylüelim

SUALLERE CEVAPLAR

FAİZDE NASIL YOL TAKIP EDİLMELİ -SİNAMAYA GİTMELİMİ?- HANGİ GAZETİYİ OKUMALI?..»

İstanbul, Kocamustapaşadan sayın lütfi BÜYÜKAYDIN: 1 —
«Faiz Dinimizce yasak olduğuna göre: Banka ve tasarruf bonusu faizleri hakkında nasıl bir yol takip edilmelidir?»

1 — Bugün faizin kati surette yasak olduğunu bile-bile maalesef pek çoğumuz el'an banka ve tasarruf bonolarıyla uğraşmakta, kurtuluş için hile-i şer'iyye aramaktayız. Bu durum İslam'ın ölçülerine taban tabana zıttır. Şu veya bu sebebler gösterilerek bankalara para yatırılmakta yada faiziyle para alınmaktadır. Yatırılan paranın karşılığı olarak verilen faiz'i de kurtuluş yolu budur diyerek; herhangi bir fakire vermek âdet halini almış bulunmaktadır. Ülemamız vakıa böyle bir kurtuluş yolu göstermiştir, ama şahsi zafımızla yapılan muamele her zaman ve mekanda meşru mudur? Bir kimse muntazaman beş vakit namazını kılamıyorsa bu şahsi zaaf ve durumunu İslâm tarafından vaz edilmiş bir kaide gibi göstermeye hakkı var mıdır? Aynen böyle de niçin Müslümanlar faiz muamelesiyle iştigal etmekte ve kurtuluş yolu aramaktalar? Sorunuzun cevabı önceki sayılarımızda da belirttiğimiz gibi «Hiçbir sevap beklemeden alınız ve bir fakire veriniz!» şeklinde olacaktır. Ama, muhitinizdeki kimseleri böyle muamelelere girmekten men etmeniz en büyük temennimiz...

2 — «Sinama ve Tiyatrolar öğretici mahiyetlerine rağmen az veya çok açık sahneleri ihtiva etmektedir. Bu durumda mümkün mertbe bir değerlendirme yaparken öğretici yönü kuvvetli ve sanat değeri olan bir kısım eserleri seyretmekte dini bir mahzur düşünülebilir mi?»

2 — «Sinama bugün Milletlerin ideolojilerini aştiren en büyük silâhtir. İslâm: Hasma karşı onun aynı silahıyla mukabele etmeyi uygun görmektedir. Sizin de belirttiğiniz gibi sinama ve tiyatrolar maalesef öğretici mahiyetlerine rağmen az-çok açık-saçık sahneleri ihtiva etmektedir. Böyle açık-saçık sahneleri olmayan öğretici filimlerde herhangi bir mahzurun düşünülmiyeceği âlimlerimiz tarafından ifade edilmektedir.

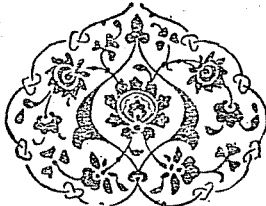
3 — Neşredilmekte olan gazeteler arasında İslâm Dininin esaslarına tamamen uygun olanı mevcut mudur? İlmî kanatınıza göre mahzur yoksa isim olarak verebilir misiniz?..»

3 — «Bugün basınıımız iki kısma ayrılmıştır: İnananlar... İnanmayanlar... İnanan zümrenin müdafii sağcı basın, İnanmayanların temsilcisi solcu basın... Uzunca yazdığımız mektubunuzun muhteviyatından edindiğimiz intibaya göre siz bunların içinde İslâm Dininin esaslarına uyanlarını tesbit edecek göçtesiniz. Bu bakımdan isim vermiyoruz.

TESBİH -CAMİYE GİRMEK- HEDİYE VE AKAR SULAR ÜZERİNE...

Antalya'dan sayın Harun DİLER: 1 — «Namaz ilk emredildiğinde tesbih varmıydı? Şekil olarak tesbihler gelişme göster-

Hazırlayan :
Gazi MERT

miş midir? Doksandokuzluk, binlik gibi sayıca değişen tesbihleri izah edermisiniz?

2 — Müslüman olmayan bir kimse camiye girebilir mi?

3 — Mal sahibinin malı alana hediyeler de vermesi, mal kutularının içine çeşitli hediyeler koyması doğrumu dur? Ayrıca meselâ: Kutulardan çıkacak numaraları biriktirecek büyük bir hediye kazanılsa mahzuru var mıdır? Bu mal helâl midir?

4 — Akar sular hem temiz, hem temizleyicidir.. Az akan sular çeşitli yollarla hastalıklara da sebep olabiliyor. Bu hususta bilgi verirmisiniz?..»

— Namaz ilk emredildiği zaman tesbih yoktu. Tesbihler şekil olarak elbette gelişme göstermiştir. Peygamberimiz devrinde kadının biri önüne taş parçacıkları koymuş ve bunları sayarak tesbih çekmiştir. Ve zaten Peygamberimiz fakirlerin müracaatı üzerine tesbih çekmelerini tavsiye buyurmuşlardı.

2 — Müslüman olmayan bir kimsenin camiye girmesine fukahâ cevaz vermiştir.

3 — Mal sahibinin sürümü artırmak için kendisinden mal alanlara hediyeler vermesi uygun görülmektedir. Kutulardan çıkan numaralara herhangi bir hediye çıkacak diye kandırılma durumu yoksa, çıkacağı gerçekten doğruysa mahzur görülmemektedir.

4 — Akar sular hem temiz, hem temizleyicidir. Ama yukarıya herhangi bir pislik karışmamışsa...

● İSLÂM HUKUKUNUN MİRAS TAKSİMİNDE KIZ BİR, OĞLAN İKİ Mİ ALACAKTIR

«Ana ve babadan kalma miras taksiminde kız çocukları için bir, erkek çocukları için iki hisse olduğunu bilerek bir şer'î hükme rıza gösteriyorum. Bu hüküm diğer akrabalarından kalan miras taksiminde de aynıdır? Meselâ: Annemin dayısı ölmüş. Başka hiçbir mirascısı da yok... 30 dönüm kadar arazisi 3 yeğeninden biri annem, diğer ikisi dayım olan bir kız iki erkek 3 yeğen arasında tarla (5)'e bölünüp bir hissesini annem, diğer ikiser hissesini dayılarım olan iki erkek mi alacaktır? Yoksa bu 30 dönüm tarla 3 yeğen arasında mütesâviyen mi taksim edilecektir? Şer'î hükme göre hareket hattimizi tesbit etmek üzere bildirilmesine müsadelerinizi arz ederiz.»

Akhisar'dan bayan M. Hatice KOÇ

Ferâiz'in arazi bölümlerinde mufassal şekilde belirtildiği gibi bahsettiğiniz tarlada, haklar müsâvidir ve tarla olduğu için bir kız, iki erkek diye bir şey bahis mevzuu değildir. Bu durum başka yer ve şekillerde câridir. Yani İslâm'a göre kız bir alacaksa erkek iki alacaktır diye bir durum vardır ama, bu; tarla, çayır gibi şeyler için değildir.

DÖRT SORU - DÖRT CEVAP?

Boğazlayan, Yeni Fakül'dan sayın İdris ÖZTÜRK: 1 — Bir adam, tarlasından çıkan mahsûlü piyasaya 90 kuruş iken veresiye 150 kuruşa veriyor. Kendisine: «bu faizdir!» dendiği zaman da:

«Tarlamdan çıktığı için faiz'e girmez» diyor Girer mi girmez mi?»

Fetevâi Hindiyeye, cilt: 3, sahife 208'de belirtildiği gibi: veresiye pahalı satmak haram değildir. Ama bazı fâkih'lerimiz mekruhur demiş, bazıları da me'cur olduğunu söylemişlerdir.

2 — Bir tüccar buğdayı köylüden 90 kuruşa alıyor, fabrikaya 92-93 kuruşa peşin satıyor... Bunda bir mahzur var mıdır?»

Yoktur ve meşru'dur.

3 — Küşbe, kepek işlerinin batmanı (8 kilosu) 650 kuruşa peşin giderken veresiye 10 liraya veriyorlar. Bazı Din adamları da bunun faiz olmadığını söylüyorlar. Doğrusu nedir?»

Fetevâ-i Hindiyeye, 3. cilt, 208'inci sayfadaki izahatın ışığı altında bu şekilde düşünen din adamlarının haklı olduklarını bildirir «veresiye pahalı satmak haram değildir» hükmünce hareket etmenizi temenni ederiz. Ama takva yönünden mekruh diyenlerin fikirlerine hürmet etmek de icap etmektedir.

4 — «Köylü bir malı alırken esnaf soruyor» Veresiye mi, peşin mi?...» diye.. Esnafın buradaki tutumu doğrumu'dur? Bu, faiz midir?»

Esnafın tutumu asla İslâm'ın koyduğu ticaret ahlâkı ölçülerine aykırı olmamalıdır. Ama bunun faiz olmadığı pek çok âlimlerimizce beyan edilmektedir.

● MEZARLIĞA FINDIK DIKEBİLİRMİYİZ VEKİL İMAMLARIN DURUMUNU ELE ALIRMISINIZ?

Akyazı, Yenikonak Köyü Muhtarlığı: «Eski Hükümet devrinde köyümüzün mezarlığı bozdurulmuş, düzeltilmiş, senelerce muattal bir halde terk edilmiştir. Şimdi burayı köyümüzün Camiine, Kur'an Kursuna, Köyümüzün imamına, yoluna vesairesine geliri sarfedilmek üzere fındık diksek ve fındık aralarını mezar yapsak şer'an bir mahzuru var mıdır?»

Mecmuanız'ın tarafsız, sırf İslamî yönden hareket etmesi, aramızda tefrika çıkmaması için azami gayret sarfetmesi bizleri son derece memnun ediyor. Bu durumdan cesaret alarak sizlerden bir istirhamımız daha olacak: Malumunuz birçok liyâkatlı meslektaşlarımız mağdur durumda.. Vekil İmamların durumlarını da dile getirirseniz bizleri minnettar kılacaksınız. Hürmetlerimizle...»

Fıkıh Kitaplarımız'ın; «Bâb-ül' Cenâiz» bölümünde belirtildiğine göre: Bir kabristanın üzerine bina ya da başka bir şey yapılabilmesi için mezarlardaki ölü'nün tamamen (kemikle beraber) çürümüş olması lâzımdır. Eğer mezarların içindekilerin çürüyüp yok olması için aradan çok uzun seneler geçmiş ve bunlar çürümüşse üzerine tarla, bina gibi şeylerin yapılacağı söylenmekle beraber etrafını çevirip muattal durumdan kurtararak kendi haline bırakılmasını daha uygun gören fâkihler de mevcuttur. Fındık dikilebilmesi ve bunlardan faydalanılması için de müta-hassıs bir hey'etin durumu tahkik edip karar vermesi lâzımdır.

Mecmuamız hakkındaki iltifatlarınıza teşekkürler... Gayemiz; Din-i Mübin-i İslâm'ın bekâsı için uğraşmak.. Vekil İmam hatiplerin durumu Federasyonumuzca ele alınmıştır ve bu hususta olumlu çalışmalar yapılmaktadır.

AŞAĞIDAKİ SORULARIMI CEVAPLANDIRIR MİSİNİZ?

Afyon'dan sayın Yusuf HÜSREVOĞLU: «1 - Bir kimsenin babası, dedesi veya ninesi (babasının anası) hayatta ise; bir mes'ele hakkında baba bir rey, dede veya nine bir rey beyan etseler ve o kimseden yapılmasını isteseler ilgili kimse hangi rey'i ihtiyâr edip yapın? Bu babda muhtar olan nedir?

2 - «Bir kimse kurban etmek için bir sığır alsa; usul, furu, diğer akrabalarından birkaç kimseyi daha (onlardan herhangi bir meblâğ olmak istemeksizin) kurban dâhil edebilir mi? Kurban dâhil ettikleri fakir iseler durum nasıl olur?

3 - «Sol elini kullanmaya alışmış bir kimse bu eli ile kurbanını kendisi kesebilir mi? (Sağ elini kullanması halinde hayvana eza verilmesi mümkün görülüyor.)

4 - «Bir kadın kocasının izni ve rızası olmadan; anasını, babasını, kardeşini, akrabasından bir kimseyi (kocası) evine alabilir mi?

5 - «Kur'an-ı Kerim'in ayet-i kerimelerinin nazil oluş sırasına göre tertiplenmiş nüshası ve bunun Türkçe meâlî var mıdır?

6 - «Bir kimse abdestli olduğunu zannederek camiye girse ve imama uysa, birkaç rek'at namaz kıldıktan sonra abdestsiz olduğunu hatırlasa ne yapması lâzımdır? Bu hususta hüküm nedir?

1 - Babanın reyini ihtiyâr edilip yapılmalıdır. Bir evlâda baba daha yakın...

2 - Edebilir. Bu durumda kurbanın eti 7 ye taksim edilir ve fakat hisselerini evvelce; zengin olan kimse, fakirlere bağışlamış olması lâzımdır. Veya hiçbirine kurbanın hisselerini vermeden 1 er hisse sevap bağışlar ve keser. Kesilen hayvan kendisi için kurban olmuş, diğerleri için sevap bağışlanmış olur.

3 - Keser ve herhangi bir mahzur yoktur.

4 - İslâm, kocaya çok büyük haklar bahsetmiştir. Peygamber efendimiz Vedâ hutbelerinde: «Bir kadının kocasının izni olmadıkça onun malından bir şeyi başkasına vermesi caiz değildir.» buyurmuşlar, «başkasına» tabirinin içinden anne, baba, kardeşleri çıkarılmamışlardır. Demek herşey kocanın iznine bağlı... Müslim, Vedâ hutbesi, Şerh-i Nenevî zikredilenden anlaşıldığı üzere kocasının izni olmadan kadın anne, baba, kardeşlerini eve almaması icap etmektedir.

5 - Yoktur.

6 - Namazı terkedip dışarı çıkması ve yeniden abdest aldıktan sonra kılması icap eder.

ÇEŞİTLİ MEVZULARI İHTİVA EDEN ON SORUMU CEVAPLANDIRIR MİSİNİZ?

Gaziantep'ten sayın Ziya SARI : 1 - «İlmihal hitaplarının çoğunda deniliyor ki: «Bir şehirde an-

cak bir Camide cum'a namazı kılınabilir...» ve fakat çeşitli camilerde de cum'a namazı kılınırsa önce tekbir alanlarında kabul olurmuş... Diğerlerinde kabul olmuyor mu?.. Dinimizde zorluk yok... Bu nasıl oluyor? Şu halde çok kimsenin Cum'ası kabul olmaz mı?

Ben bir lise öğrencisiyim. Vakit namazlarımı teneffüste kılmaya çalışıyorum. Cum'a günüyse ders var ve namaza gidemiyorum. Bu durumda ne yapmalıyım?»

1 - «Cum'a namazının kabul olup olmama mes'alesi üzerinde daha önceki sayılarımızda açıklamalarda bulunmuş, «kabul olmaz» ve «kabul olur» diyenlerin isbat şekillerini lime-lime ele almış, sorulan sorulara tatminkâr cevaplar vermiştik. Mecmuamızın diğer sayılarına ve bilhassa: yıl, 2. sayı, 13 e bakmanız şâyân-ı tavsiyemizdir.

Cum'a Namazına gidememe mes'alesine gelince: Müslümanların her zaman ve mekanda Allah'ın emirlerini kul'un emirlerine tercih etmesi lâzımdır. Bu bakımdan Cum'aya gidebilme yollarını araştırmanız lâzımdır. Şartlar kat'i surette gitmenize mâniyse eğer, «zarûretler (mahzûrâtı) giderir» kaidesinde bir dereceye kadar kurtuluş çaresi gösterilebilir. Aslolân herşeye râğmen gitmektir.

2 - «Cenâbı Allah'a tanrı demek doğru mudur?»

2 - «Tanrının hiçbir zaman Allah yerini tutmayacağı önceki sayılarımızda mufassal şekilde belirtirmişti.

3 - «Bu durumda mutlak surette yıkanmanız icap etmektedir. Rüyadayken bahsettiğiniz durum zaten olmaz. Ve böyle olmadığı halde yıkanmanız şarttır.

4 - «Sizinle bu türlü alay edenlere gücünüz yetiyorsa gerektiği şekilde susturmanızda hiçbir mahzur yoktur. Herhalde size yardım edenler de bulunacaktır. Birlik olunuz ve gereken kimselere gerekli dersi veriniz.

5 - «Mükelleflik çağına girmeden yaptığınız kötü hareketlerden siz değil, âleniz sorumludur.

6 - «Allah'ın azabından korkmadan, namazını kaza etmemek niyetiyle geçiren, inkâr eden kimseler elbette kâfir olur.

7 - «Kadınların ve kızların vücut hatlarını meydana çıkaracak şekilde ince çorap giymeleri elbette iyi değildir. Vücut hatlarını belirtmeyecek şekilde entarilerin altlarına kadınlara mahsus, hususi surette yapılmış, (ecnebilere benzemeyecek şekilde) pantolon tercih edilmeli...

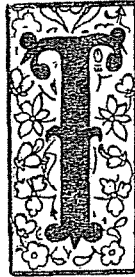
8 - «Tevfik Fikret hakkındaki görüşlerinize biz de iştirak ediyoruz. Bu hususlara dikkat edilecektir.

9 - «Peygamberimizin hayatı için muhtinizdeki en büyük İslâm kitabevine uğrayınız...

10 - «Maide Suresinin 54. ayeti ve İstanbulun fethini bildiren hadis.. Bu hadis'e mevzu' diyenler de vardır, Türkler hakkında daha bir çok Hadis olduğunu iddia edenler de...

Düşünen Gençlik

İSLÂM AÇISINDAN

DEVLETİN İKTİSADÎ ve İÇTİMÂÎ
VAZİFELERİ

arihin en eski zamanlarından bu yana insanların daima cemiyet halinde yaşadıkları ve kendilerini her yönden temsil eden bir idareci kadrosuna sahip oldukları bilinen bir gerçektir. En küçük aile müessesesinden, en büyük imparatorluklar kadar insanlar, intizam içinde yaşayabilmeleri için mutlaka mesul bir ferde veya kadroya muhtaçtırlar. Aksi halde her ferdin kendi başına Devlet olduğu topluluklarda anarşi ve ahlâksızlık eksik olmayacak, dolayısıyla de cemiyet ayakta duramayacaktır.

İnsanlık günümüze kadar Monarşi, Feodalite, Oligarşi ve Demokrasi gibi bir çok idare şekilleri yaşamış, kâh zalim diktatörlerin zulmü altında inlemiş, kâh 4 halife devrinde olduğu gibi ideal mânâdaki bir idareyle mesut olmuşlardır. İslâmın getirdiği demokrasi, barut'un icadıyle derebeyliğin yıkılışı ve bilhassa 1789 Fransız İhtilâlinde sonra ancak Avrupa'da tatbik edilebilmiş, fakat kısa zamanda hürriyet anlayışı tahrif edilerek, iktisadî sahada mutlak fert hürriyetine dayanan kapitalizm veya mutlak devlet sultasına dayanan Komünizm şeklinde günümüze kadar gelmiştir. Kabule mecburuz ki; bu günkü insan toplulukları, ya komünizm gibi insanın bütün fitratını inkâr edip, sirk hayvanlarına uygulanan, insan haysiyetini mahkûm edici bir idare tarzı veya Devletin varlığı ile yokluğu belli olmayacak derecede başı boş ve herkesin başkalarını en kötü şekilde istismar pahasına da olsa bütün arzularını tahakkuk ettirebildikleri, mânâsını yitirmiş bir demokrasi ile idare edilmektedirler. Bu iki tarz, ifrat ve tefriti temsil ederler ve cemiyetin selâmeti için ikisi de tehlikelidir. Mânâsız bir baskı, fert hayatı için nasıl öldürücü ise, haksızlık ve ahlâksızlıkları def edecek âdil bir idare de, cemiyet hayatı için öylece dirilticidir.

Bu gün murakâbesiz bir cemiyet hayatının bize nelere mâl olduğunu hepimiz biliyoruz. Bir cemiyetin bütün fertlerinin dürüst ve faziletli olmasına imkân yoktur. Hele Din terbiyesinden yoksun, millî örf ve ananelerden uzak ve fertlerinin ekserisinin, asgâri kültür seviyesinin altında olduğu bir toplulukta, devletin otoritesini kullanıp sıkı kontrolünü yapması, anarşi ağacını sulaması ve kendi temellerine dinamit koymasındır. Bilhassa imkânların arttığı ve buna mümâsil her türlü tahrir gücünün fazlaştığı asrımızda, devletin her alanda (bırak yapsın, bırak gelsin) politikasını takip etmesi son derece ciddi bir tehlikedir. Bu gün maddî ve mânevî hayatımıza durmadan darbe indiren bir çok müesseseler bu zihniyetin himayesine sığınmış mütecevizlerdir. Hiç bir namus ölçüsü tanımayan ve daima kalabalığın basit heyecan ve şehvi arzularını besleyen ve bir nevi alt yapı vasıtaları şekline bürünen ekseri gazete, mecmua, tiyatro, sinema ve bunun gibi bir çok sosyal müesseseler, kontrolden uzak oldukları için bu kadar yıkıcıdır. Aile müessesesini, anne baba hürmetini, iffet mahremiyetini, cemiyet meydanlarında pervasızca yırtan plâkların yırtık sesleri, aynı zamanda bu topluluğun sahihsiz oluşunun bir nevi ilânıdır. Mücerret fikir nâmusuna sadık kalınarak şu veya bu türlü fikirlerin tar-

tıslmasına mani olmak en azından taassupa; yalan, tezvir, iftira ranr açıkca aldatılmasına göz yummak da o derece acziyet ve mesûliyetsizlik ifadesidir. Bilhassa edebiyat, musiki ve resim gibi sanatların dejenere edilmesine asla göz yumulmamalıdır. Nasıl ki çoban, sürüsünü her türlü tehlikeden korumak mükellefiyetinde ise, devlet de milletini aynı titizlikle muhafaza etmek mecburiyetindedir.

Bugün ehemmiyeti en büyük olup kontrolü en zayıf olan bir müessese varsa o da iktisadi hayattır. (Allahsız kazanç) ın hüküm sürdüğü, yığınlarla insanın şahsi kazanç uğruna istismar edildiği, istihsâl ve istihlâkde haram helâl mefhumunun silindiği, faiz'in, fahiş fiyatın, yalannın had safhaya çıktığı cemiyetlerde devlet otoritesinden bahsedilmez. Devletin vazifesi, her kesi gölge gibi takip edip, gece bas-kınlarıyla evlerin emniyetini ihlâl etmek değildir. Fakat aleni olarak yapılan haksızlıklara, kapkacağa, vücut teşhirine, ahlâk kıyımına müsamaha etmesi hiç değildir. Kötülüğü kaldırmak iyiliği yaymaktan önce gelir. Öyleyse devletin esas vazifesi mümkünse güzellikle, değilse tedrici olarak zorla, haksızlıkları def etmek, kötülüklerin yerine fazilet ve tesanüdü yerleştirmektir.

İslâmiyetin devlet anlayışı; yukarda mahzurlarını belirttiğimiz ifrat ve tefrit kutuplarınınkinden ayrı olup, her ikisinin aşırılıklarından sakınan ve bir nevi ikisinin sentezi durumunda olan bir devlet anlayışıdır. Bu anlayış: «Bir ferdi ötekinin üstün tutmadan, bir sınıfın maslahatını gözetip ötekini dikkat nazara almadan, Bir topluluğu diğerine tercih etmeden ve hâkim ile mahkûm arasında hiç bir fark gözetmeden Allah'ın bütün kulları için vaz' etmiş olduğu islâmî kanunları tatbik ve onların hükümlerini infazdan ibarettir.» (1)

Kitlenin, iktidarı elinde bulunduranlara itaat etmesi, onların, bu esasları tatbik etmesine bağlıdır. Hz. Ebubekr'in halife seçilince irâd buyurdıkları meşhur hutbesinde «Ey insanlar: Allah'ın emirlerini yerine getirdiği müddetçe bana uyun ve yardım edin, aksi halde uymaya mecbur değilsiniz» sözü bunun açık delilidir.

İslâm nazarında devletin, içtimai ve iktisadi hayatı tanzim hususunda bir çok salâhiyet ve vazifeleri vardır. Umumiyetle bu salâhiyetleri Allah'ın yasak ettiği kötü şeylerin izalesi ve bazılarının zararına bağlı olan haksız kazançların yasaklanması hususundadır. Bu vazife ve selâhiyetlerin bazıları kısaca şunlardır;

1 — Malın muayyen ellerde birikmesine mani olmak: «Malın içinizde bulunan zenginler arasında elden ele dolışmaması için» (2) Bu Hüküm Beni nadır'dan alınan ganimetlerin, zengin olanlara verilmemesi ve böylece içtimai bir muvazene temin edilmesi için konmuştu. Ayrıca Hz. Ömer'in «Kaçırılmış olduğum fırsatı ele geçirseydim, zenginlerin fazla malını alıp fakirlere dağıtardım. (3)» sözü bu pirenşibin tatbik edilebileceğine açık bir delildir.

2 — Kumar, piyango, at yarışı gibi, alın teri dökmeden para kazanılan, yolların yasaklanması: «Ekseriya kolay bir kazanç kötü bir kazançtır. Buna dikkat etmek lâzımdır. Bütün talih oyunlarında olduğu gibi sadece tek taraflı bir zarar-zıyan şartı, amme menfaatından uzakta kalmaktadır. İşte bu bakımdan men edilmesi lâzım gelmektedir. (4)» Bu husus ta Allahü teâlânın şu emri, bu türlü haksız kazançlardan kaçınmamızı gerektirmektedir. «Ey imân edenler. Ancak karşılıklı anlaşma ile yapılan ticaretten başka aranızda mallarınızı batıl sebeplerle yemeyin (5)»

3 — Faiz yasağı: «Faiz yiyenler, kendilerini şeytan çarpmıştan başka bir halde kalkmazlar (6) «İnsanlar arasındaki samimiyeti hiçe indiren, paranın muayyen ellerde birikmesini, muayyen ellerden çekilmesini, cemiyette, parasının faiziyle geçinen bir parazit yığınının doğmasını sağlayan bu müessesenin ele alınacak yanı yoktur ve iktisadi hayatın en büyük illetidir.

4 — İçkinin yasaklanması: «Ey imân edenler; İçki, Kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları, ancak şeytanın amelinde bir pisliktir. Sakınmki felâha erersiniz (7)» «Milyonlarca emekçi ve bedbaht insanın iş gücü, ve Milli servetlerden nice milyonlar, viskisi, votka, şampanya, morfin ve eroin uğruna havaya gidiyor ve

1 — Cihan Sulhü ve İslâm. Prof. S. Kutup. S. 120. Ter. B. Sadak.

2 — Haşr. S. 7.

3 — Cihan s. İslâm. S. 140.

4 — Prof. M. Hamidullah: M. İktisat ve İslâm S. 23. Ter. Salih Tuğ.

5 — Nisa Ayet: 29.

6 — Kur'an: 11/275.

7 — Maide: 90,

buna karşıda; konga'da, Hind'de, Tibet'de ve Asya ile Afrika'nın diğer bölgelerinde onbinlerce kişi ağıltan ölüyor (8)»

5 — İsrâfın önlenmesi: «İçtimai ve ahlâki zararlara sebebiyet veren bütün harcamalar yasaklanmıştır. İçkide, kumarda, zinada, işret âleminde, dansda, nefsinizi tatmin için para harcıyamazsınız. Erkeklerin ipek elbise giymesi, altın süsler ve mücevherler takınması, altın gümüş kaplarda yemek içmek, evleri heykel ve canlı resimlerle süslemek hep israfı girdiğinden bütün bunlar yasaktır. Kısaca islâmiyet insanın, servetini lüks ve lüzumsuz iyi bir hayat sürmesine kâfi gelir. İslâmiyet, tayin etmiş olduğu ferdi masraftan arta kalanı iyilik, doğruluk, cemiyet yararına olan ihtiyaçlara, Milli servetten paylarını almaya muktedir olmıyan fertlere yardım için kullanılmasını tavsiye eder. (9)»

«Mühim olan burada, israfın cemiyette ancak büyük bir kalabalığın mahrumiyeti hesabına olacağını açıklamaktır. Çünkü müsrif olan kişi zevk ve lezzetlerini fakir toplulukların kanlarından, emeklerinden, zaruret ve ihtiyaçlarından temin ederki bu, kalblerdeki kin ve hasetleri uyandırır, cemiyette huzur ve kardeşlik ruhunu öldürür...»

«Sedd-i Zerayi (Vesileleri ortadan kaldırma) piresibi burada harekete geçip müdahalesini yapar, ve devlete, tehlikeye götüren vesileyi, yani malı, ateşle oynayan müsriflerin elinden almayı farz kılar. Sedd-i Zerayi: Haram olan bir neticeye götürdüğü zaman, vesileyi de haram kılan piresiptir. Bu vesile, esasında haram olmasada, neticesi bakımından haram olur. O müsriflerin elinde malın bulunması, ap açık görüldüğü gibi, kötü âkibetten korumak için ortadan kaldırılması lâzım gelen bir vesiledir. (10)»

6 — İhtikâr-Karaborsacılık'ın yasaklanması: Zaruri olan bir malın piyasadan çekilip suni bir kıtlık meydana getirterek sonra fahiş fiyatla azar azar satılması, haram olan hususlardandır. Devletin, bu türlü anlarda müdahale selâhiyeti vardır. Peygamber (S.A.) Efendimiz «Kim karaborsacılık yaparsa şüphesiz çok büyük günah işlemiş olur. (11)» İbni Mace'den nakledilen bir Hadiste Yine peygamberimiz «Müslümanların yiyecek şeylerini pahalılaştırsın diye saklıyanları Allah, iflâs ve cüzam ile çarpar» buyurmuştur.

7 — Zekâtın ve Arazi vergilerinin mutlaka alınıp yerlerine sarfı: Bu hususun ne kadar ciddi olduğunu, Peygamberimizin vefatlarından sonra zekât vermemek için baş kaldıranlarla Hz. Ebubekirin harp açmasında görebiliriz.» Allah'a yemin ederim ki, Peygamber'e verdikleri bir deve yularını bana vermektan kaçınırlarsa sırf bunun için bile onlarla çarpışırım» (12) Hz. Ebubekirin kararlığı, bu vazifenin vicdanlara terk edilemeyeceğinin ifadesidir.

8 — Altının yatırımdan alı konup boş yere stok edilmesinin önlenmesi: Servetin daima tedavül halinde olması için bu yasak lazımludur. Nitekim Kur'an-ı Kerim de «Altını, gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları elemli bir azapla Müjdele (13)»

9 — Başkalarının zararına yatırım yapılmasının önlenmesi: «Bir veya birkaç kişinin diğer insanların faaliyet sahalarını daraltmak için istihsâl vastalarını inhisarları altına almaları islâm tarafından gayri meşru ilân edilmiştir. (14)»

10 — Devletin acizleri, ihtiyarları, sakatları himaye etmesi: Acizlere bakacak yakınları varsa, mahkeme nafakayı onlara yükler, eğer yoksa bizzat devletin vazifesidir. Peygamber Efendimiz bunu kendisi yerine getirir, hattâ evlenemeyecek kadar fakir olanları evlendirirdi. «Devlet bu konudaki vazife ve mesuliyetini yerine getirmedeği takdirde, kaza'î merciler, fıkıhçıların kararlaştırdıkları şekilde Devleti mahkûm eder ve bu borcunu ödemeye mecbur tutarlar. (15)»

Hulâsa; İçtimai hayatı ifsad edici her türlü sebebi ortadan kaldırması, insanların faziletli olmalarına müsait bir zemin vücuda getirmesi, içtimai tesanüdü ve yardımlaşma ruhunu tesis etmesi devletin asli vazifelerindendir.

8 — İslâm Açısından sosyalizm. H.P. Hâtemi. S: 229 Dip not.

9 — Ebul. Alâ. Mev. İslâm'da İkts. Nizamı S: 41 Terc. T. Demir

10 — Cihan Sulhü ve İslâm S: 147

11 — Müslim

12 — Prof. M. E. Zehra: İslâm'da S. Dayanışma. S: 152 Terc. E. R. Fığlalı, O. Eskioğlu

13 — Tevbe 34

14 — İ. İ. Nizamı. Mevdudi S: 40

15 — İ. Sosyal Dayanışma S: 148

Sanat

İ. Hakkı KONYALI

Türk Yazı Sanatları Müzesi II

(Gegen sayıdan devam)

üzede teşhir edilen bazı Kur'anı Kerimler şunlardır.

1 — Müzenin 9 numarasında kayıtlı 0,64 X0, 50 metre ebadındaki nesih yazılı bu kur'anı kerim Fâtih'in kendi camiine koyduğu kıymetli yazmalardandır. Bazı sayfaları penbe, bazı sayfaları beyaz, kâğıda yazılan bu kıymetli yazmanın başından tezhipli kısımları yok olmuştur, durak işaretleri 2 santim kütünde fırfırlıdır, kenar süslerinde kırmızı, açık penbe, açık mavi, filizi, mor, altın, narçiçeği renkleri kullanılmıştır. Son kısımlarının sûre başları altınla yazılmıştır. Kur'anı Kerim Fâtih Camiinin kandilliğinin yanındaki odaya atılmıştı, böcekler ve güveler Kur'anı delik ve deşik etmiştir, alt tarafı pamuk haline gelmiştir, içinden avuçlar dolusu kurt ayıklanmıştır, hattatımı ve tarihini gösteren kısım da yoktur. Hicri 8 ve milâdi 14 üncü asrın bir yadigârıdır.

2 — Müzenin 12 envanter numarasını taşıyan bu Reyhani yazılı kur'an da 8 inci hicret ve 14 üncü milât yüzyılının güzel bir hatırasıdır. Bu da Fâtih camii'nin kur'anlarından. Her sayfasında 9 satır vardır, yazanını ve tarihini gösteren kısım yok olmuştur. Bazı surelerin farsça tam tercemeleri vardır. Bazı âyetlerin altına da farsça anlamları yazılmıştır, kurtlar yapraklarını kalbura çevirmiştir. Eşine az raslanan yazmalardandır.

3 — Bu Kur'anı Kerimi Hattat Hasan Hariri yazmıştır. Birinci ve ikinci sayfası ve sûre başları tezhiplidir, hizipler altınla yazılmıştır. Sonundaki vakfiyyesinden Kur'anı Kerim'in Mustafa Kethuda tarafından, Mimar Sinan'ın yaptığı Eyyup'deki Zal Mahmutpaşa Türbesi'ne vakfedildiği anlaşılıyor, Müzenin 4 envanter numarasına kayıtlıdır.

4 — 183 Envanter numarasını taşıyan bu Reyhani yazılı Kur'anı Kerim 7. hicri ve 13. milâdi yüzyıl eserlerindedir. Sûre başları küfi ile yazılmış, tecvit işaretleri kırmızı ile konmuştur.

5 — 11 envanter numarasını taşıyan bu şah-eser Kur'anı Kerim'in bir kısmını güveler ve kurtlar pamuk haline getirmiştir. Fâtih Camiinden getirilmiştir. Her sayfasında üçü celi olmak üzere 13 satır vardır. Bu kıymetli mushafı da Fâtih, camii için satın almıştı.

6 — Fâtih Camii'nden alınan bu Kur'anı Kerim 7. H. ve 13. M. yüzyılın kıymetli bergüzarlarından. Tezhipli baş sayfaları ve sûre başları jiletle kesilerek çalınmıştır. Kur'anın kalan sayfalarında 1303 hizip, secavend, aşere ve hamse madalyonu kalmıştır, Kur'an araplardan başka kimselerin okuyabilmesi için hazırlanmış bir Selçuk yazmasıdır, birçok kelimelerin üstüne harfi hareketler konmuştur.

7 — 10 envanter numarasında kayıtlı bu Kur'an da güzel bir Reyhani yazı ile yazılmıştır. 8. H. ve 14. M. yüzyıl eseridir, tezhiplerinin birçoğu çalınmıştır, bu da Fâtih camiinde çürütülen yazmalardandır.

8 — 13 envanter numarasını taşıyan bu eser Konya Selçuklularının son devirlerinde yazılmıştır, sayfaları siyah ve altın renkli çizgilerle çerçevelemiştir.

KARATAY MEDRESESİ

aratay Medresesi, Konya'nın Ferhûniye mahallesinde Alâaddin Sarayının kuzey yönünde Ankara yolu üzerindedir.

Medresenin giriş kapısı caddeye bakan ve tenasüb bakımından ziyaretçilerin gözlerini kamaştırın yegâne bir san'at eseridir. Beyaz ve mavi mermerlerden yapılmış olan kapının kenarlarında geometrik kabartma şekillerle tezyin olunmuştur.

Kapının üst kısmında bir satır tutan kitabesinde, Tevbe sûresinde :

قال الله تعالى: « ان الله لا يضيع اجر المحسنين »

âyet-1 celilesinden sonra devamla :

« امر بهذه العماراة المباركة في أيام دولت السلطان الاعظم
ظل الله في العالم علاء الدين والدين وابوالفتح كيكاووس بن
كيخسرو بن كيقباد بن السلطان الشهيد كيكسرو بن
قيلنج أرسلان بن مسعود بن قيلنج أرسلان قره طاي بن
عبدالله في شهر سنة تسع واربعين وستمائة غفر الله لمن امره »

(1) yazılıdır.

Bu kitâbeye göre Medrese (649) Hicri ve 1252 milâdi yılında vezir bulunan Mir Celâleddin nâmiyle maruf Abdullah oğlu Karatay tarafından inşa ettirilmiştir.

Bu kitabenin alt kısmında kapının sağ üstünde :

رب اوزعني ان اشكر نعمتك التي انعمت علي
وعلي والدي وان اعلم

Kapının sol üst kısmında da :

صالحاً ترضاه وادخلني برحمتك في عبادك الصالحين

âyetleri yazılıdır.

Yazıların aralarına yapraklar ve çiçek dalları konulmak sûretile bir nisbet tahtında tezyini bir tarzda yazılmıştır.

(1) Cenâb-ı Hak iyilik yapanların ecerini zâyi etmez. Bu mübarek mamurenin kuruluşu 649 yılı aylarında Kılıçaslan oğlu Mes'ud oğlu Kılıçaslan oğlu Şehit Sultan Keyhüsrev oğlu Keykubad oğlu Keyhüsrev Allah'ın yeryüzünde gölgesi din ve dünyanın büyük fetih babası Sultan Keykavus'un hükümdarlığı zamanında Abdullah oğlu Karatayı emretti.

Allah bunu yaptırana mağfiret etsin.

Kapının sağ tarafından itibaren Resul-i Zîşan Efendimizin az kelimelerle çok mânâ ifade eden 28 Hadis-i Şerifi yazılıdır. (2)

Medresenin tac adı verilen kapısından avluya ve oradan da Medresenin içine girildiği vakit büyük bir kubbe altında geniş bir sahanlık göze çarpar. Sahanlığın ortasında bir çeşme vardır. Kubbenin dört köşesi sırlı tuğlalarla, yazılarla ve geometrik şekillerle mütenasip olarak işlenmiştir.

Duvarlarda küfi yazılarla yazılmış Âyet-i Kürsi görülmektedir.

Sahanlığın batı yönünde iki basamakla çıkılan ve üzeri kemerli bulunan bir ayvan vardır. Sakafi beşik örtüsü ile örtülmüş olan buranın duvarları hemen tamamıyla sırlı mavi tuğlalarla kaplıdır. Kemerin ön kısmında Besmele-i Şerife ve Âyet-i Kürsi yazılıdır.

7,80X6,33 eb'adında bulunan bu ayvanın câmi ve gerek dersane olarak kullanıldığı zannedilmektedir.

Bu dershanenin iki tarafında kubbeli birer oda vardır. Yalnız sağ tarafındaki tamamıyla yıkılmıştır. Solunda bulunan kubbede ise medrese inşa ettiren Karatay'ın sandukası bulunmaktadır. O zamanları bu odalar namaz kılmaya mahsus yerlerdi.

Medresenin müdavimlerinin ikametleri için dörtgen şeklindeki sahanlığın her iki tarafında üçer ve ayvana nazır olan yönünde de dört oda olmak üzere on kadar yıkılmış oda görülmektedir. Bu odaların bugünkü haliyle giriş kapıları taşla örülmüştür.

Büyük kubbenin altında, ön kapının üstünde âyet-i kerimeler yazılmıştır. Türbenin yanındaki hücre kapısından itibaren duvarlara mavi çinilerle âyet-i kerimeler sıra ile :

توكلت على الله ما في السموات وما في الأرض وان

Birinci hücre kapısı üzerinde:

تبدوا ما في أنفسكم أو تخفوه

İkinci hücrenin kapısı üzerinde :

يحاسبكم به نيغفر الله لمن يشاء

Üçüncü hücre kapısı üzerinde :

يعذب من يشاء والله على كل شيء
قدير آمن الرسول بما

Dördüncü umûmi kapının üzeri ise kırılmıştır. Bununla beraber âyet-i kürsinin yazılmış olması icab-etmektedir :

انزل اليه ...

Çeşmenin üstünde :

... ملئكه وكتبه ورسله

لا تفرق بين احد من رسله وقا

Çeşmeden sonra gelen kapının üzerinde :

لو سمعنا واطعنا غفرناك ربنا واليك المصير . لا..

Umumi kapının mütenasip bulunan kapısı üzerinde :

يكلف الله نفساً الا ...

Medresenin sağındaki birinci, ikinci ve üçüncü hücre kapılarının üstleri yıkılmış olduğundan hangi

لهما ما كسبت ...

âyet-i celilenin yazılı olduğu görülmemesine rağmen : olması âyet-i celilenin gelişinden anlaşılmaktadır.

Üçüncü kapının üstünde :

قبلنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به

واعف عنا وا

Dördüncü kapının üzerinde ise :

غفر لنا وارحمنا انت

مولانا فالصبرنا على القوم الكافرين .

âyet-i celilesi yazılıdır.

Kubbenin kutru 12 metredir. Çini mozayıklarla kaplıdır. Kenarlarında görülen beşer üçgenin içi mozayıklarla küfi yazılarla ashab-ı kiraman isimleri yazılmıştır.

Karatay medresesinin birçok vakıfları vardır. Konya'ya yakın Gomse, Kirvat ve daha birkaç köy Karatay tarafından medreseye vakfedilmiştir.

(2) Ameller niyete bağlıdır, meclislerde güven bulunmalıdır, müşavere edilen adam emin olmalıdır. Zamanın her çeşit hadiselerine hazırlıklı olmak bir öğüddür. Vaad borç gibidir. Harp hiledir. Nedamet bir nevi töbedir. Topluluk rahmettir. Ayrılık bir azaptır. Emniyet edilebilmek bir nevi zenginliktir. Din nasihattir. Hasep, şeref mal ileidir. Kerem takva ileidir. Selâm sözden evveldir. Sormak öğrenmenin yarısıdır. Dûa ibadettir. Borç dini lekeler. Tedbir geçinmenin yarısıdır. Sevgi aklın yarısıdır. Keder (Elem) yaşlılığın yarısıdır. Hayır iyi bir âdettir. Şer öneylik yapmaktır. Musamaha bir kazançtır. Solak kimse meş'umdur. Tedbirli bulunmak su'i zan ile mümkündür. Çocuk sahibi olmak bir nevi korkaklıktır. Ağzı kokusu cefadır. Kur'an-ı Kerim ilâcın ta kendisidir.

MEHAZ :

- 1 — Konya Tarihi — İbrahim Hakkı Konyalı
- 2 — Konya Tarihi — Mehmet Önder
- 3 — Türk San'at Tarihi — Prof. Celal Es'ad Arseven
- 4 — Konya Rehberi — Maarif Müdürü Ferid Bey başkanlığında bir heyet tarafından hazırlanmıştır.
- 5 — Konya Eski Eserler Kılavuzu — İbrahim Tongur ve Faik Soyman.

Sahne

«Uydurukça Dil ile millî tiyatro olmaz»

M. Necati SETPETÇİOĞLU

ANKETİMİZ ve CEVAPLAR TAKDİM

Tiyatrolarımızın daha ciddi, daha başarılı ve milletimizin örf ve âdetlerine daha yakın bir hale gelmesi, tiyatronun bir **MİLLET OKULU** olarak kültür ve san'at hizmetine daha fazla yardımcı olması temennisiyle açtığımız anketimize ideoloji fark gözetmeden ilmi tarafsızlık ve fikri namuslulukla hareket ederek devam etmekteyiz.

Arzumuz, tiyatro ve san'at adı altında milletimizin yaşayışına aykırı ve üstelik san'at değeri de olmayan şeylerin tiyatro sahnelerinde millete takdim edilmesine mâni olabilmek. Kısacası milletimize bu yönden de hizmet etmiş olmanın huzuruna ermek.

Okuyucularımızı ankete gelen cevaplarımızla başbaşa bırakmadan daha doğru değerlendirebilmeleri için anket sorularımızı tekrar sütunlarımıza alıyoruz.

«Konu :

- 1 — Günümüzde Türk ve dünya tiyatrosu, dünyada ve bizde özel ve resmi tiyatrolar ve münasebetleri ne durumdadır?
- 2 — İdeal Tiyatro nasıl olmalıdır, yahut tiyatro daha üstün bir seviyeye nasıl yükseltilebilir?
- 3 — Milli Tiyatro ne demektir, mevcut tiyatrolar bu vasıfları haiz midir, değilse Milli Tiyatro haline nasıl gelebilir?
- 4 — Türkiyemizde eser, seyirci ve oyuncu durumu nedir?»

Abdülkadir SEZGİN

T. İ. E. T. F.

Tiyatro Müdürü

NOT : Gelecek sayıda Muharrir Halid Fahri OZANSOY İst. Belediyesi Şehir Tiyatroları Müdürü Basri DEDEOĞLU, Aktris Hülya GÖZALAN'ın cevapları takdim edilecektir.

Saygılarımla.

1 — Günümüzde Türk Tiyatrosu henüz gelişme, hattâ kuruluş halindedir; dünya tiyatrosu ise gelişmesini çoktan tamamlamış, yeni hamleler, arayışlar ve modern tekniğin imkânlarına ve modern çağın felsefesine uygun bir yeni değişim içindedir.

Gerçi bu değişim, dünya tiyatrosunda da, zaman zaman; hattâ bazı bölgelerde bir kısım ideolojik sapmaların emrinde görünüyor ve tiyatro, bir vasıta olarak kullanılıyorsa da umumiyetle tiyatro sanatı kendi kanunları ve kendi gücü ile tiyatro yazarını zorlamakta, tiyatro yazarının kaabiliyet ve muhayyele gücü tiyatro sanatını hâkim ve mutlak bir hale getirmektedir.

Bu, her şeyden, önce, bir umûmî kültür mes'elsidir; bir belli san'at kültürünün sınırına varabilmektir. Dünya tiyatrosu, bu seviyedeki seyircisini yetiştirmiş, şimdi yetiştirdiği, seyirciden tiyatro sanatının sonsuzluğuna varan bir yolculuğa hazırlanmasını istemektedir.

Tanzimattan beri bizim de bu seyirciyi yetiştirmemiz lâzımdı. Doğrusunu söylemek lâzımsa, bu imkân var idi de. Bir yandan Ahmed Vefik Paşa'nın çabaları, öte yandan Şinasi ve Namık Kemal'in gayretleri bugünkü anlayışımız içinde bile büyüktür. Cumhuriyet Türkiye'si'nin başlangıç tiyatrosu da günümüz Türk Tiyatrosu'ndan sağlam ve güçlüdür. Seyirci nice yorgunluklar -hattâ tehlikelere- rağmen yetiştirilmektedir. 1960 yılına kadar, sağlamca bir devir, devam eder. Devlet ve Şehir Tiyatroları'nda, gerçek tiyatro örnekleri verilir. 1960 yılından itibaren, beklenen artık gelişmiş bir Türk Tiyatrosu'dur; fakat güdük ve gülünç bir ideolojik panayır tiyatrosu mantar gibi türemeğe başlar. Buna tiyatro diyebilmek için insanın tiyatrodan nasibini almaması, tiyatroyu hiç bilmemesi lâzımdır.

Ama 1960 dan sonra Türkiye'de de -az da olsa- iyi tiyatro yazılmış ve oynanmıştır. Henüz genç bir-iki tiyatro yazarı var ki, yarın ki Türk tiyatrosunu kuracaklarına inanıyorum.

Yani, günümüz tiyatrosunu değil, **Yarın ki Türk Tiyatrosunu düşünelim** demek istiyorum.

Tiyatrolara gelince : Dünyanın her yerinde özel tiyatrolar gişeyi düşünür ama tiyatroya kıymadan, tiyatroyu hiçe saymadan, tiyatro sanatına saygı duyarak... Tabii seviyesiz ve ideolojilerin emrinde olan tiyatroları sayı dışı bırakarak konuşuyoruz, bunlar çığırkanlardır.

Diğer milletlerin resmî tiyatroları da hatır için eser oynamazlar; kaabiliyetleri olan yazarı yetiştirmek mes'elesi bir yana; değeri olmıyan bir eser kimin olursa olsun repertuara alınmaz, ölçüleri san'attır.

2 — İdeal tiyatrodan ne kastediyorsunuz bilmiyorum. Sizin, benim, bir başkasının ideal diye bildiği düşünce tarzına göre değişir bu sorunun cevabı. Bence, tiyatroyu bir vasıta olarak değil de bir gaye, bir san'at olarak kabul ve bu ölçüden hareket etmek, seyirciyi ideal tiyatro dediğimiz sınıra ulaştırır. Bunun için de tiyatro yazarken, tiyatro seyrederken bütün peşin hükümlerimizden sıyrılmamız şarttır. Yoksa tiyatroyu alelâde bir vasıta sanırsınız.

3 — Millî tiyatro her şeyden önce dildir. Zannedilir ki köyü anlatmakla millî tiyatro yaratılır.. Türkçeye benzemeyen bir Türkçeye değil köyü Türk Bayrağını bile anlatmağa kalksanız millî olamazsınız.

Sonra; gelenekler, örfler, âdetler vardır. Köyü yahut kasabayı yahut büyük şehri veya Türkiye'nin mes'elelerini geleneksiz, örf-süz, âdetsiz anlatırsanız; veya uydurma, yakıştırmaca, Batı'dan veya Doğu'dan çalma geleneklerin, örfün ve âdetlerin üzerine kurulmuş olarak anlatırsanız; yine millî olamazsınız. Bu düzene hücum ediliyorsa, bu düzen yıkılmak isteniyor veya tenkidi yapılıyorsa bile yine bütün renklerini vermezseniz dünya tiyatrosu yanında millîlik şöyle dursun, gülünç olursunuz.

Kısaca söylemek gerekirse, sağlam ve gerçek bir dilin yanında, kakkahanın veya te-bessümün bile millî olması gerekir.

4 — Birinci sorunuzun cevabında kısaca vermeğe çalıştım. Canlı bir misalle değerlendireyim: Kentler'inin çabasını seviyorum.

Türkçe Konuşan ve Oynayan Her Tiyatro Millidir

● Vasfi Rıza ZOBU

1 — Türk Tiyatrosu, benim başladığım 1914 yılından buyana, adım adım ve âheste bir tempo ile de olsa, öyle yol aldı ki: geçmiş senelerde tiyatro ve tiyatrocuların nasıl yokluk içinde didindiklerini, görerek ve yaşayarak bilmeyenlere, bunu tasvir edip hakikati göstererebilmek çok güçtür. Seyircisi mahdud, kazancı senbolik, binadan mahrum, maddî ve mânevî yardımdan nasibi olmayan bir sanat idi ki: tam «müsliman mahallesinde salyangoz satma» tabirine uygun, karşılık görmeyen boş bir hareketden başka bir şey değildi. Türk milletinin de, medenî batı milletlerinde olduğu gibi bir «tiyatro» ya sahip olmalarının lüzumuna, bir derviş inancı ve bağlılığı ile kendini vermiş olan tiyatro sanatçılarından başka, samimiyyetle inananı yok gibidir. Rumeli'nden Kafkaslar'a, Karadeniz'den Yemen'e kadar hudûdu olan Osmanlı İmparatorluğu'nun, on altı kişilik kadrosu olan tek Dârülbedayî'den başka tiyatrosu olmayışı, bunu yakın zamanlara kadar çiftleşdiremeyişî: halkımızın «tiyatro ihtiyacı derecesini» anlatmağa kâfi gelirdi.. Şimdi yurdumuzun Doğusu'ndan Batı'sına, Kuzey'inden Güney'ine şöyle bir kuş bakışı göz atarsak köylerimize varıncaya kadar «özel tiyatro heyetleri» ve onların fa'aliyetlerini görürüz.. Her «teşekkül» umûmî «istek» karşısında kurulur. Ohalde: «tiyatro seyretme ihtiyacı», Türk halkı arasında yaygın bir hale geldi. Gittikçe de artma alâmetleri göstermektedir.. Güzel sanatlar: kültürlü milletlerin içinde yükselir. Mademki biz de «okuma» yolundayız. Tiyatromuz da bu yolda kıymetlenecektir.

2 — Tiyatroyu üç varlık meydana getirir: muharrir, aktör ve seyirci. Bunların teki eksik olsa: tiyatro var olamaz. Biraz evvelde söylediğim gibi, bunları «umumî kültür» temin eder. Dünden bu güne çok üstünüz. Geleceğe ümidle yürüyoruz. «İdeal tiyatro» dediğiniz de bu yolda olacaktır.

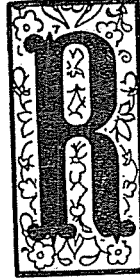
3 — Türkçe konuşan ve oynayan her tiyatromuz «millî» dir. «Tercüme eser»: «millî» olmayabilir. Ama onu Türkçe olarak oynayan tiyatro «millî» dir. Uçaklarımızı yabancılar yapar, ama onları Türk pilotları kullanınca «millî havacılık» olur.

Dördüncü sorunuza da bundan evvelki bendlerde cevap vermiş oldum. Tekrar etmeyelim..

Neşriyat • Tenkid • Tahlil

KOMÜNİZME REDDİYE

Semahaddin CEM

Ühcularla Maddeciler yeryüzünde dâima karşılıklı mücadele içinde bulunmuşlar; Rûhcuların hemen her def'asında galip gelmeleri sonunda Maddeciler siner ve susar gibi olmuş, sonra yine sinsî sinsî habîs faaliyetlerine, cemiyetlerde tutunmağa çalıştıkları derece ve nisbetlerde, başlamışlar ve zaman zaman devam edegelmişlerdir. Marx'danberi sözüm ona yüksek bir felsefe (!) sistemine bürünen Târihî Madencilik ile ihtilâlcî ve anarşist Sosyalizm ve Komünizm, bilhassa İkinci dünya savaşından sonra, zâhiren de olsa, cihanın bir çok bölgelerinde, dinmeyen bir ağrı ve bir zehir tabakası gibi yayılmak ve hür dünyanın başına en büyük belâ, en korkunç tehlike olma istidâdını göstèrmekte bulunmuştur. Mâneviyatın ve milliyet duygusunun, millî ahlâk şûrunun zayıflamağa yüz tuttuğu topluluklarda Komünizm'in istilâcî tehlike çanı çalmağa ve yayılma zemini hazırlanmağa başlamış sayılmalıdır. Târihî Maddeciliğin en büyük hasmı «manevî kıymetler sistemi» dir. Her müesseseye binbir entrika ile girmeğe ve müdâfilere hattâ fedâiler bulmağa muvaffak olan târihî maddeciler her şeyden önce an'anelerin düşmandırlar. Taarruzları da elbette ve muhakkak an'anelere karşı olacaktır. Milliyetlere taarruz edecekler, dine ve mukaddesata taarruz edecekler, târihe ve millî değerlere ve dile saldıracaklardır.. Bunlar, onların şaşmaz ve değışmez gizli veya açık taarruz plânlarının esâsıdır. Millî varlıklarını, mütecânis mânevî birliklerini, güzel müsterek dillerini ve ahlâkî an'aneleriyle mânevî diğer değerlerini kaybetmeğe ve hiçe saymağa başlayan küteller ve insan yığınları bir müddet sonra târihî maddecilerin kurdukları amansız gerilli ağların içine büyük gaflet ve perişanlıkla düşmekten kurtulamazlar.

İçtimaf adaletin kurulması ve iktisâdî refâhın bütün halk tabakalarını saracak şekilde yükselmesi komünistlerin ve gaafil kapitalistlerin hiç işlerine gelmez. Halbuki halktan alınan halk'a mutlaka ve muhakkak geri vermek şarttır.

Dünya medeniyet ve hakkaniyet tarihinde en büyük inkılâb ve intibah olan İSLÂMİYET, meydana getirdiği içtimaf ve iktisâdî müesseseleri ve teşkilâtlarıyla yeryüzünde büyük bir

refah seviyesinin devamlı surette hakim olabileceğini ifşâ ve isbât etmiştir. Bu müesseseleri tatbik mevkiine koymak, komünizme o diyarda vurulacak en kuvvetli ve tesirli darbelerden birini ve en ehemmiyetlisini indirmek demektir.

Yoksa, sefaletle sefâhatin âdetâ kucaklaştığı ve kolektivitele-
rin asıl bünyesi ve nüvesi olan orta tabakanın silinmeğe başladığı, mülkiyet duygusunun zayıfladığı ve diğer taraftan müfrit kapitalist istismarının arttığı beşer topluluklarında mânevî değerlerin yıkılışını bildiren alâmlar düdüğünün sesini ve tarihi maddecilerin hain te-
bessümlelerini görmek ve zafer sayhalarını işitmek işten bile değildir..

Bir kimse ne kedisini satacak kadar sefil ve ne de karşısındakini satın alacak derecede sefil olmayacaktır. İşte İslâmiyet'in iktisadiyât sistemini böyle bir ahlâkî muvâzene müteârifesi içinde öz olarak toplayabiliriz. Büyük Peygamber Hazreti MUHAMMED: «İnsanlar bir tarağın dişleri gibi, birbirine müsavidir» buyuruyor: Bu müsavat (eşitlik), komünizmdeki ve kolektivizmdeki sefaletin müsâvatı değil, teessüs edecek içtimâî adaletteki müsâvat müessesesidir. İçtimâî adâletin teessüsüne ve mânevî değerlerin yükselişine içtimâî şûurun rûhî basamaklarından gidilir. İçtimâî şûurun teşekkülü için ise, ferdi şûurun uyanması şarttır. Ferdi şûur olmadan içtimâî şûurun teessüs ve teşekkülünden bahsedilemez.

Komünizmi yere serecek olan dîn, ahlâk ve milliyet cemiyetlerin bakaası için elzem olan en kuvvetli ve kıymetli mânevî değerlerdir. Ferdi kanaât duygusu, içtimâî teâvün, insanlara yardım fazileti hep bu mânevî kıymet ve şûurdan meydana gelir. Onun içindir ki İslâmın Büyük Peygamberi: «İrâd ve akarı edinmekte ileri gitmeyiniz, zirâ dünyâya meyledersiniz!» ve «kendiniz için sevdiğiniz ve arzû ettiğiniz bir şeyi diğer insanlar için de sevinceye ve arzu edinceye kadar iymân etmiş ol-

mazsınız» buyurdu.

Milletlerin an'anelerini parçalamak, onların mukades saydıkları mâzileriyle irtibât ve alâkalarını kesmekle mümkündür. Târihi materyalistler bu hususta pek ustadırlar. Yeni nesillerin eski nesillerle irtibat ve alâkalarının nasıl ve ne şekilde kesileceğini gayet iyi bilirler ve ona göre hesaplarlar.. An'aneleri parçalamak ve nesilleri kuşaklarla birbirine düşürmek için müşterek olan mânevî değer ve fâziletlere taarruz ederek onları yok etmeğe çalışmak onların hedefi ve gayesidir. Dil, din ve târih en başta gelen üç hedef ve üç ana mevzudur. Mânevî değerlerin baş tacı edildiği cemiyetlerde târihi madecilik ve komünizm asla tutunamaz!

O nların, o mâhutların ürkütüğü ancak din ve milliyet duygusunun mütecânis kuvvetidir. Tarihi maddeciler de, hürriyet-adalet- müsavat mefhumlarından hareket ederek sistemlerini rejim halinde cemiyetlere tatbik etmek isterler. Onların lûgâtlarında yalnız (dîn) ve (milliyet) kelimelerine yer yoktur. Hürriyet, adalet ve müsavat iddialarındaki samimiyetsizlikleri de böylece kolayca anlaşılır. Zira hürriyet, adalet ve müsavat mefhumlarının müessesese halinde tatbik mevkiine konduğu ülkelerde din en yüksek serbestisine sahiptir; halbuki târihi materyalizmin ve komünizmin buna hiç müsamahası ve tahammülü yoktur. Çünkü orada devlet her şeydir ve her şey de devletten ibarettir.

Târihi maddeciler, ihtilâlcî ve anarşist sosyalistler ve bir kelimeyle komünistler, dîni yıkmak için mânevî değerlerin temeli olan ahlâk ve mukaddesata öldürücü darbeler indirirler; milliyet duygusunu dağıtmak ve yıkmak için de milletlerin târihlerine ve dillerine acımadan saldırırlar. Bu tehlikeli taarruzlara karşı ferdi şûur uyanık olmalı ve ferdlar birleşerek içtimâî şûuru kurmalıdır. Bu yapılmazsa, gaflet ve alâkasızlık pek pahalıya mal olabilir.. Târihi maddeciliğin ve komünizmin yıkılması şarttır. Bunun için fer-

di şûur uyanmalı, içtimâî şûur teşekkül etmeli ve ferdi şûuru içtimâî şûura bağliyacak olan mânevîyât köprüsü derhal ve behemehâl kurulmalıdır.

Hür milletler arasında ve demokrasi dünyasında kütlelerin, «sosyalizm» den çekinmesi, onun komünizme giden yollardan biri olması sebebine bağlanmaktadır. Zirâ komünistler her şeyden önce sosyalisttir. Refâha kavuşmuş yüksek seviyeli medenî cemiyetlerde elbette bir sosyalizm mes'elesi, bir sosyalizm davası mevcut olmaz. Bu cemiyetlerin, sosyalizm merdivenine hiç te tırmanmağa lüzum görmeden terakkî ve tekâmüle ulaşmaları ise cidden dikkate değer bir keyfiyettir. Serbest teşebbüs sistemi, bu sistemin âdilâne ve muvâzeneli tatbiki, cemiyetlerdeki sosyalist kaymaları ve sonu tehlikeli olabilecek ihtilâlcî ve devrimci rejimlerin nüfuz ve tesirini tamamen önler. Sefâleti bertaraf etmek, okuryazar sınıfları çoğaltmak, hayat seviyesini yükseltmek, dîn ve vicdan serbestisini kurmak için demokrat rûhlu hür dünyanın sosyalizme hiç ihtiyacı yoktur. Baskıdan doğma emniyet, cemiyetlere huzûr getirmez!

Demokrasi, müşterek konuşma hürriyetine sahip olmak faziletidir. Bu faziletin de sosyalizme ve diğer kapalı rejimlere ihtiyacı olmayacaktır. İslâm demokratik devlet rejimi, insanın kendi durumunu sürekli olarak düzeltmesi ve hayırhahlık arzusu üzerine kurulur.

S erbest, hür fikirli bir cemiyet meydana getirmek için okuryazarları çoğaltmak ve sefâleti önleyici, fakr ve zarûreti giderici tedbirleri sür'atle almak lâzım gelmektedir. Maarif ve terbiye müesseseleri, milliyetçi ve mânevîyâtçı gayelerle harekete geçerek cemiyetlerin mânevî refâhını ve rûhî saadeti hazırlarken ve bunu temin ederken, iktisâd müesseseleri de madî refâhı ve kütle saadeti getirici hürriyetsever ve âdil bir iktisâdî siyaset ile hareket edecektir. Hukuk nizamı ve âdilâne murakabe içinde bir ikti-

sâdı politikanın kurulmasını ve kütleleri sevinç ve emniyetle refâha doğru götürmesini, mânevîyatçı milliyetçi bir maarif sisteminin (nizâmının) yardımıyla mümkün görüyoruz. Sosyalist ve komünist rejimlerin milliyetçiliği ve mânevîyatçılığı yoktur; fakat hürriyetler rejimi olan demokrasi bu imkâna, bu meziyete sahiptir. Milliyetçi ve mânevîyatçı muhâfazakâr maârif ile âdil ve murakabeli bir iktisâd siyâseti, anarşist ve ihtilâlcî rejimlerin tehlikeli nüfuz ve tesirlerine karşı en kuvvetli silâhtir ve en iyi müdafaa vasıtasıdır. Maârif, mânevî kalkınmayı; iktisâd da maddî kalkınmayı temin edecektir.

Sosyalistlerin ve komünistlerin karşısında zayıf olmağa ve hattâ ufak bir zaaf eseri göstermeğe hiç gelmez. Usûllerinin ne derece zekîce, fakat caniyâne ve hunharca olduğu bu asrın hür insanların hemen cümlesinin bildiği şeydir.

Mânevî amilleri ve değerleri

hiç nazara almadan cemiyeti bir ozomatlar yığını hâlinde görmek ve göstermek isteyeh gafiller, hürriyet ve adâlet fikrine ihânet edenlerdir.

Mânevîyat ile mukaddesâtı ve milliyeti inkâr ve reddeden rejimler, dîn duygusunu kaybeden cemiyetler için biçilmiş kaftan gibidir. Cemiyetleri izmihlâle, kökü dışarı Cemiyetleri bu türlü mukadesât düşmanı teoriler sürükler.. Sosyalist rejimlerin asıl gizli maksadları, toplulukları anarşiye (kargaşalığa) düşürmek ve ilmi lâflar altında gayet mâhirâne ve kurnazca komünizmi tesis etmektedir. Komünizmi yayılmasını önleyebilecek olan en müessir silâh ve ilâç: mânevîyatçı ve mukadesatçı muhafazakâr bir muvâzeneli iktisad sistemidir. Bu da demokratik nizâmın temeli olan İslâmiyet'te mevcuttur. Demokrasiyi tam olarak tatbik etmek demek, ilâhiyyât müesseseleriyle tamamiyle bütün vefebeleriyle serbest bırakmak ve ona

hürriyet içindeki haklarını verecek büyük bir müessese sıfat ve haysiyetiyle onu tanımaktır.

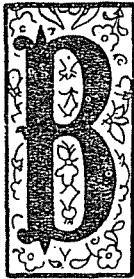
Bütün siyâsî ihtilâlcî ve anarşist «izm»lerin gayesi nazari olarak dâima cemiyete sağlam bir istikamet vermek, yeni ve dürüst bir nizâm getirmek ve bunun için muayyen vasıtalarla harekete geçmektir. Fakat, maalesef, hiç biri düzün ve devamlı bir sulh, huzûr ve şükûn sağlıyamamış, bunlar kâğıt üzerinde ve örümcekli raflarda kalmıştır. Çünkü haris şahıslar ekinde ve tatbıkatta iş değişmiştir.

Manevî temellere dayanmayan (izm)lerin ömürleri dâima az olacaktır; komünizm bunların en başında gelir.

Erken veya geç, komünizm muhakkak bir gün yıkılacaktır. Bugün ric'at ve tereddüt devresindedir.

Komünizmin sefâleti, hür dünyanın müşterek saadetinin başlangıcı olacaktır.

HİRİSTİYANLIKTAKİ HURAFELER

ir cemiyetin içtimaf bünyesi bozulduktan sonra, Allah o cemiyete bir lütuf olarak yeni ve saf bir dîn göndermiştir. İşte zamanla içtimaf bünyesi bozulan Yahudi cemiyetine Allah, Hz. İsa'yı peygamber olarak göndermiştir. Fakat bu din de kendisinden önce geçen dinlere musallat olan şen'i âfetten kendisini kurtaramamıştır. Bazı kimşeler tarafından kasıtlı veya kasıtsız olarak bir takım bozuk itikadlar bu saf ve temiz olan dini ifsad etmiştir. Biz burarda bunlardan sadece kasıtlı olarak sokulan hurafe ve bozuk itikadlardan bahsedeceğiz:

Hristiyanlığın yayıldığını gören yahudiler bunu önlemek için çok uğraştılar. Önceleri kılıçla işi halletmeye baktılar. Fakat kılıçla bunun önünü almanın imkânsız olduğunu anlayınca başka yollara baş vurmaya başladılar. Yahudiliğin müfrit bir mezhebine bağlı olan Pavlos adında bir fedâi ve aynı zamanda hristiyanlığın takibçisi olan bu kumandan bir gün Şam'a kaçan zavallı Hristiyanları takib ederken âniden durur ve kendisine İsa'nın bir hitapta bulunduğu yalanını uydurur. Bundan sonra bir Hristiyan azizi olan Pavlos (Saint Pol) elinden geldiği kadar bâtil itikadları Hristiyanlığa sokmak için çalışır. Yahudiler bu adamın yahudi olmadığını iddia ederlerse de hakiki bir yahudi alimi ve kumandanı görmüş, bütün dinler hakkında geniş bir malûmata sahib olduğu gibi Eski İnan dini asıllarından Işık hakkını Mitra mezhebinin kendisinde büyük bir tesiri görülür. (2) Hristiyanlıktaki âyinlerin bir çoğunun Mitra mezhebindeki âyinlere benzemesi rastgele bir tesadüf olmasa gerek.

(1) Cihan Tarihinin Umumî Hatları C. 3. S. 19

(2) Cihan Tarihinin Umumî Hatları C. 3. S. 19

● Ziya KAZICI

Şunuda belirtelim ki, kimin tarafından yazıldığı kat'iyetle belli olmayan bugünkü İncillerin Pavlos'un mektuplarından sonra yazıldığı kaale alırsa durum daha iyi bir vüzuhiyet kasb eder. Keza bu adam Hristiyanlığa teslisi (Trinite, sokmuştur. İznik Konsilinde bin delegenin içinden sadece 318 kişinin reyile bugünkü teslisi iddia eden İncillerin kabul edilmesi yahudi parmağının nasıl her tarafta oynadığını gösterir. Zateni putperest olan imparator Konstantinin bu dini (Hristiyanlığı) kabul etmiş gibi görünmesi siyasi bir takım sebeplerden ileri geliyordu.

Hz. İsa bu saf dinin bozulacağını önceden biliyordu. Fakat bunun önüne geçeninin de mümkün olamayacağını biliyordu. O bunun için defalarca Havariyununa ikazda bulunmuştu. «Sakinin da Ferisiler ve Sadukilerin hamurundan kaçın. (3) Fakat Havariyyun bu ince tebligatı anlayamamışlardı. Kaza bu husus Matta 16: 7-12 de daha güzel ifade edilmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere demekki bu din bozulacak ve fakat bir gün bu açığa çıkacaktı. (4)

Zaten Allah'ın (C.C.) bir elçisi olan Hz. İsa'nın «Bana tapın, ben sizin ilahınızım sizi kurtarmak için kendimi feda ediyorum» gibi sözler söylemesi imkânsızdır. K. Kerim bu hususu bize şöyle ifade eder : «Allah, Ey Meryem oğlu İsa, insanlara Allah'ı bırakıp ta beni ve annemi iki tanrı ediniz diyen sen misin? dediği zaman o, (şöyle) söyledi: «Seni tenzih ederim (Ya Rabb) hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söylemiş isem elbette bunu bilmişsindir. Benim içimde olan (her) şeyi sen bilirsin ben ise senin zatında olanı bilmem. Şüphesiz ki gaybı hakıyla bilen sensin Sen.» K. Kerim Maide suresi 116. ayet Bu ayet-i kerimeden anlaşılacağı üzere Hz. İsayı böyle putperestlik, Mitra Mezhebi ve diğer üçlü dinlerin karışımı olur. K. Kerimin ifadesinde gerçek şahsiyetini bulan Hz. İsa bunlardan tamamen uzaktır. Bizzat Hz. İsa tarafından dinin İslamla gerçek hüviyetine kavuşacağı izah edilmiştir. ve bu bir kitabın mevzuunu doldurabilecek bir hacimdedir.

Hristiyan tarihinin milâdın ilk iki asrına ait olan kısmı son derece karanlıktır. Hristiyanlar yeryüzünün her tarafına dağılmışlardı. Bu zamandaki fikirleri, ibadet ve itikatları, merasim ve ayinleri hakkında çok az bir bilgiye sahibiz. İsanın muasırları olan yahudi ve müşrik müelliflerden hiç birinin İsanın hayatına dair en ufak bir malûmat bırakmaması çok mânâlıdır. (5) Görüldüğü gibi İsanın hayatı hakkında tam bir bilgiye sahip değiliz. Bu durumda iken İsanın hayatı etrafında söylenen ve açıklanan bilgilerin ilmi bir değeri olmasa gerek. Zira bazı yabancılardan İsanın hayatına aktarılan efsanevi hususların boş bir hayal olduğu artık hristiyanlarca da kabul edilmiş bir gerçektir. Cihan Tarihinin Umumi Hatları adlı eserinin C. 3. 18-23. sayfalarında İsanın telkinatına ilave olunan akideler başlığı altında bir hristiyan yazar şöyle demektedir: «...Şu meçhul devre esnasında Hristiyan dini ile Mitra, Serapis (Oziriz), İzis, Horus mezhepleri arasında bir halitanın meydana gelmiş olduğu görünür. Zahirde göre Hristiyanlık ibadet gününden cumartesi yerine güneş günü (Pazar olsa gerek), dini merasimlerde ziyadesiyle ışık kullanma adetini, çobanlar kussasını Mitra Mezhebinden almıştır. Hatta İsanın kanında yıkanma olayı, İsanın şehadetine dair bazı hristiyan mezheplerinde kullanılan tabirler de ihtimal oradan alınmıştır... İsanın ölümü, başına dikenli bir tacın geçirilmesi, bağrının kargılanmış olması, çeşme gibi kanların akması ve daha birçok unutulmuş hikâye Mitra Dininin esasını teşkil ederdi. (Yukarda bu dini ifsad için çalışan Yahudi Pavlosun bilhassa İran Dini Mitranın tesiri altında kaldığını izah eylemiştik.) Keza aynı yazar devamla şunları söylemektedir: «Hristiyanlığın İskenderiye'deki Serapis - İzis - Horus, mezhebinden yaptığı iktibasat daha fazladır. Serapis'in oğlu olmakla beraber, bunun aynı nüşhası farz olunan «Horus'un» şahsiyetini nazarı dikate alan hristiyanlar Pavlos'un erkan ve merasiminde kendilerine hüveyda olan İsa nasiyesini kıyas tarikiyle Horus'a benzetmiş olmaları tabiidir. Bunun neticesi olarak Meryem ile İzis'i aynı şahsiyet farz etmişlerdir. Bu faraziye üzerine Meryem'i hemen uluhiyete yakın bir makama irtifa ettirmek için bir hatve (adım) atmak lâzımdı. Bu da atılmış ve Meryem yarı ilâh olmuştur.»

(3) Matta 16 : 6

(4) Adalet Müllkün Temelidir. Türkiyede Hakimler Var. S. 19-20

(5) İsa Meselesi, A. Hilmi Ömer. S. 4

Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği gibi bazı yerlerde (Arabistan ve havalisindeki Hıristiyan mezheplerinden bir kısmı Meryem'i tam bir ilah olarak kabul ederler.)

Aynı şekilde Hıristiyanlık zamanındaki iptidai dinlerden haberi olmadan bir çok şey almıştır. Origene, Plotin, Augustin gibi müelliflerin eserleri bu zamanda muhtelif mezheplerin birbirinden bir çok şey aldıklarını isbata kâfidir. Bunun içindir ki Hıristiyan papazları Mısır rahipleri gibi resmen başlarını tıraş ettiler ve bunların kıyafetlerini kabul ettiler. Yine aynı şekilde Budda'nın dininde olduğu gibi birdenbire Saint Pierre Roma'daki mihrapta belirir. Bu maya-sız ekmek İsa'nın cisminden başka bir şey değildir der.

Hıristiyanlıktan önce yer yüzünde birçok üçlü din vardı. Sonradan toplanan İznik Konsili, Pavlos'un istediği şekilde yazılan ve teslisi savunan İncilleri kabul etmek suretiyle bu dinleri örnek almıştır. Aralarındaki benzerlik çok nettir: Şöyleki: «Mısır'da Oziris esrarı, Yunanistan'da Demeter esrarı, Dionyos ve Arphique esrarı, Anadolu'da Attis esrarı. Bütün bu tanrıların hepsi, İsa'nın öldüğü gibi feci bir surette ölmüşler, fakat bu dünyada yahut ta öbür dünyada tekrar dirilme bahtiyarlığına ermişler.

Bütün bu yukarda saydıklarımızdan şu sonuçları çıkarabiliriz:

Birinci : -İnsan- Allah İsa, sonbaharda doğuyor, ilkbaharda ölüyor. Keder ile sürürün yek diğerlerini takip eden tezahürleri arasında ölümünün üçüncüsü günü tekrar diriliyor. (Bu dirilme olayının da ilmi bir şekilde izahı yoktur ve görgü şahidi olarak bilinen Necdi Meryem'in kendi hayalinde canlandırdığı mevhum bir şey olduğu E. Renan'ın İsa'nın Hayatı adlı eserinde belirtilmektedir.)

İkinci : İsa İbadeti, beden ve cesedi olan ekmek ve şarapla merbuttur. Tıpkı buğday veyahut şarabın Oziris veya Dionyos'un bedeni ve kanı olduğu gibi.

Üçüncü : İsa diğer esrarlı dinlerin Allahı gibi çarınha gerilerek hiç lâayık olmadığı bir ölümlerle ölüyor.

Dördüncü : Tıpkı esrarlı dinlerin mükedder ve mihnetli anneleri ve zeyceleri ta'zim etiği gibi, İsa yanında annesi, bakire annenin mazhar-ı tazim olduğunu görüyoruz.

Beşinci : İsa esrarlı dinlerin insan tanrıları tarzında bir halaskârdır.

Altıncı : Ziraatçı dinlerde, cemiyetin umumî hayır ve menfaati namına bizzat kendini kurban eden tanrılar gibi, İsa da beşeriyeti günahlardan kurtarmak için kendini feda etmiştir. (6) Bunlar bize gösteriyorki teslis sonradan hıristiyanlığa kasıtlı olarak sokulmuş bir takım batıl hurafelerdir. Bir ilaha, bir kadının karnında dokuz ay çömelmesi layık olmayan bir şeydir.

(6) İsa Meselesi'nden özetlenerek alınmıştır.

HİKMETLİ SÖZLER

İMAM ŞAFİİ

- *Nefsânî arzuları azgın olanlar, kendilerini ibâdete vererek onları yensinler.*
- *Mürüvvet, imanın başıdır. Eğer soğuk suyun mürüvveti yok edeceğimi bilsem, asla soğuk su içmem.*
- *Haksız sözleri tasdik eden dalkavuktur.*
- *Sende olmayan bir iyilikle seni öğenin, kızdığı zaman sende bulunmayan bir fenalıkla seni yereceğinden şüphelen olmasın!*
- *Sâdik dost, arkadaşının kusurunu görünce ihtar eder, ifşa etmez.*

Haberler

İSLÂM MEDENİYETİ

MEZUNLARIMIZ TAYİN EDİLDİLER

1968-69 öğretim yılında İstanbul, Konya ve Kayseri Yüksek İslâm Enstitülerinden yaz ve güz dönemlerinde mezun olan arkadaşlarımızdan tayinleri yapılanların isimleri ve yeni vazifelerini, başarı dileklerimizle okurlarımıza arz ederiz. Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilâtında görevlendirilen mezunlarımız bu listeye dahil değildir.

İSTANBUL MEZUNLARI:

Adı soyadı	Vazifesi
Abdülbaki Turan	Kars İmam Hatip Okulu
Ziya Kazıcı	İsparta « « «
Nurettin Aslan	Denizli « « «
Hasan Güneş	Adana « « «
Mehmet Öztürk	Kırşehir İlköğretmen Okulu
Mevlüt Sarı	Malatya İmam - Hatip Okulu
Ahmed Coşkun	Sakarya, Arifiye İlköğretmen Okulu
Niyazi Abay	Sivas, İ. H. Okulu
Orhan Konuksever	Ağrı, İlköğretmen Okulu
İsmail Torun	Yozgat, İ. H. Okulu
H. Mehmed Dolaz	Mardin İ. H. O.
A. Yaşar İpek	Düzce, İmam - Hatip Okulu
İbrahim Ünal	Afyon « « «
İbrahim İşcanlı	Manisa « « «
Mehmet U. Cengiz	Diyarbakır İ.H. Okulu
Süleyman Şen	Edirne İmam Hatip Okulu
Ali Osman Boylu	« « « «
İ. Hakkı Çıttır	Tokat « « «
Durmuş Ali Aydın	Uşak « « «
Muhsin Bulutgöçer	Antakya « « «
A. Vehbi Vakkasoğlu	Adıyaman « « «
Mehmet Öztürk	Ordu « « «

KONYA MEZUNLARI

H. İbrahim Madendere	Tokat İlköğretmen Okulu
Ramazan Okur	Kars, İğdır Lisesi
Mustafa Bekler	Tokat, Niksar Lisesi
Turan Özyurt	Gümüşhane Öğretmen Okulu
Ahmet Oğuz	Diyarbakır İmam Hatip Okulu
Bekir Çam	Samsun İmam Hatip Okulu
Ziyaeddin Güneş	Diyarbakır İmam Hatip Okulu
Ali Servet Can	Bursa İmam Hatip Okulu
Mehmet Şener	Erzurum İmam Hatip Okulu
Mehmet Topçu	Afyon, Emirdağ Lisesi
Hayati Akbiyık	« Sandıklı Ortaokulu
Abdullah Soğukpınar	Adana İmam - Hatip Okulu
Ahmed Erdoğan	Karabük Yenışehir Ortaokulu
Mahmut Parlak	Samsun İmam - Hatip Okulu
Salih Parlak	Trabzon « « «
Ahmed Karakuş	Artvin, Arhavi Lisesi
Rifat Topuz	Tokat İmam Hatip Okulu
Mehmet Güngör	Yozgat « « «
Ömer Yılmaz	Amasya, Merzifon Lisesi
İsa Ufak	Kars İmam Hatip Okulu
Mustafa Keleş	Erzurum » »
Fuad Adıgüzel	Rize » »
Abullah Garibçin	Ordu » »
Osman Eğin	Muş » »
Zeki Kay	Erzurum » »
Fahreddin Gül	Çorum » »
Hüseyin Gökmen	Urfa » »
Çelebi Şahiner	Çorum » »
Hasan Gönen	Bolu, Gerede İ.H. Okulu
Mehmet Yörük	Çankırı İmam Hatip Okulu
Musa Çevik	Manisa » »
Mahmut Güler	Merzifon » »
Salih Odabaşı	Zonguldak » »
Yusuf Akın	Manisa, Demirci İ.H. Okulu
Ömer Uzun	Gümüşhane İmam Hatip Okulu
Şevki Ünal	Mersin. İmam Hatip Okulu
Rasül Öktener	Malatya » »
Mehmet Böke	Niğde » »
Mehmet Özdeş	Urfa » »
Dursun Gümüş	Kırşehir » »
Mehmed Aydemir	Demirci » »
Hamza Yalçın	Bolvadin » »
Mehmet Özeke	Urfa » »
Cemal Şahin	Bilecik » »
Veysel Demir	Kastamonu » »
Hayati Yağcı	Kırşehir » »
Ali Karataş	Ordu » »
Kerim Uysal	Van » »
Ali Totan	Diyarbakır » »

Selahattin Çalışkan	Demirci	İmam Hatip Okulu
Necati Kılıç	Kars	»
Ömer Akdoğan	Urfa	»
Durmuş Karaca	Diyarbakır	»
Recep Işık	Nevşehir	»
Celil Akkoç	Bitlis	»
Hilmi Pehlivan	Uşak	»
Şakir Öksüz	Urfa	»
Kadir Keskin	Biga	»

KAYSERİ MEZUNLARI

Necmeddin Gevri	Maras İmam Hatip Okulu
Kemal Tabak	Zonguldak, Safranbolu Lisesi
Mahmut Alın	Uşak İmam Hatip Okulu
Mehmet Güneş	Malatya »
Ali Güney	Giresun »
Mustafa Pehlivan	Gümüşhane »
Mithat Çakıcı	Bilecik »
H. İbrahim Arısoy	Erzincan »
Şaban Aydoğmuş	Kastamonu »
Sabit Abdülazizoğlu	Afyon »

YÜKSEK İSLÂM ENSTITÜLERİ YENİ DERS YILINA BAŞLADI..

Yüksek İslâm Enstitüleri 1969-70 ders yılına başlamışlardır. Toplam olarak 500 İmam Hatip Okulu mezununun birinci sınıfa devam hakkını kazandığı Yüksek İslâm Enstitülerinde açılış günü törenler tertip edilmiştir.

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde, okunan Kur'an-ı Kerim'den sonra Okul Müdürü Doç. Dr. Salih Tuğ, öğrenci ve misafirlere hitaben bir konuşma yapmıştır. Müdürün konuşmasından sonra Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun açış dersi ile yeni ders yılına başlanmıştır.

Diğer Yüksek İslâm Enstitüleri'ndeki törenlere de kalabalık bir misafir topluluğu iştirak etmiştir.

DİN EĞİTİMİNDE YENİ TAYİNLER..

M.Hulûsi Özkul'un Ankara İmam Hatip Okuluna öğretmen olarak tayini üzerine boşalan Din Eğitimi Genel Müdür Vekilliğine Necati İlhan Leblebicioğlu getirilmiştir.

Ayrıca Din Eğitimi Genel Müdür Muavinliğine de Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü Müdürü Mustafa Çinkılıç tayin edilmiştir. Ondan boşalan Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü müdürlüğüne ise hâlen Mustafa Çuhadar vekalet etmektedir.

İMAM HATİP OKULU MEZUNLARI CEMİYETLERİ FEDERASYONU KONGRESİ YAPILDI.

Türkiye İmam Hatip Okulu Mezunları Cemiyetleri Federasyonu'nun olağanüstü kongresi 26 Ekim 1969 Pazar günü Federasyon Konferans Salonunda yapıldı. Kongreyi İmam Hatip Okulu mezunlarıyla ilgililerden müteşekkil bir topluluk izledi. Olgun ve sakin bir hava içinde geçen kongre sonunda idare heyeti ve aşağıdaki arkadaşlar seçilmişlerdir:

Genel Başkan	:	Nurettin Höçük
2. Başkan	:	Faruk Kaya
Genel Sekreter	:	Hikmet Özdemir
Genel Muhasip	:	İbrahim Akdoğan
Veznedar	:	Sadık Ağaç
Üye	:	Mehmet Kervancı
Üye	:	Yusuf Bayraktar
Üye	:	Devlet Kabadayı
Üye	:	Mehmet Sener

Seçilen arkadaşlarımıza başarılar dileriz.

İSLÂMİYET HER YERE YAYILIYOR...

İslâmiyet Avrupa ve Amerika'da da süratle yayılmaktadır. İslâmiyetin yayılmasında en büyük âmil burada tahsil yapan müslüman talebeler ve mühtediler olmaktadır. Bilhassa mühtediler, sonradan benimsedikleri bu yeni dini yaymak için her şeyleri ile çalışmaktadırlar.

Dokuz sene önce İslâmiyeti kabul etmiş olan Amerika'nın Kaliforniya Üniversitesinde öğretim üyesi Dr. Hamid Algar Londra'da İslâmî konularda İngilizce konferanslar vermektedir. Dr. Hamid Algar aynı zamanda İstanbul şivesiyle çok güzel Türkçe de konuşabilmektedir.

İngiltere'de konferanslar veren başka bir mühtedi de Dr. Ahmet Saul'dur. Dr. Saul iki yıl önce İslâm'ı kabul etmiş, İrlanda'da ikamet etmektedir.

Dünyanın baş meselesi haline gelmiş olan sorumsuz ve isyankâr Hippilerden biri Müslüman olmuş ve Rahmi adını almıştır. Eski Hippi, yeni Müslüman Rahmi kendini Londra Camiinin hizmetine adamıştır.

ANKARA İMAM HATİP OKULU MEZUNLARI CEMİYETİ KONGRESİ YAPILDI.

1 Ekim 1969 Pazar günü kendi binasında yapılan kongrede, idare heyetine:

Başkan	:	Mehmet Kuzu
2. Başkan	:	İbrahim Akdoğan
G. Sekreter	:	Hamza Koru
G. Muhasip	:	Nurettin Höçük
Üye	:	Sadık Ağaç
Üye	:	Kemal Güran
Üye	:	A. Kadir Dikmen

seçilmişlerdir. Arkadaşlarımıza başarılar dileriz.

FIHRİST

İSLÂM MEDENİYETİ İKİNCİ CILTE NESREDİLEN MAKALELER FİHRİSTİ (Sütun Başlıklarına Göre)

Yazı	Yazarı	Mütrc.	Sayı	Sayfa
AHLÂK				
İlim, ahlâk ve fazilet	Hayreddin Güldiken	—	18	10
Ahlâkî Zaaflarımızın Sebepleri	M. Said Çekmegil	—	23	29
AİLE				
İslâma göre kadın	Dr. Mihriye Cavidan	—	22	28
İslâm kadını	Şükran Karahan	—	23	35
Maarif çilemiz	Şükran Karahan	—	22	42
BIYOĞRAFI				
Cemaleddin Efendi	Veli Ertan	—	21	22
Ed- Debûsi Ebu Zeyd Abdullah	Dr. Yusuf Ziya Kavakçı	—	14	25
Koca Sinan	Yusuf Doğanşafak	—	18	29
Mehmed Akif'in İnançları ve Seciyesi	Mahir İZ	—	17	29
Yunus Emre Enstitüsü	Hasan Özönder	—	19	27
COĞRAFYA				
Bağdat	Veli Ertan	—	13	28
Batı Afrika'daki İslâm Devletleri	G. Neville Bagot	S. Tülüçü	18	25
D İ L				
Lisanımızda soysuzlaşma	F. Senâi Sarper	—	18	17
DÜŞÜNEN GENCLİK				
Dinsizliğin tahribatı	Ali R. Temel	—	14	35
Devletin İktisâdî ve İçtimâî Vazifeleri	A. Rıza Temel	—	24	40
Gençlik Hakkında	Hikmet Selçuk	—	19	19
Gençlik Hakkında	Hikmet Selçuk	—	23	28
Geçmişte ve Zamanımızda Aşk	A. Kadir Sezgin	—	19	32
İnsan	Maruf Çaksu	—	18	33
İslâm'ın Üstünlüğü	Arif Erkan	—	15	35
Nesiller ve Kitaplar	Necat Birinci	—	13	31
EDEBİYAT				
İslâmî Türk Edebiyatında Ramazân için Yazılmış mısralar	Dr. Neclâ Pekolcay	—	16	22
İslâmî Türk Edebiyatında Tevhid, Münacaat ve Na'tler	Dr. Neclâ Pekolcay	—	15	14
Mevlid	Prof. Dr. Abdülkadir Karahan	—	19	12
Telif Eserler	Ali Murad Darval	—	20	42

HUKUK

El-Bezdevî Ebu'l Yusr Muhammed	Dr. Yusuf Z. Kavakçı —	16	31
El-Halvâî Abdu'l Aziz	Dr. Yusuf Z. Kavakçı —	15	20
İslâm'da Fertlerin Hukuku	Abdülkadir Udeh M. Özakkas	14	21
İslâm Hukuku ve Roma Hukuku	Dr. Yusuf Z. Kavakçı —	17	15
İslâm Hukukunda Adalet Esasları ve Adalet Teşkilâtı	Prof. Dr. Şakir Berki —	21	5
İslâm Hukukunda Adalet Esasları ve Adalet Teşkilâtı	Prof. Dr. Şakir Berki —	22	21
İslâm'da Hükümet, Millet ve aralarındaki mü-nasebet	Yusuf Kardavi E.Çiftçi	21	30
İslâm'da Ölçü ve Tartı	Celâl Yeniçeri —	13	11
Ticari Doğruluk	Bekir Yücel —	13	22

İKTİSAD

İslâm Ekonomisi	Av. Behçet Hüresin —	13	43
İslâm'da İşçi İşveren Münasebetleri	Osman Şekerci —	14	11
İslâm'da Fiat Tahdidi Meselesi	Y. Müh. Süleyman Karagülle —	18	22

İLÂHİYAT

Cemaat ve Bomba	İsmail L. Çakan —	13	44
Fennî Cihad	S.Arif Emre —	13	3
Kurban ve Bayram	Hasan Çelikkaya —	18	2
Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları	İsmail L. Çakan —	21	10
Hakkı Tavsiye Metod ve Vasıtaları (II)	İsmail L. Çakan —	22	7
İrtica Nedir?	Peyami Safa —	21	25
İslâm'da Haram ve Helal Mantiği	Celâl Yeniçeri —	15	6
İslâm'da Haram ve Helal Mantiği (II)	Celâl Yeniçeri —	17	7
İslâm'da Haram ve Helal Mantiği (III)	Celâl Yeniçeri —	19	2
İslâm'da Zekâtın Önemi	Yusuf El - Kardavi M.Erkal	16	14
İslâmiyette Türbe Ve Makbere	Ramazan Aslanbaba —	19	6
İslâm ve Batı	Dr. Muhammed El - Mağ- ribi Ö. Cebeci	17	2
İlahî Âleme Dalabilme	Hasan Çelikkaya —	23	6
Ramazan Orucu	Ali Özek —	16	8
Ramazan ve Oruç	Hasan Çelikkaya —	24	11
Ölümden Sonraki Hayat	Mevdudi H. Çelikkaya	14	7
Tez ve Antitez Mücadelesi	Mehmed Aydın —	15	2
Yolumuzun Safımızdaki Muarızları	Ramazan Aslanbaba —	23	18

MAARİF

Açış Dersi	Mahir İz —	16	28
Boykot Ve İşgallerin Ardından	Sabri Akdeniz —	15	23
Ders Ve İrsat	Ömer Kirazoğlu —	16	30
Hasbihal	Doç. Dr. Bekir Kütükoğlu	16	27
İmam Hatip Ok. Ve Köy Enstitüleri	Sabri Akdeniz —	17	20
İslâm'da Din Eğitimi ve Öğretimi	M.Zeki Canan —	13	7
İslâm Memleketlerinde Eğitim ve Kültür Prob- lemi	Prof. M. Zafer Ahmed El Ensari İ. Canan	13	18
İslâm'da Müsbet İlim	Prof. M. Zafer Ahmed El - Ensari İ. Canan	14	16
Okul-Cami	Av. Ergün Göze —	22	12
Türk Üniversitesi Can Çekişirken	Ali Mürad Daryal —	19	18
Türkiye'de Dinî Tedrisat	Prof. Dr. Ahmed E. Uysal	21	19
	Prof. Dr. Ali Fuat Başgü	19	15

MUSİKİ

Gençliğin Musiki Terbiyesi	İ.Semahaddin Cem —	18	40
Liselerde Hafif Batı Müziği Yarışması	Sabri Akdeniz —	19	38
Milli Muskimizi İleri Götürmek İçin Neler, Na- sıl Yapılmalıdır?	Edip Özışık —	13	37
Milli Muskimizi Nasıl Kurtarırız?	Edip Özışık —	15	41
Radyolarımız	Edip Özışık —	14	42

NESRİYAT — TENKİD TAHLİL :

Fatih Hakkında Volter'in Düşünceleri	F. Senai Sarper	—	13	41
«Hz. Ebu Bekir»	İsmail L. Çakan	—	17	46
Kitaplarda Siyaset	Fehmi Kuru	—	21	42
Milletlerin Taklidi	İ.Semahaddin Cem	—	15	44
Tasavvuf Hakkında Mühim Bir Eser	Prof. M. Tayyip Okıç	—	22	43
Tevrat'da Ve İncil'de Ayet	İ.Semahaddin Cem	—	19	43
Komünizme Reddiye	S. Cem	—	24	49
Hiristiyanlıktaki- Hurafeler	Ziya Kazıcı	—	24	51

PSİKOLOJİ

Dinî Mefkûrenin Kıymet Ve Kutsiyeti	Av. Süleyman Akyazı	—	15	30
---	---------------------	---	----	----

SAHNE :

Bugünkü Türk Tiyatrosu	Hilmi Kurtuluş	—	18	42
Büyük Otmarlar	Hilmi Kurtuluş	—	19	40
İttihad Ve Terakki	Hilmi Kurtuluş	—	—	—
Müsahipzade Celâl Ve Aynaros Kadısı	Hilmi Kurtuluş	—	21	40
Onlar Böyleydi	Hilmi Kurtuluş	—	16	41
Sağır Sultan	Hilmi Kurtuluş	—	14	41
Sinema Ve Cemiyet	Hilmi Kurtuluş	—	15	37
Tiyatromuzda Bunalım Ve	İhsan Koloğlu	—	16	43
«Eski Çamlar Bardak Oldu»	Hilmi Kurtuluş	—	17	43
«Türkiyemizde Millî Tiyatro Yoktur»	Celâl Balkır	—	23	38
Uydurukça dil ile millî tiyatro olmaz	M. Necati Sepetçioğlu	—	24	46
Türkçe konuşan ve oynayan her tiyatro millidir.	Vasfi Rıza Zobu	—	24	48

SAN'AT

Eğitim Ve Sinema	Ali. E. Osmanoğlu	—	15	39
Osmanlı Mimarlığı Ve San'atları Birleşmesi	Müh. Cevat Ülger	—	14	32
Osmanlı Mimarlığı	Müh. Cevat Ülger	—	17	38
Taç Mahal	Veli Ertan	—	19	30
Karatay Medresesi	Veli Ersan	—	24	44

Sorunuz Söylivelim :

Sualler Ve Cevaplar	Gazi Mert	—	13	33
» »	« «	—	14	38
» » »	« «	—	15	32
» » »	« «	—	16	38
» » »	« «	—	17	40
» » »	« «	—	18	36
» » »	« «	—	19	35
» » »	« «	—	20	58
» » »	« «	—	21	36
» » »	« «	—	23	41
» » »	« «	—	24	37

SOSYOLOJİ :

Cami Sosyolojisi ve Psikolojisi Üzerine Bir De- neme	A.Murad Daryal	—	23	14
Cami Sosyolojisi ve Psikolojisi Üzerine Bir Deneme	Ali Murad Daryal	—	24	24
İslâm Işığında Siyaset	M.Said Çekmegil	—	17	32
İslâm Ve Milliyetçilik	Ş.Mustafa Sabri	—	21	44
İyi Bir Müslüman İyi Bir Militandır	Tahsin Ünal	—	18	20
Mefkûreci Din Adamlarına, Bir Teşkilata Bağ- lanması Hakkında Teklif	Dr. Mehmet Eröz	—	15	28
Toplum Kalkınması Ve Din Adamlarımız	Ahmet Yüzendağ	—	21	17
Yaşadığımız Dünya	M.Said Çekmegil	—	19	24
Y.M.C.A.	Hekimoğlu İsmail	—	13	25
İngiltere'deki Bir Türk Dostundan Mektup	Mustafa Kılıç	—	23	5
Karaborcacılık Üzerine	Hüsnü Dikeçgil	—	24	27

TASAVVUF :

Ebü Bekr Eş-Şibli	Dr. Ahmed S. Furat —	15	12
Ebü'l Hasan El-Müzeyin	Dr. Ahmed S. Furat —	17	13
	Dr. Ahmed S. Furat —	14	14
Levâkîh'ul Envâr	Eş - Şâ'ranî Dr. Ahmed H. Kayalar	23	11
	Dr. Ahmed H. Kayalar —	24	15
Levâkîhu'l - Envar	Dr. Ahmed S. Furat —	13	14
Maruf El-Kerhi	H.Şinasi Çoruh —	17	10
Ünlü Celveti Şeyhleri	H.Şinasi Çoruh —	16	19
Ünlü Celveti Şeyhleri (II)	İbn'ul Cezvi Dr. A. S. Furat	18	7
Zahidlerin Tenkidi	« « « «	19	8
Zahidlerin Tenkidi (II)	« « « «	21	15
Zahidlerin Tenkidi (III)	« « « «	22	19
Zahidlerin Tenkidi (IV)			

TARİH

ANADOLU fütûhatında İslâmlaştırma Ve Türk- leştirme	Mehmet Şeker —	22	39
ANADOLU fütûhatında İslâmlaştırma Ve Türk- leştirme (II)	« « —	23	31
ANADOLU fütûhatında İslâmlaştırma ve Türk- leştirme (II)	« « —	24	29
Büyük Malazgirt zaferi ve Anadolu'da Türk des- tani	Prof. Osman Turan —	22	30
Fetih	Hekimoğlu İsmail —	21	29
Türkler Nasıl Müslüman oldular	Tahsin Ünal —	14	28
İslâm medeniyetinde Türkler	Tahsin Ünal —	19	21
İslâm Medeniyetinin yapısı	Mevdudi M. Aydın	21	27
Tanzimatı tanımak	M. Said Çekmegil —	21	32
Türkler ve İslâm	F. Ahmed Hilmi —	24	17

TIB

Dişlerimiz	Dr. Sevim Asımgil —	23	23
İslâm tıbbına toplu bakış	Hasan Özönder —	16	36
Müslümanların tıbdaki yenilikleri	Hasan Özönder —	17	34
Kan	Dr. Sevim Esımgil —	24	35

MÜBÂREK GECELER

Leyle-i Regâib	Cahid Baltacı —	23	21
İsrâ ve Mi'raç	Kemal Sandıkçı —	24	21

FEN

Kur'an ve Elektrik	Yük. Müh. Süleyman Karagülle —	23	26
------------------------------	--------------------------------	----	----

TARİHİ ESERLER

Türk Yazı San'atları Müzesi	İbrahim H. Konyalı —	23	36
Türk Yazı San'atları Müzesi	İbrahim H. Konyalı —	24	43

MUHTELİF KONULAR

Baş ve Müslüman	M. Said Çekmegil —	15	36
Günlerin Getirdiği	İsmail L. Çakan —	14	46
Hareketin hikmeti	Hasan Aktunç —	15	45
Medine'de Bir Türk Kütüphanesi	Mustafa Bilge —	15	16
Röportaj	M. Bilge - M. Özakkas —	14	47
Üç Harf	Hasan Aktunç —	19	10
Y. İslâm Enstitüsü Rozeti	Ömer Kirazoğlu —	17	28
Y. İslâm Enstitüsü Rozetinin Çözümü	Ömer Kirazoğlu —	19	20
Zaferiniz İslâm'ın Zaferi olacaktır	F. Olguner —	17	25
Göz ve Görmek	Hâdiye Karaküçük —	24	19

İKİNCİ CILTE NESREDİLEN ŞİRLERİN YAZARLARINA GÖRE FİHRİSTİ:

Yâ Muhammed	Abdülkadir Güler —	16	42
Münâcaat	Abdülkadir Sezgin —	18	21

Varlıktaki Esrarlı Tekâmül	Ali Uulvi Kurucu	—	13	10
Cemiyetlerin Tekâmül Sırrı	Ali Uulvi Kurucu	—	14	6
Müslüman Türk Aydınına	Ali Uulvi Kurucu	—	16	7
Hayata Dönmeliyiz	Ali Uulvi Kurucu	—	17	24
Fetih Marşı	Arif Nihad Asya	—	21	31
Rubâi	Arif Nihad Asya	—	22	18
Malazgird ve Alparslan	Ayhan İnal	—	22	38
Kur'ân-ı Kerim	Burhaneddin Arslan	—	21	14
Rubâi	Cahid Öney	—	13	21
Rubâi	Cahid Öney	—	14	24
Rubâi	Cahid Öney	—	15	19
Bekri Mustafa'nın İmamlığı	Cahid Öney	—	16	23
Rubâi	Cahid Öney	—	17	47
Rubâi	Cahid Öney	—	19	14
Beyazid Kulesi	Cahid Öney	—	21	39
Garbe Dönüş	Cahid Öney	—	22	41
Kudüs'ü uKrtarınız	Cahid Öney	—	23	25
Allah'ıma	Cemal Tarık Kutlu	—	15	27
Ey Yolcu	F. Cemal Oğuz Öcal	—	13	36
Yunus Gibi	F. Cemal Oğuz Öcal	—	19	45
Peygamberimize	Fuat Özden	—	20	49
Ey Allah'ım	Fuat Özden	—	21	21
Allah'ım	Hayrunnisa Çiğdem	—	15	31
Dilek	Hayrunnisa Çiğdem	—	18	41
Koşma	Hürâşık	—	19	9
Nât-ı Nebî	İ. Ali Tayyar	—	23	13
Enstitülye Sesleniş	İbrahim Ak	—	23	13
Bir Nesil Bekliyoruz	İsmail Bayram	—	15	15
Ara Yerde	İsmail Bayram	—	16	13
Erenler	İsmail Bayram	—	18	11
Beklenen Saatler	İsmail Bayram	—	19	42
Regâib Kandili	İsmail L. Çakan	—	14	15
Benim Duam	K. Akancu	—	18	9
Ramazan	K. Edip Kürkçüoğlu	—	16	35
Süleymaniye	Kıbrış	—	17	37
Camiler	Kıbrış	—	18	32
Hüsran	M. Âkif Ersoy	—	19	34
Rubâiler	M. Önal Mengüşoğlu	—	19	5
Çağrı	M. Önal Mengüşoğlu	—	19	10
Ne güzel	Muhsin İlyas Subaşı	—	14	13
Vuslata Veda	Murat Arslan	—	16	40
Ya Resulellah	Mustafa Bayburtlu	—	15	22
İmam-Hatip Gençliği	Mustafa Bayburtlu	—	17	14
Şanlı Âkif'e	Mustafa Bayburtlu	—	18	16
Özlenen Nağme	Mustafa Miyasoğlu	—	16	32
Yunus Emre	Necib Fazıl Kısakürek	—	19	17
Mansur	Necib Fazıl Kısakürek	—	20	51
Ayasofya'm	Nuri Baş	—	14	34
Rubâi	Ömer R. Öztükmen	—	22	11
Yüksek İslâm Enstitüsü	Ömer Uzun	—	21	28
İslâm Medeniyeti	Ragıp Güzel	—	18	39
Ceviz Kabukları	Safvet Çelebi	—	17	12
Gizli Âhenk	S.Arif Emre	—	14	27
Vatan Toprağı	S.Arif Emre	—	15	27
Ya Rab!	Tahir Sıtkı Balcı	—	15	27
Bir Zamanlar	Tahir Sıtkı Balcı	—	18	28
Ey Kitab!	Timurtaş Uçar	—	13	6
Ya Habibullah	Yasin Kutluğ	—	13	24
Ben	Yaşar Alpaslan	—	20	10
İmam - Hatipli Öğrenciye	Mücteba Uğur	—	24	10
İslâm Medeniyeti	Halil Karaküçük	—	24	34

II. CİLTDE NESREDİLEN BAS MAKALELER

Hükümet programları ve din eğitimi (1925 den 1965 kadar)	İsmail L. Çakan	—	16	2
İkinci beş yıllık plân ve din eğitimi	Dr. Ali Şafak	—	14	2
İslâmi İlimler akademileri	Cahit Baltacı	—	22	2
Müsbet ilim ve İslâm	Prof. Dr. Necmettin Erbakan	—	23	2
Müsbet İlim ve İslâm	Prof. N. Erbakan	—	24	2
Yüksek İslâm Enstitüleri ve İslâmi İlimler Akademisi	Mahmut Özakkas	—	22	2

RAMAZAN ÖZEL SAYISI**(makaleler)**

Gerçek Mânâsiyle Oruç	Tayyar Altıkulaç	—	16	17
Gufran Dede	İ. Ali Tayyar	—	16	26
İslâmda Zekâtın Önemi	Y. Kardavi Mehmet Erkal	—	16	14
İslâmi Türk Edebiyatında				
Ramazan İçin Söylenmiş Mısralar	Dr. Necla Pekolsay	—	16	22
Ramazan Orucu	Ali Özek	—	16	8
Ramazaniye	Halil Can	—	16	24
Mübârek Ramazan Üzerine Düşünceler	Sabri Akdeniz	—	16	33

SİİRLER :

Ara Yerde	İsmail Bayram	—	16	13
Bekri Mustafanın İmamlığı	Dr. Cahit Öney	—	16	23
Müslüman Türk Aydınına	A. Ulyi Kurucu	—	16	7
Özlenen Nağme	Mustafa Miyasoğlu	—	16	32
Ramazan	K. Edip Kürkçüoğlu	—	16	35
Vuslata Veda	Murat Arslan	—	16	40
Ya Muhammed	Abdülkadir Güler	—	16	42

SEYBANİ ÖZEL SAYISI :**MAKALELER**

Açış Konuşması	Zeki Canan	—	20	3
İmam-ı Muhammed b. el'Hasen				
Eş-Şeybani (Fr. Ter.)	Muhammed Hamidullah			
	Dr. Y.Z. Kavakcı	—	20	5
İmam-ı Muhammed Şeybani ile Muasır Avrupa'da Hukuk	Doç. Dr. Salih Tuğ	—	20	16
İmam-ı Muhammed Eş-Şeybani	Bekir Sadak	—	20	19
İmam-ı Muhammed Eş-Şeybani Nesebi, Hayatı ve İmi	Muhammed Eroğlu	—	20	31
İmam-ı Muhammed Şeybani	Prof. Dr. Abdülkadir Karahan	—	20	40
İmam-ı Muhammed'in İstanbul				
Kütüphanelerindeki Yazma Eserleri	N. Bayraktar S. Tuğ			
	M. Hamidullah Y.Z. Kavakcı	—	20	44
İmam-ı Azam'ın Talebesi İmam-ı Muhammed	Dr. Y.Z. Kavakcı	—	20	52
İmam-ı Muhammed (İng.)	Prof. Dr. Muhammed Hamidullah	—	20	54
Ölümünün 1200. Yıldönümünde Şarlıman'ın Çağdaşı İmam-ı Muhammed (Fr. Ter.)	M. Hamidullah	—	20	11
Şeybaninin Siyeri (İng. Ter.)	M. Hamidullah Y.Z. Kavakcı	—	20	24
Kitab-ı Mukaddes	M. Mamiidullah Y.Z. Kavakcı	—	20	35

SİİRLER :

Ben	Yaşar Alparslan	—	20	10
Mansur	N. Fazıl Kısakürek	—	20	51
Peygamberimize	Fuat Özden	—	20	49

NOT:

1. Bu fihriste SELÂM yazıları ve haberler dahil edilmemiştir.
2. Özel sayılardaki, o sayıya has olmayan yazılar, umumi fihriste ait oldukları bölümlere alınmışlardır.